

ବ୍ରାହ୍ମସାମ୍ୟ ଉପନିଷଦ ।

ପ୍ରଥମ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ୧୯୩୫

ବ୍ରାହ୍ମୋସ୍ୟ ଉପନିଷଦ୍ ।

ଶ୍ରୀ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କଦ୍ୱାରା

ପ୍ରଣୀତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ।

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ ।

Printed by V. Kar.
THE UTKAL SAHITYA PRESS,
CUTTACK.
1916.

ମୂଲ୍ୟ ୫ • ୩

4x.25.1.

ସୂଚୀପତ୍ର ।

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା ।

ସେତକେତୁ ଉପାଖ୍ୟାନ	୧
ନାରଦ ସନତ୍କୁମାର ସମ୍ବାଦ	୭୧
ଇନ୍ଦ୍ର ବିଶ୍ଵେତନ ସମ୍ବାଦ	୮୧
ଜାନଶ୍ରୁତି ସମ୍ବାଦ	୧୦୩
ବୈଶ୍ଵାନର ବିଦ୍ୟା	୧୧୩
ଇନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ କଳହ	୧୨୩

ମୂଢ଼ାବନ୍ଧ ।

ଅର୍ପ୍ୟଜାତର ବରଦାୟୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ମୂଳ କାରଣ ଏମୋଦ
ସନାତନ ବେଦ ଅଟେ । ବରଦେବ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ-
ପ୍ରଥମ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ।

ବୈଦିକ ବିଷୟ ଦୁଇ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ । ଯେଉଁ ଅଂଶରେ
ନିତ୍ୟ-ସତ୍ୟ ବରମୂଳାଧାର ବ୍ରହ୍ମବୈତନ୍ୟଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ଏବଂ
ତାହାଙ୍କ ଉପାସନାପଦ୍ଧତି ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି, ସେହି ଅଂଶର ନାମ
ଉପନିଷଦ ବା ବେଦାନ୍ତ । ଏହି ଅଂଶଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦାର୍ଶନିକ
ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧ ଅଟେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପୃଥିବୀସ୍ତ୍ର ଯାବନ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ ସତ୍ୟତମ ଦେଶବାସୀ
ଜ୍ଞାନମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ ଉପନିଷଦ ସ୍ବରୂପରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ
ସମ୍ମାନିତ ।

ମାନବସମାଜର ଜ୍ଞାନୋଲ୍ଲାସ ଓ ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଭାବର ଜାଗରଣ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦ୍ଵାରଦ୍ଵାର କାଳ ପୂର୍ବରେ ଅର୍ପ୍ୟ ମହର୍ଷିଗଣ
ଧର୍ମର ଯାବନ୍ତ ଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ଵ, ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅବଶ୍ୟ-
ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟମାନ ବିଧିପ୍ରକାର କୌଶଳ ଅବଲମ୍ବନ-
ପୂର୍ବକ ଯେପରି ବିଶଦ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି,
ତାହା ପାଠ କଲେ ମାନବମନ ପ୍ରକୃତ ଏବଂ ପବିତ୍ର
ବ୍ରହ୍ମଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ପୃଥିବୀର ସବୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ସବୁ-
ବାଦସମ୍ବନ୍ଧ ବେଦବିହୀନ ପରବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଉପାସନାପ୍ରଣାଳୀ ବିଷ୍ଣୁ
ହେବା ହିନ୍ଦୁଜାତିର ପତନର ମୂଳୀଭୂତ କାରଣ ଅଟେ । ଏହି
ଜାତି ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ନିତ୍ୟ ସତ୍ୟ ବେଦବିହୀନ ବିଶ୍ଵ

ଉପାସନାଶାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ ନ କରିଅଛନ୍ତି, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଜାତିର ପ୍ରକୃତ ଉନ୍ନତ ଅଣା କରିବା ବିଜ୍ଞାନମାତ୍ର ।

କି ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନ କି ମୁସଲମାନ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରୁ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ସହିତ ସୁପରିଚିତ ଏବଂ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଯେଉଁ ମହାଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ବେଦ ନାମରେ ହିନ୍ଦୁଜାତି ଗୌରବାନ୍ୱିତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ କେତେଜଣ ହିନ୍ଦୁସମ୍ରାଜ ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଅଛନ୍ତି ? କେତେଜଣ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଗୃହରେ ବେଦଶାସ୍ତ୍ର ପୂଜିତ ହେଉଅଛି ? ବେଦଗ୍ରନ୍ଥବିହୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୃହ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବାସଭବନ ସମାନ ଅପବିତ୍ର—ଦୋଷମୟ ଅଟେ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ, ଯତଦ୍ୱାରା ଗ୍ରନ୍ଥାଭାବ ଏଥିର କାରଣ ଅଟେ ।

କେତେକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଅମ୍ଭେମାନେ କେତେକ ଶତ୍ରୁ ଉପନିଷଦର ଉତ୍କଳ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ କରିଥିଲୁ । ଉତ୍କଳବାସୀ ଏ ଅଦରପୂର୍ବକ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଛନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଉପନିଷଦର ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଅଛୁ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଧର୍ମିତ ଯେଉଁ କେତେ-ଶତ୍ରୁ ଉପନିଷଦ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, ସେ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଛନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଏବଂ ବୃହଦାରଣ୍ୟକ ବୃହତ୍ସମ ଅଟେ ।

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ଶକ୍ତିକ ଛନ୍ଦୋଗ୍ୟ ଉପନିଷଦର ପ୍ରକୃତ ଅବିକଳ ଅନୁବାଦ ନୁହେଁ ।

ମୂଳଗ୍ରନ୍ଥର ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଏପରି କଠିନ ଯେ, ଶବ୍ଦର ଭାଷ୍ୟର ସହାୟତା ବିନା ଅର୍ଥ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ପୁଣି ସେ ସମସ୍ତ ବିଶଦଭାବରେ ଉତ୍କଳରେ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ କରିବା

ଅମୃତାନନ୍ଦ ପରି ସକୀର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ
ନିତାନ୍ତ ଅସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ଅଟେ ।

ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଦିକ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ
କୋକିଳେଶ୍ବର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏମ. ଏ. ମହୋଦୟ ତାହାଙ୍କ
“ଉପନିଷଦର ଉପଦେଶ” ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଛନ୍ଦୋଗ୍ୟ
ଉପନିଷଦର ଯେଉଁ ଉପାଖ୍ୟାନ ଭାଗ ଅବଲମ୍ବନରେ ଅନୁବାଦ
ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି, ଏହି ପୁସ୍ତିକା ଖଣ୍ଡିକ ଯେଉଁର ପଦ୍ୟାନୁବାଦ
ଅଟେ । ଉକ୍ତ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ଉପନିଷଦର ମର୍ମାର୍ଥ
ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ ନମନ୍ତେ କିପରି ଅସାଧାରଣ ପରିଶ୍ରମ
ସ୍ୱୀକାରପୂର୍ବକ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଦୃଢ଼ସ୍ୱର୍ଗମ
କରିବା ନମନ୍ତେ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଉପନିଷଦର ଉପଦେଶ ନାମକ
ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଗ୍ରନ୍ଥ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ନମନ୍ତେ
ସବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଅଛୁ ।

୧୦ ଜୁନ, ୧୯୨୭ ।
ମହିକାଶପୁର,
ବାଲେଶ୍ବର ।

ଶ୍ରୀ ପଟ୍ଟାଭିମୋହନ ସେନାପତି ।

ଛାୟୋଗ୍ୟ ଉପନିଷଦ୍ ।

ଶ୍ଳୋକେତୁ ଉପାଖ୍ୟାନ ।

ପୂର୍ବକାଳେ ପୁଣ୍ୟଭୂମି ରବିଭଣ୍ଡରେ
ଥିଲେ ଏକ ମହାର୍ଘି ଅରୁମ୍ ନାମରେ ।
ତାହାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର ଶ୍ଵେତକେତୁ ନାମ,
ବୟସେ ଦ୍ଵାଦଶ ବର୍ଷ ସବୁ ଗୁଣଧାମ ।
ମହର୍ଷି ଅରୁଣ ଦିନେ ପ୍ରବେ ପାଶେ ଗୁଲ
ବୋଇଲେ ରେ ପୁତ୍ର ! ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶିଖ ଯାଇ ।
ଯେତେକ ପୁରୁଷ ଥିଲେ ଯୁବେ ଏ ବନରେ,
ଥିଲେ ଜ୍ଞାନ ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ଵ ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ।
ଏବେ ତୁମ୍ଭ ଉପଯୁକ୍ତ ହେଲାଣି ବୟସ,
ଗୁରୁଗୃହେ ବାସ କର ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଘୋଷ ।
କୁଳପୋଗ୍ୟ ଅର୍ଘ୍ୟଙ୍କ ବନ୍ଦନ ତରଣ
ଯଥାପୋଗ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା କର ଅଧ୍ୟୟନ ।
ପୁତ୍ର ଶ୍ଵେତକେତୁ ପାଇ ପିତାଙ୍କ ଅଦେଶ
ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁକୁଳେ କଲେକ ପ୍ରବେଶ ।

ଚତୁର୍ବିଂଶ ବୟସରେ ପାଠ ସମାପତ
 କରଣ ବାହୁଡ଼ି ଗୃହେ ହେଲେ ସମାଗତ ।
 ମାତ୍ର ପିତା ଦେଖି ପୁତ୍ରେ ହେଲେକ ଦୁଃଖିତ,
 ହୋଇଛି ସେ ଯୁବା ଅହଙ୍କାରୀ ଅବନୀତ ।
 ଶ୍ଵେତକେତୁଙ୍କର ଥିଲା ମନରେ ଧାରଣା,
 ଶାସ୍ତ୍ରାର୍ଥ ସକଳ ଉଚ୍ଚ ଭଲ ତାଙ୍କୁ ଜଣା ।
 ସେ ଜଣେ ଅଟନ୍ତି ମହାପଣ୍ଡିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ,
 କେତେ ନାହିଁ ଜ୍ଞାନବନ୍ତ ତାଙ୍କ ସମାନରେ ।
 ମହର୍ଷି ଅରୁଣ ବୁଝି ପାର ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ,
 ଅପଣା ମନରେ ହେଲେ ଦୁଃଖିତ ନିତାନ୍ତ ।
 ବୋଲିଲେ ମହର୍ଷି ଦିନେ ପୁତ୍ରେ ପାଶେ ରାଇ,
 ରେ ପୁତ୍ର । କି ଶିକ୍ଷା କଲୁ ଗୁରୁ ଗୃହେ ପାଇ ?
 ଦେଲେ ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ଯେହୁ ବିଷୟ ପରୀକ୍ଷା,
 ଜାଣିବି କରୁଛୁ ଶାସ୍ତ୍ର କେତେ ଦୂର ଶିକ୍ଷା ।
 କରୁଛି ଯେ ଧୃଶ୍ଵ ଦେଲେ ସେଥିର ଉତ୍ତର,
 ଜାଣିବି କିପରି ଶିକ୍ଷା ହୋଇଛି ତୋହର ।
 ବୋଲି ପୁତ୍ର, କେଉଁ କଥା ଶୁଣିଲ ବାରେକ,
 ଅନ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ନ ବଳେ ବେବେକ ।
 କେଉଁ କଥା ତର୍କେ କଲେ ଥରେ ହୃଦଙ୍ଗମ,
 ଜଗତର ସବୁ କଥା ହେବ ବୋଧଗମ୍ୟ ।
 କି କଥା ଜାଣିଲେ ଜଣାଯାଏ ସବୁ କଥା,
 ବୋଲି ପୁତ୍ର, ଜାଣି ଯେବେ ଏଥିର ବାରତା ।
 ପିତାଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁତ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ଶ୍ଵେତକେତୁ,
 ମଣିଲେ ଅସ୍ପର୍ଯ୍ୟ ନିଜ ଅଜ୍ଞାନତା ହେତୁ ।

ବୋଇଲେ ସେ ଶେଷକେତୁ ପିତା ମୁଖ ଚାହିଁ,
 ହେ ପିତା ! ଏମନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା କରି ନାହିଁ ।
 ବୋଇଲେ ଅରୁଣ ଶୁଣି ପୁତ୍ର କଥାମାନ,
 ହେ ପୁତ୍ର ! ଜାଣିଛୁ ଦେଖି ତୁମ୍ଭ ଅଭିମାନ ।
 କପରି ବା ଦେବ ଏହି କଥାରେ ପରୀକ୍ଷା,
 କରିଛୁ ଲୌକିକ ବିଦ୍ୟା ମାତ୍ର ଯେଣୁ ଶିକ୍ଷା ।
 ଯେଉଁ ମହାବିଦ୍ୟା ଅଟେ ସର୍ବବିଦ୍ୟା ସାର,
 ସେ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଜାଣିବ ବା କିପ୍ରକାର ।
 ଯେ କଥା ବୋଲୁଁ ଏବେ ଶୁଣ ଦେଇ ମନ,
 ପ୍ରକୃତ ସମ୍ଭବ ଯାହା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାରଣ ।
 ସେ ହସଙ୍ଗ ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ହେବ ଅବଗତ,
 ତେବେ ପର ବିଦ୍ୟା ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବ ସମସ୍ତ ।
 ଘଟ ଶରବାଦ ଯାହା ହେଉଛି ଉତ୍ପନ୍ନ,
 ମୃତ୍ତିକା ଅଟଇ ଉପାଦାନର କାରଣ । *
 ମୃତ୍ତିକା ସ୍ୱରୂପ ଯେବେ ହେବ ଅବଗତ,
 ତେବେ ତ ବୁଝିବ ଘଟ ଶରବାଦ ତତ୍ତ୍ୱ ।

* ପ୍ରାଚୀନ କାର୍ଯ୍ୟ ମୂଳରେ ଗୋଟିଏ କାରଣ ବିଦ୍ୟମାନ ଥାଏ । ସେ
 କାରଣର ଅବଲମ୍ବନ କରି କାର୍ଯ୍ୟଟି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ସେହି କାରଣଟିକୁ କାର୍ଯ୍ୟର
 ଉପାଦାନ କାରଣ କୋଷପାଏ । ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ସହାୟତା ନମନ୍ତେ
 ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ କାରଣର ଅନ୍ତରାଳ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ତହାକୁ ନିମିତ୍ତ କାରଣ
 ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ବୃକ୍ଷକାର ମୃତ୍ତିକାଦ୍ୱାରା ଘଟ ନିର୍ମାଣ କରେ, ଏ ସ୍ଥଳରେ
 ଘଟ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ମୃତ୍ତିକା ଉପାଦାନ କାରଣ ଅଟେ । ମାତ୍ର ବୃକ୍ଷକାର ଘଟ
 ନିର୍ମାଣ ସମୟରେ ଶକ୍ତି ଏ ରକ୍ତ, ଗୋଟାଏ ଚକ୍ର, ଶକ୍ତି ଏ ସଂକ୍ଷ, ଜଳ ଓ ବାୟୁ
 ପ୍ରଭୃତିର ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଏ ସ୍ଥଳରେ ଘଟନିର୍ମାଣ ପ୍ରତି ଏ ସମସ୍ତ
 ନିମିତ୍ତ କାରଣ ଅଟନ୍ତି ।

କାରଣ ମାତ୍ର ଦେଖାଯାଏ କାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମାରେ,
 କାରଣ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣିବାରେ ।
 ତଥାପି ମାନବଙ୍କର ମୂର୍ଖତାର ଚିହ୍ନ,
 କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମଣନ୍ତି ଯେଣୁ କାରଣରୁ ଭିନ୍ନ ।
 ମୂଳ କାରଣକୁ ତ୍ୟକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସକଳକୁ
 ମୂଳ ବସ୍ତୁ ମଣେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପଦାର୍ଥକୁ ।
 କାରଣରୁ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର,
 ଦେଖି ଲୋକେ ଏପ୍ରକାର କରନ୍ତି ବିଚାର ।
 ପ୍ରଭୃତିରେ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ି କାରଣରୁ ଭିନ୍ନ
 ନୁହେଁ, ଏହା—ପାଇବ ସେ ଏଥି ନାନା ଚିହ୍ନ ।
 ବିଭିନ୍ନତା ମାତ୍ର ଜାଣ ନାମ ଓ ଅକାରେ,
 ମାତ୍ର ଏହା ଏକ—ଜ୍ଞାନଗଣ ଜାଣିବାରେ ।
 ସ୍ବଚ୍ଛର ସ୍ବଚ୍ଛ ବା କୁମ୍ଭ ଯାହା ନାମ ହୁଏ,
 ମାତ୍ର ଜାଣ ଏହା ମୃତ୍ତିକାରୁ ଅନୁ ନୁହେଁ ।
 ଅକାର ବା ନାମ ମାତ୍ର ପୃଥକ ପୃଥକ,
 ମାତ୍ର ଜାଣ ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ଅଟନ୍ତି ଏକକ ।
 କୁମ୍ଭକାର କରେ ପିନା ସ୍ବଚ୍ଛକୁ ନିର୍ମାଣ,
 ମାତ୍ର ଏହା ମୃତ୍ତିକାର ରୂପାନ୍ତର ଜାଣ ।
 କୁମ୍ଭଟି ହୋଇଛି ଜାଣ ମୃତ୍ତିକାରୁ ଜାତ,
 କେବଳ ଅବସ୍ଥାନର ହୋଇଛି ପ୍ରାପ୍ତ ।
 ଯେମନ୍ତ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜାତ ମୁକୁଟ, ବଳୟ,
 ଲୌହରୁ ନିର୍ମିତ ଶଙ୍ଖ, ଶୃଙ୍ଗ, ଉରବୟ ।
 ହେଲେହେଁ ନିର୍ମିତ ଅଳଙ୍କାର ଅସ୍ତ୍ରମାନ,
 ମାତ୍ର କାରଣ ଏଥି ଝୁର୍ଣ୍ଣ ଲୌହ ଜାଣ ।

ହେ ପୁତ୍ର, ଏ କଥା ମତେ ପରା ବିଦ୍ୟା ଅଜ୍ଞ,
 ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲୁ ପୂର୍ବେ ଏଥିର ପ୍ରସଙ୍ଗ ।
 ଜନକ ବଚନେ ଭୟ ପାଇ ଶେଷବେଳୁ ,
 ବୋଇଲେ, କି ଲେଟା ଶୁରୁକୁଳେ ସିବା ହେବୁ ।
 ନିଶ୍ଚୟ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ—ମୁହିଁ ଉତ୍ତର ଏମନ୍ତ—
 ନୁହନ୍ତି ଏରୂପ ବସ୍ତୁତତ୍ତ୍ୱ ଅବଗତ ।
 ଜାଣିଥାନ୍ତେ ଯେବେ ଏହି ପଦାର୍ଥନିର୍ଦ୍ଦେଶ,
 ଅବଶ୍ୟ ଅମ୍ଭକୁ ଦେଇଥାନ୍ତେ ଉପଦେଶ ।
 ହେ ପିତା, ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଇ, ମୋତେ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଏ କଥାର ଉପଦେଶ କରନ୍ତୁ ପ୍ରଦାନ ।
 ସବୁକି ମୁଁ ହେବ ଶୁଣି ଅପଣଙ୍କ କଥା,
 ବୋଲିବା ହେଉଛି ଏହି ଶାନ୍ତର ବାରିତା ।
 ବୋଇଲେ ଅରୁଣ ପୁରୁଷ ଶୁଣି ସ୍ନେହଭରରେ,
 ଏହି ପରଦୃଶ୍ୟମାନ ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ
 ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଚରୁ, ଲତା, ପଦ୍ମ, ସରୀସ, ସରୀସ,
 ନାମରୂପାନ୍ତର ମୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରଜାଣିତ ।
 ବିବିଧ ନାମରେ ପୁଣି ବିବିଧ ରୂପରେ
 ପ୍ରଜାଣିତ ହେବା ପୂର୍ବେ ପରମ୍ଭକ୍ତିରେ
 ପ୍ରଜନ୍ମ ଭାବରେ ଥିଲା, ଏହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ,
 ଏକମାତ୍ର ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟମାନ ।
 କେହି ବସ୍ତୁ କେହି ନାମ ଉତ୍ପତ୍ତି ପୂର୍ବରେ
 ନ ଥିଲେ ବିଦ୍ୟତ—ଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରେ ।
 ଉତ୍ପତ୍ତି ଉତ୍ଥାରେ ନାନା ନାମ ଓ ଅଙ୍ଗରେ
 ପ୍ରଜାଣିତ ହେଲେ ଜାଣ ଜଗତସଂସାରେ ।

ହୃଦୟେ ସବୁ ନାନା ରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ,
 ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଶୟୀବୁଦ୍ଧ ହେଲେ ତେବେ ଜାଣ ।
 ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପୂର୍ବେ ଏହି ବସ୍ତୁ ଭଲ ଭଲ,
 କିମ୍ପାଇ ଥିଲା ନାହିଁ ନାମ ରୂପ ଚିତ୍ତ ।
 କେବଳ ପରମବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଭୁ ରଗବାନ
 ଅପ୍ରକାଶରୂପେ ରହିଥିଲେ ବିଦ୍ୟମାନ ।
 ଯେମନ୍ତ ମୁଖିକା ପିଣ୍ଡ ଘେନି କୁମ୍ଭକାର
 ନିର୍ମାଣ କରଇ ପାଦ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ।
 ସେହିରୂପେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପରବ୍ରହ୍ମ ଜାଣ,
 କରନ୍ତି ଏହି ବିଦ୍ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ନିର୍ମାଣ ।
 ମାତ୍ର ପାହା ଦେଲୁ କୁମ୍ଭକାରେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ,
 ବିଶ୍ୱସ୍ତୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ତହିଁ ପୃଥକ ନିତାନ୍ତ ।
 ଘଟ ଶରାଦାଦି ନିର୍ମାଣରେ କୁମ୍ଭକାର
 ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନ ହୁଏ ବିବିଧପ୍ରକାର ।
 ସଲ୍ଲଜ, ମୁଖିକା, ରଞ୍ଜୁ, ଦଣ୍ଡ, ଦ୍ରବ୍ୟମାନ
 ନିମିତ୍ତ କାରଣ- କେହି ଅବା ଉପାଦାନ ।
 ମାତ୍ର ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ବିଶ୍ୱସ୍ତୁରୀ ସୃଜନ—
 ଅଟନ୍ତି କେବଳ ବ୍ରହ୍ମ ଏଥିର କାରଣ ।
 ନ ଥିବା ସକାଶେ ତାଙ୍କ ସଦ୍ୱାସ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ,
 ଏହିପାଇଁ ପରବ୍ରହ୍ମ ନାମ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ।
 ବୋଲନ୍ତି ବା କେହି ବିଶ୍ୱସ୍ତୁଜନ ପୂର୍ବରେ
 ନ ଥିଲା ଅସ୍ତିତ୍ୱ କିନ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ;
 ସକଳ ଅଭିବାସକ ଶୂନ୍ୟ ବା ଅସଦ,
 ମାତ୍ର ଏହା ସତ୍ୟ ନୁହେଁ ଜାଣ ଅମ୍ଭ ମତ ।

ଦେ ପୁତ୍ର, ଯେଠାରେ ଥାଏ ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ,
 ଲାବାମୁକ ଦୃବ୍ୟ ତହୁଁ ନୁହେଁ ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ
 ଏକାନ୍ତ ଅସ୍ତିତ୍ୱସ୍ଥାନ ଦୃବ୍ୟହିଁ ଅସତ,
 ତହିଁ ବିପକ୍ଷତ ବସ୍ତୁ ନାମ ଅଟେ ସତ ।
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ନିବସକ ନ ବୁଝ ଏରୂପ,
 ଅଟନ୍ତି ସେ ଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ଅନନ୍ୟରୂପ ।
 ଅସତ ପଦାର୍ଥ ସତ ପଦାର୍ଥ ଉଭବ,
 ଦେ ପୁତ୍ର, ଦେବାର ଜାଣ ନିଶ୍ଚୟ ଅଧମୁକ ।
 ବିଷୟଟି ଅଟେ ଅତି କଠିନ ଗଢ଼ର,
 ନ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ବୁଦ୍ଧି ନ କଲେକ ସ୍ତ୍ରୀର ।
 ବସ୍ତୁର ବିକାଶ ପୂର୍ବେ କାର୍ଯ୍ୟ ବା କାରଣ
 ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ, କର ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ ।
 କାର୍ଯ୍ୟଟି ଉତ୍ପତ୍ତି ପୂର୍ବେ କାରଣ ମଧ୍ୟରେ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଥାଏ ଅବ୍ୟକ୍ତଭାବରେ ।
 ମୂର୍ତ୍ତିକା ନ ଥିଲେ କାହୁଁ ଜନମନ୍ତ୍ରୀ ଘଟ,
 କାରଣରେ ଥାଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଅପ୍ରବଚ୍ଚିତ ।
 ନ ଥିଲେ କାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ କି ପ୍ରକାର ?
 ଏଥକୁ କାରଣ ସତ୍ତା କରିବ ସ୍ତ୍ରୀକାର ।
 କେହି ଜ୍ଞାନୀ କରେ ଏହି କଥାରେ ଅପତ୍ତି,
 ଅଭାବରୁ ହୋଇଥାଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ପତ୍ତି ।
 ଘଟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏକ କର ଦେ ଗ୍ରହଣ —
 ମୂର୍ତ୍ତିକା ଧ୍ୱଂସରୁ ହୁଏ ଘଟ ସମୁତ୍ପନ୍ନ ।
 ମୂର୍ତ୍ତିକା ବିନାଶରୂପ ଅଭାବରୁ ଜାଣ,
 ତେବେ ତ ହୋଇବୁ ଘଟ ଶରୀର ନିର୍ମାଣ ।

ବୋଲନ୍ତି ଦେଶୀୟ ଯୁକ୍ତି ଥୋକେ ମହାମତ୍,
 ଅସତରୁ ହୁଏ ସତ ପଦାର୍ଥ ଉତ୍ପତ୍ତି ।
 କେହି କେହି ଜ୍ଞାନ ଦେଇ ଯୁକ୍ତି ଏପ୍ରକାର,
 ତରନ୍ତି କାରଣ ସତ୍ତା ନଷ୍ଟେ ଅସ୍ତୀତ୍ବାର ।
 ଘଟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଛଡ଼ା କେହି ଜ୍ଞାନବନ୍ତ
 ଦେଇଥାନ୍ତି ଗୀତ ପୁଣି ବୃକ୍ଷର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।
 ବୋଲନ୍ତି ସେମାନେ ବୃକ୍ଷ ଗୀତରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି,
 ବିଷୟ ଦେଖିଲେ ହେବ ପିତାନ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ।
 ଗୀତଟି ଏ ହେଲେ ଏକାବେଳକେ ବିନାଶ,
 ତେବେ ପିତା ହୋଇଥାଏ ବୃକ୍ଷଟି ପ୍ରକାଶ ।
 ଅତଏବ କର ପାରୁଁ ସହଜେ ନିଷ୍ପତ୍ତି,
 ଗୀତ ଅଭାବରୁ ହୁଏ ବୃକ୍ଷର ଉତ୍ପତ୍ତି ।
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଦେଖି ଏହିପ୍ରକାର ପ୍ରମାଣ,
 ଅଭାବୁଁ ଉତ୍ପତ୍ତି ବସ୍ତୁ—ଏହି କଥା ଜାଣ ।
 ହେ ପୁତ୍ର, ଶୁଣିଲ ସବୁ ବିଷୟ ନିତାନ୍ତ
 ଅସଦ୍ଭାବ ପଶ୍ଚିତକ୍ଷ ଯୁକ୍ତି ବା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।
 ଜାଣିବ ସେଥିରୁ ତୁମ୍ଭେ ବିଶେଷପ୍ରକାର,
 ଏରୂପ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଯୁକ୍ତି ନିତାନ୍ତ ଅସାର ।
 କୁମ୍ଭକାର ଘଟ ଗୋଟି ନିର୍ମାଣ କାଳରେ
 ମାଟିର ପେଣ୍ଡୁ ଲାଟିଏ ରଖଇ ପାଣିତଳ;
 ସେହି ମୃତ୍ତିକାରେ ଘଟ କରଇ ନିର୍ମାଣ,
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପାଇଛ ତୁମ୍ଭେ ଏଥିର ପ୍ରମାଣ ।
 ଅବଶ୍ୟ ସେ ମାଟିପିଣ୍ଡ ହେବାରୁ ବିନାଶ,
 ତେବେ ପିତା ହେଲା ଘଟ ଶରୀର ପ୍ରକାଶ ।

କାନ୍ତ ତୁମ୍ଭେ କର ମନ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁର,
 ପେଣ୍ଡୁଳାଟି ହେଲା ସିନା ଧ୍ୱଂସ ଏପ୍ରକାର;
 ମାତ୍ର ନ ମୁଣ୍ଡିକା ରୂପାନ୍ତରେ ସେ ଘଟ ରେ
 ରହିଛି ନ ହୋଇ ଧ୍ୱଂସ, ଜାଣିବ ମନରେ ।
 ପେଣ୍ଡୁଳାଟି ମୁଣ୍ଡିକାର ଗୋଟିଏ ଅକାର,
 ଅକାରଟି ଧ୍ୱଂସ ସିନା ହେଲା ଏପ୍ରକାର;
 ପିଣ୍ଡର ଅକାର ଗୋଟି ବୁଝା ବୋଲି ଜାଣ,
 ମୁଣ୍ଡିକାହିଁ ଅଟେ ଘଟ ପ୍ରକୃତ କାରଣ ।
 ଏଥକୁ ଜାଣିବ ପିଣ୍ଡ ହେବା ପୋରୁଁ ଧ୍ୱଂସ,
 ନୁହେଁଟି କାରଣ ଧ୍ୱଂସ ଜାଣିବ ଅବଶ୍ୟ ।
 ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପିଣ୍ଡକୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜାଣ,
 ଯଦ୍ୱଂ ଅଳଙ୍କାରମାନ ହୋଇଛି ନିର୍ମାଣ ।
 ଅଳଙ୍କାର ଉପ୍ପତ୍ତିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣହିଁ କାରଣ,
 କାରଣ ନୁହେଁଟି ତହିଁ ପିଣ୍ଡ କଦାବନ ।
 ଏକ କାର୍ଯ୍ୟାବସ୍ଥା ତାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀକାର୍ଯ୍ୟ
 ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯାଏ, ଏହା ଜାଣିବ ନିର୍ଦ୍ଦାୟ ।
 ସର୍ବତ୍ର ଜାଣିବ ଏହି ଅମୋଘ ନିୟମ,
 କାହିଁ ଦେଖା ନାହିଁ ଏଥି ହେବା ବ୍ୟତିକ୍ରମ ।
 ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ,
 କାରଣଟି ଧ୍ୱଂସ ନୁହେଁ ଜାଣିବ ଅବଶ୍ୟ ।
 ଯେଣୁ ପରବର୍ତ୍ତୀକାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ପଟ୍ଟାଭେ
 ଅନୁସର ଥାଏ, ଏହା ଦେଖୁଛୁ ସାକ୍ଷାତେ ।
 ତେଣୁ ପିଣ୍ଡାଦିର ଧ୍ୱଂସେ ଘଟର ପ୍ରକାଶ
 ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଣ୍ଡିକାର ନ ହୁଏ ବିନାଶ ।

ମୁଢ଼ିକାଟି ଯେଣୁ ହେଉଛି ବିବ୍ୟମାନ,
 କପର ବୋଲିବୁଁ ସତ ଅସତୁ ଭିନ୍ନ ।
 ଅସତୁରୁ ସତ ଜାତ, ଏହି ଅନୁମାନ
 ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ଯଦି ବୋଲି ସତ ଗୋଟି ଉତ୍ପତ୍ତି ଧୂବରେ
 ମୁଢ଼ିକା ତ ଥିଲା ନାହିଁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ରୂପରେ ।

ଉତ୍ତର—ପିଣ୍ଡର ଅକାର ମଧ୍ୟ ଥିଲା ତ ମିଳିତ,
 ମାଟି ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ପିଣ୍ଡ ନୁହେଁ କଦାଚିତ ।
 ହେଉ ପିଣ୍ଡାକାର ଅବା ଅନ୍ୟ ଯାହା କିଛି,
 ମୁଢ଼ିକାରେ ମୁଢ଼ିକାହୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରହିଛି ।
 ନିମିତ୍ତ ପଛକେ ହେଉ ସତ ବା ଶବ୍ଦ,
 ମୁଢ଼ିକା ତ କେତେବେଳେ ନୁହଇ ଅଭବ ।
 ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପିଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥାବ ଗୋଟି ଧୂସ,
 ସତର କାରଣ ଜାଣ ମୁଢ଼ିକା ଅବଶ୍ୟ ।
 ପିଣ୍ଡର ଅକାର ନୁହେଁ ସତର କାରଣ,
 ମୁଢ଼ିକା କାରଣ ମାତ୍ର ଜାଣ ବବରଣ ।
 ଏହିପରି ବାଜି ବୁଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର କଥା,
 ଏହି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ସଙ୍ଗେ ରହିଛି ଏକତା ।
 ଦେଖିବାରେ ଅଟେ, ପତି ନଷ୍ଟ ହେଲେ ବାଜି,
 ସେଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଅଳ୍ପର ଉଦ୍ଭିଦ ।
 ମାତ୍ର ଯେଉଁ ଉପାଦାନେ ସେ ବାଜି ଗଠିତ,
 ତାହା ନଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ ଜାଣିବ ନିଶ୍ଚିତ ।
 ରଚିତ ସେ ବାଜି ଗୋଟି ଯେଉଁ ଉପାଦାନେ,
 ତହିଁ ବୁଦ୍ଧ ଜାତ ଦେଖ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣେ ।

ଜାଣିବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଏହା କର ନିଶ୍ଚୟଣ,
 ବାଜି ଧ୍ବଂସ ନୁହେଁ ବୁଦ୍ଧି ଉପୁଡ଼ି କାରଣ ।
 ଏଥକୁ ଅପରିଚାୟ ଲୋକଙ୍କର ଯୁକ୍ତି—
 ସାରବତ୍ର ନାହିଁ ଶୁଣିଲ ତ ଅନ୍ତ ଉକ୍ତି ।
 କାର୍ଯ୍ୟର ଉପୁଡ଼ି ପୂର୍ବେ କାରଣର ସତ୍ତା
 ବିଦ୍ୟମାନ ସବୁସ୍ଥାନେ ବୁଝ ଏହି କଥା ।
 ଉପୁଡ଼ିର ପୂର୍ବେ କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ମଧ୍ୟରେ
 ଥିଲା ଯେ ଅନିବାର୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଭାବରେ ।
 ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ଅବସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣ
 କ୍ରମେ ଅନିବାର୍ୟ ହୁଏ ଦେଖୁଛ ପ୍ରମାଣ ।
 ଅନିବାର୍ୟ ହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ଦିଶଇ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ,
 ଉପୁଡ଼ିର ପୂର୍ବେ ସତ୍ତା ଭାବରେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ।
 ମାତ୍ର କଥାଟାଏ ତୁମ୍ଭେ ଶେଷ ଭାବରେ
 ସବୁଦିନ ଜାଗ୍ରତ ରଖ ଅପଣା ମନରେ ।
 କାରଣ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଥାଏ ବିଦ୍ୟମାନ,
 ମାତ୍ରକ ସେ କାର୍ଯ୍ୟକାରେ ଥାଏ ନାହିଁ ଜାଣ ।
 କାରଣ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଥାଏଟି ସେପାଏ,
 ସେବାଳେ ଅନିବାର୍ୟ ଭାବରେ ସେ ଥାଏ ।
 ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟି କାରଣ ମଧ୍ୟରେ,
 ବିକାଶ ବା ଅନିବାର୍ୟ ଲୋଡ଼ା ଶେଷରେ ।
 ଯେ ଉପାୟେ କାର୍ଯ୍ୟଗୋଟି ହେବ ପ୍ରକାଶିତ,
 ସମ୍ପାଦନ ସେ କ୍ରିୟାଟି କରବାର ଉଚିତ ।
 ନହୁବା ସେ କାହା ବଳେ ହେବ ପ୍ରକାଶିତ ?
 ଏଥକୁ କରବା ଅଟେ ଯତ୍ନ ଯଥୋଚିତ ।

ଉତ୍ପତ୍ତିର ପୂର୍ବେ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ବ୍ୟାପାର ,
 ଅବଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥ କିନ୍ତୁ ଥିଲା ବିଦ୍ୟମାନ ।
 ଯେବେ ସେହି ଅବରଣ କରବ ଅନ୍ତର,
 ଏକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହେବ ନୟନଗୋଚର ।
 ଏକ ମୂର୍ତ୍ତିକାରୁ ହେବା ପୂର୍ବେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି,
 ମୂର୍ତ୍ତିକା ଯେ ପିଣ୍ଡାକାରେ ହୁଅଇ ବ୍ୟାପତ ।
 ମୂର୍ତ୍ତିକା କରନ୍ତେ ପିଣ୍ଡ ଅକାର ଧାରଣ,
 ଏକ ଅବରକ ଏହା କଲ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ।
 ଏକଟି ଅବୃତ୍ତ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ପିଣ୍ଡାକାରେ,
 ନ ଅସିଲା ଏଥି ଯୋଗୁଁ ଏହା ଦେଖିବାରେ ।
 ଏହି ପିଣ୍ଡରୁ ଅବରଣ ହେଲେ ଧୂସ,
 ଏକଗୋଟି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହୁଅଇ ଅବଶ୍ୟ ।
 ତେଣୁ ଏକରୁ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତିକା କାରଣ,
 କରୁଥିଲା ପିଣ୍ଡ ତାକୁ ପୂର୍ବେ ଅବରଣ ।
 ମାତ୍ର ଏଥି ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ ଅପତ୍ତି,
 ସେଥିର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅମ୍ଭେ ବୋଲିବୁଁ ସମ୍ପତ ।
 ବୋଲିବେ ଯେଉଁବାଦୀ ଏହି କଥାମାନ,
 ପୂର୍ବରୁ ପଦ୍ୟପି ଏକ ଥିଲା ବିଦ୍ୟମାନ,
 କଲେ ଯେବେ ପିଣ୍ଡରୁ ଅବରଣ ଧୂସ,
 ହୋଇ ପାରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏକର ନିମଗ୍ନ,
 ତେବେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଏକ କରଇ ନିର୍ମାଣ,
 ଅବରଣ ଧୂସ ମାତ୍ର କରୁଁ ସମାଧାନ ।
 ଏକ ନିର୍ମାଣର କାର୍ଯ୍ୟ ବିଧେୟ ପ୍ରକାର
 ବିଧି ପ୍ରମୋଦନ ଅଛି ତେବେ କରବାର ?

ମାତ୍ର ଦେଖୁଁ କୁମ୍ଭନାର ପିଣ୍ଡଗୋଷ୍ଠି ଧ୍ୱଂସ
 କରି ସାର ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଇ ହ୍ରମଣ ।
 କେବଳ କଲେ ଯେ ଧ୍ୱଂସ ପିଣ୍ଡ ଅବରଣ
 ଘଟଇ ଉତ୍ପତ୍ତି ହେବ, ଏ କଥା କେସନ ?
 ମାତ୍ର ଏ ଅପତ୍ତି ଗୋଟି ସାମାନ୍ୟ ନିତାନ୍ତ,
 ସଂକ୍ଷେପେ ବୋଲିବୁଁ ଶୁଣ ସେଥିର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।
 ବୁଝ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟେ ଅଛି ଏକ ଘଟ
 ପ୍ରୟୋଜନ ଅଲୋକ ଯେ ତାହାକୁ ପ୍ରକଟ ।
 ଏହି ଯେ ହିମ୍ବାଟି ପ୍ରାୟକୁ ଅଶ୍ରବାର,
 କେବଳ ବି ନାଶ କରିବାକୁ ଅନ୍ଧକାର ?
 ନୁହେଁ କି ତା ଘଟ ପ୍ରକାଶିବା ପ୍ରୟୋଜନ ?
 ଅବଶ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଛି ଦୁଇଟି କାରଣ ।
 ଅନ୍ଧକାର ନାଶ ପୁଣି ଘଟର ପ୍ରକାଶ—
 ପ୍ରାୟ ଅଶ୍ରବାର ଦୁଇ କାର୍ଯ୍ୟର ସକାଶ ।
 ବୁଝ ଏଥିଁ ଲୋକଗଣ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ
 କରିଥାନ୍ତି ନାନା ଯତ୍ନ, ସମେତ ତ ନାହିଁ ।
 ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରେ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଥାଏ ଅବରଣ,
 ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନିର୍ବାରଣ ।
 କରିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତି
 କଲେ ହୁଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଦିତ ।
 ଏଥିକୁ ଜାଣିବ ଜାତ ପୂର୍ବ କାର୍ଯ୍ୟମାନ
 କାରଣ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାନ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ ।
 କେବଳ ତାହାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର କାରଣ
 କେତେଗୁଡ଼ି ହିମ୍ବା ହୋଇଥାଏ ପ୍ରୟୋଜନ ।

ସେହି ଶିଶୁଗୁଡ଼ି ଯେବେ ହୁଏ ଉପସ୍ଥିତ,
 ସଜ୍ଜରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟି ହୁଏ ତ ବିଦିତ ।
 ଏଥକୁ ଏ କଥା ସ୍ଥିର, ଉତ୍ପତ୍ତି ପୂର୍ବରେ
 କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟି ରହୁଥାଏ କାରଣ ମଧ୍ୟରେ ।
 କେବଳ ଅନଭିବ୍ୟକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ,
 ବିଧି ଯତ୍ନରେ ତାହା ପ୍ରକାଶକୁ ପାଏ ।
 ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅସତରୁ କେବେ ସତ
 ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହା ମୀମାଂସିତ ମତ ।
 ସତ୍ତ୍ୱବ୍ୟାପ୍ତି, ହୋଇଥାଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ପତ୍ତି,
 କର ନ ପାରିବ ଜେହୁ ଏଥିରେ ଅପତ୍ତି ।
 ଗୋଟିଏ କାରଣ ସତ୍ତ୍ୱ ବିଧି କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ବୁଝିବୁ ମନରେ ।
 କୁଣ୍ଡଳ ଅକାର ସର୍ପ କରଇ ଧାରଣ,
 ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ନିର୍ମିତ ହୁଏ ଅଳଙ୍କା କଙ୍କଣ ।
 ଦେଖିବାରେ ଅସେ ଏହି ସବୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ,
 ଗୋଟିଏ କାରଣ ଯୁକ୍ତ ବିଧି କାର୍ଯ୍ୟରେ ।
 ସର୍ପର କାରଣ ଭେଦ କୁ ଶୂଳ ଯେମନ୍ତ,
 ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାରଦି ଯାବନ୍ତ ।
 ସେହିରୂପ ପରବ୍ରହ୍ମମାନ ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
 ବିଧି ଅକାରେ ବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମବସ୍ତୁକାଣ୍ଡ ।
 ଶ୍ରେୟଶ୍ଚି ପୂର୍ବେ ଏକ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟମାନ
 ଥିଲେ ମାତ୍ର, ଆଉ କିଛି ଥିଲା ନାହିଁ କାଣ ।
 ଟିଣ୍ଡ ଇଣ୍ଡ ଘଟ ଅଦି ବିଭିନ୍ନ ପଦାର୍ଥ,
 ମାତ୍ର ଏକ ମୂର୍ତ୍ତିକାରୁ ଜାତହୁଁ ଯଥାର୍ଥ ।

ପରସ୍ପର ଭଲ ଭଲ ଆକାରେ ପ୍ରକାରେ,
 ମାତ୍ର ନିର୍ମିତ ସବୁ ଏକ ମୁଦ୍ରାକାରେ ।
 ପିଣ୍ଡ ଘଟ ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ସତ୍ୟ ଭଲ ଭଲ,
 ମାତ୍ର ଉଦୟରେ ଅଛି ମୁଦ୍ରାକାର ଚିହ୍ନ ।
 ସେହିଭୂମି ସୃଷ୍ଟି ବସ୍ତୁ ଏ ବର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ,
 ଆକାରେ ପ୍ରକାରେ ଗୁଣେ ଅବଦିତ କାଣ୍ଡ ।
 ଅଟନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକର୍ତ୍ତା ଜାଣ
 ଏକମାତ୍ର ପରବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ।
 ଦେଖିଁ ଯାହା ନିତ୍ୟ ଜାଣ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିବ୍ୟକ୍ତି,
 ମହମା ପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱପତି ଚିନ୍ତି ।
 ଅନନ୍ତ ଗୌଣଲକ୍ଷଣ ବସ୍ତୁର ଆକାର
 ଦେଖି ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି କରେ ଅସୀକାର ।
 ସ୍ୱଲ୍ପେ ମଧ୍ୟ ତାହାଠାରେ ମାନବର ଚିହ୍ନ,
 ନିଶ୍ଚୟ ନିବୋଧ ପଶୁଠାରୁ ନୁହେଁ ଭଲ ।
 ଅନନ୍ତ ଗୌଣଲକ୍ଷଣ ଏ ବରବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ,
 ଦେଖି ଏହା କେ ବୋଲିବ ଅନ୍ନ ଶକ୍ତି କାଣ୍ଡ ?
 ସେ ବୋଲିବ ନିଶ୍ଚେ ସେହି ଲୋକ ଜ୍ଞାନଅନ୍ନ,
 ନାହିଁ ତାହା ସଙ୍ଗେ ତରୁଜ୍ଞାନର ସମ୍ବନ୍ଧ ।
 ପୁଣି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇ ପାରେ ଉତ୍ଥାପିତ,
 କିନ୍ତୁ ତ ନିରବସ୍ତୁର ଚନ୍ଦ୍ରର ଅଙ୍ଗତ ।
 ଏକ ଏକ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ଆକାରବିସ୍ତାର,
 କିପ୍ରକାର ତହିଁ ଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭଲ ଭଲ ।
 ଶୁଣ ବନ୍ଧୁ, ଦେଉଅଛୁଁ ସେଥିର ଉତ୍ତର,
 ରହୁ ଦେଖି ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ ଆକାର ସର୍ବର ।

ତେସନ ମନୁଷ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି କଲ୍ପିତ ବସରେ,
 ବ୍ରହ୍ମ ଜାତ ହୁଏ ଧରାବ୍ରହ୍ମ ଶେଷରେ ।
 ଏକ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଅଭେଦ
 କର ଯେତେ ଲୋକ ଜ୍ଞାନ କରେ ସେହିରୂପ ।
 ଯେତେ ରକ୍ତକୁ ସର୍ପହରୂପ ଧାରଣୀ,
 ମୁଣ୍ଡିକାବିସ୍ମାନ କରେ ଘଟକୁ କଲ୍ପନା ।
 ତେସନ ମାନବ ବୁଦ୍ଧି ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ
 ବ୍ରହ୍ମରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ମନେ ଯଥାର୍ଥ ।
 କଳ୍ପ, ସୃଜନ ଓ ଜ୍ଞାନ ଅବସ୍ଥା ଏପରି,
 ସଦୃଶେ ନ ଯାଏ ବସ୍ତୁ ମୂଳତଃ ଧର ।
 ବାସ୍ତବରେ ନର ନେତ୍ରେ ଯାହା କିଛି ଦିଶେ,
 ବ୍ରହ୍ମସତ୍ତାସ୍ମାନ ବସ୍ତୁ ନାହିଁ କିଛି ବସ୍ତୁ ।
 କେହି ଯେକାଳେ ରକ୍ତ ହୁଏ ଅନୁମିତ,
 ସର୍ପବୁଦ୍ଧି ସେ କାଳରେ ହୁଏ ତରୋହିତ ।
 ଘଟଗୋଟି ହୋଇଅଛି ମୁଣ୍ଡିକାଗଠିତ,
 ଜାଣିଲେ ଏ କଥା ଘଟବୁଦ୍ଧି ତରୋହିତ ।
 ତେସନେ ହେଲେକ ଜ୍ଞାନ ବ୍ରହ୍ମର ସ୍ୱରୂପ,
 କଳ୍ପସ୍ୱାଧୀନତା ସତ୍ତା ଜ୍ଞାନ ହୁଏ ଲୋପ ।
 ଯାହା କିଛି ଦେଖୁଅଛି ବସ୍ତୁ ପରିମିତ,
 ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟତିରେକେ ନାହିଁ ବସ୍ତୁର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ।
 ଯାହା କିଛି ଦେଖୁ ପ୍ରାଣେ ଦେଶ ଦେଶମାନ,
 ସଦ୍‌ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପ ସର୍ବ ଏହା କର ଜ୍ଞାନ ।
 ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି କଳ୍ପ, ସୃଜନ ଅଦେଶ ପ୍ରଭୃତି
 କଳ୍ପାଇ ଦିଅନ୍ତି ନାନା ଭ୍ରାନ୍ତି ନାନା ଭାବେ ।

ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ଗତକୁ,
 ନ ପାରେ କାରଣ ବିନା ନାର୍ଯ୍ୟ ଜନ୍ମିବାକୁ ।
 ଘଟ ବା ଗୁଣରେ ଯାହା ଅସଫ ଦେଖିବାର,
 କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅସଫ ଅବା ମିଥ୍ୟା ବୋଲିବାର ।
 କାର୍ଯ୍ୟର ସ୍ଵାଧୀନ ସତ୍ତା କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ନାହିଁ,
 ଏହାକୁ ଯେ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପାର ସେଥିପାଇଁ ।
 ଘଟ ଶୂନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଜାଣ,
 ନ ଥାଏ ଉତ୍ପତ୍ତି ନାଶ ପରେ ବିଦ୍ୟମାନ ।
 କାରଣଟି ଘଟ ଅତି କାର୍ଯ୍ୟର ଅକାରେ
 ଦେଖାଯାଏ, କାରଣଟି ସତ୍ୟ ଜାଣିବାରେ ।
 କାର୍ଯ୍ୟଗୋଟି ନୁହେଁ ସତ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସାବେ,
 କେବଳ ସେ ରୂପାନ୍ତର ଦିଶେ ଅନ୍ୟଭାବେ ।
 କାରଣ ବ୍ୟକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ଜାଣ,
 ଏହାକୁ ଅସଫ କାର୍ଯ୍ୟ ଜାଣିବ ନିତାନ୍ତ ।
 ଏକ ବହୁଶକ୍ତି ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟ ଅକାରେ
 ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ଜଗତ ସଂସାରରେ ।
 ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶେଷେ ଶେଷେ ରୂପାନ୍ତର,
 ତର ନିତ୍ୟ ବହୁଶକ୍ତି ନିବୃତ୍ତ ଅସର ।
 ଶକ୍ତିମାତ୍ର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ମାତ୍ର ନାହିଁ ଏତ୍ୟ,
 ଶକ୍ତିରୁ ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟଇ ଅସତ୍ୟ ।
 ଯେକାଳେ କାରଣ କାର୍ଯ୍ୟକାରେ ପରଶତ,
 ହୁଏ କାରଣର ପତ୍ତା ତଦା ତରୋହିତ ।
 କରଣ କାର୍ଯ୍ୟର ସତ୍ତା ଚରେ ସମୟରେ
 ନିର୍ଭର କାରଣ ଗତ ପ୍ରତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ।

ଏଥକୁ ସହଜେ କର ପାରିବ ନିଶ୍ଚୟ,
 ସତ୍ପଦାର୍ଥ ସତ୍ପଦାର୍ଥ ହୁଏଟି ଉପୁତ୍ତି ।
 ସେମନ୍ତ ମୁଣ୍ଡିକା ମାତ୍ର ହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟାସକ୍ତ,
 ଦତ୍ତାତ୍ରି ଅକାର ତହିଁ ହୁଏ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ;
 ତେସନେ ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁ, ରୂପାନ୍ତର ଭାବେ
 ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ଦେଖାଯାଏ ଠାବେ ଠାବେ ।
 ଏକମାତ୍ର ସଦ୍‌ବସ୍ତୁକୁ ବିବିଧ ଅକାର
 ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଲେଖେ କରନ୍ତି ବୋଲି ।
 କରନ୍ତି ବୋଲି ଅନ୍ୟରୂପେ ଲେଖମାନ,
 ସଦ୍‌ବସ୍ତୁରେ ସଦ୍‌ବସ୍ତୁର ଥାଏ ବିଦ୍ୟମାନ ।
 ଏଥିରୁ ବୁଝିହୁଏ ଅମୈମାନେ ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ,
 ଜଗତର କିଛି ବସ୍ତୁ ନୁହେଁଟି ଅସତ୍ୟ;
 କିପାଁ କି ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ, ବ୍ରହ୍ମର ଅଧୀନ,
 ଜାଗତକ କେହି ବସ୍ତୁ ନୁହେଁଟି ସ୍ୱାଧୀନ ।
 ଆରେ ଶ୍ରେତନେତୁ, ଶୁଣ ସେଥି ବିବରଣ,
 ସେ ଯେ ଏକ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପରମକାରଣ ।
 ଏହି ବସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସୁଜନା ସକାଶ
 କଲେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ବହୁଧା ପ୍ରକାଶ ।
 ଯେ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଥିଲା ପୂର୍ବ ପ୍ରଳୟରେ
 ସୃଷ୍ଟିରୂପେ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଭାବରେ,
 ସକଳ କଲେକ ତାହା ଖ୍ୟାତ କରିବାକୁ,
 ବ୍ରହ୍ମ “ଭାଷା” “ସକଳ” ଓ “ଇଚ୍ଛା” ବୋଲେ ତାକୁ ।
 ସେ ଜ୍ଞାନସ୍ୱରୂପ ପରବ୍ରହ୍ମ କାମନାରେ
 ପ୍ରକାଶିତ ସବୁ ବସ୍ତୁ ଏ ବିଶ୍ୱ ସଂସାରରେ ।

ସେ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁଜାତ ପୂର୍ବ ପ୍ରଳୟରେ
 ଦୃଷ୍ଟହବେ ଲୀନ ଥିଲା ତାହାଙ୍କ ପାଶରେ,
 ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ତାହା ଅଲଗାତନା ବା ପଦସା,
 ତାହା ନାମ ବୃଦ୍ଧ ଇଚ୍ଛା ସକଳ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
 ଜ୍ଞାନରୂପ ନିତ୍ୟ ପରଂବ୍ରହ୍ମ କାମନାରେ
 ବିଷ୍ଣୁ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେଲା ସ୍ବରୂପ ଅନାରେ ।
 ଦେଖି ଏପ୍ରକାର ପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କ କାମନା,
 ଚେତନସ୍ବରୂପ ସେ ସେ ଏଥୁ ଯାଏ ଜଣା ।
 ଯାବତ୍ତତ୍ତ୍ବ ନାମ ରୂପ ପ୍ରଳୟକାଳରେ
 ସେ ନ ଥିଲା ତାଙ୍କ ପାଶେ ବୀଜସ୍ବରୂପରେ,
 ସେ ସମସ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିଲା ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନେ,
 ଏତକୁ ସବୁଜି ତ କୁ ବୋଲୁଁ ଅନୁମାନେ ।
 ମଧ୍ୟାନ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଯେତେ ବାସନା କାମନା
 ବଶୀଭୂତ କରଥାଏ ଅନ୍ତ ଏହା ଜଣା ।
 ଥିଲେହେଁ କାମନା ସବୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମେ ଲୀନ,
 ସବୁଜାତ ଗୁଣାତତ ପ୍ରଭୁ ଚରଦିନ ।
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରାଣିବର୍ଗ କର୍ମ ଅନ୍ୟସାରେ
 କରନ୍ତି କାମନା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବାରେ ବାରେ ।
 ଜୀବ ପକ୍ଷେ କାମନାଦି ଅସ୍ତ୍ରାଠାରୁ ଭିନ୍ନ,
 କେବଳ ତା ଦେହେନ୍ଦ୍ରିୟ କ୍ରିୟାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ।
 ସମସ୍ତ କାମନା ଜୀବନୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ,
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ କାମନା ବନ୍ଧୁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପୃଥକ ।
 କର୍ମପ୍ରବର୍ତ୍ତିକ ସବୁ ଜୀବଙ୍କ କାମନା,
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର କର୍ମ ଚରେ କାମନା ସୁତନା ।

ଶକଗୋତି ଥାଏ ଶକ୍ତିରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ,
 ନାମ, ରୂପ, ଅବ୍ୟକ୍ତରେ ତହିଁରେ ନିହିତ,
 ବ୍ୟକ୍ତାବସ୍ଥା ଯେତେବେଳେ କରେ ସେ ଧାରଣ,
 ନାମ ରୂପ ସବୁ ତହିଁ ହୁଏ ଉତପନ୍ନ ।
 ଏହି ନାମ ରୂପ ଅବ୍ୟକ୍ତ ବା ବିକାଶ,
 ନାମ ଧରେ ଦେବା ବହୁ ଭବନ ପ୍ରକାଶ ।
 ନନ୍ଦୁବା ଯାହାର ନାହିଁ କିଛି ଅବସ୍ଥାବ
 ବହୁ ପଦାର୍ଥ କି ଜାତ ତହିଁରୁ ସମ୍ଭବ,
 ଏଥକୁ ଜାଣିବ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସକଳ
 ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧ ଏବେ ରୂପାନ୍ତରିତ କେବଳ ।
 ପରବ୍ରହ୍ମ ସଙ୍କଳ୍ପରେ ଏହି ଯେ ଅକାଶ,
 ସବୁ ପ୍ରଥମରେ ହେଲା ମୁଖ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ।
 ଅକାଶରୁ ବାୟୁଶକ୍ତି—ତହିଁ ଶକ୍ତି ତେଜ,
 ଏହି ତେଜ ଦାହକାରୀ ଶକ୍ତି ମନେ ହେବ ।
 ପୁଣି କରେ ତେଜ ପା ନିହିତା ସମ୍ପାଦନ,
 ପ୍ରକାଶକ, ଉତ୍ତେଜକ ପୁଣି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ଇଚ୍ଛାବଳେ ପୁଣି ଯେହି ତେଜୁଁ ଜାତ
 ହେଲା ଅପ (ଜଳ) ଭୂତରୂପେ ଭୁବନେ ବିଖ୍ୟାତ ।
 ଅପରୂପ ଗୁଣ ସ୍ୱରୂପ, ସ୍ଥିତି ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ,
 ସେହି ଅପ ମଧ୍ୟ ହେଲା ପୃଥ୍ୱୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ।
 ନାନାଜାତ ଶାସ୍ୟ ସେହି ପୃଥ୍ୱୀ ଅନ୍ତର୍ଗତ,
 ସ୍ଥିର ଭୃଷ୍ଟବର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମବିଶିଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରୁ ଏହି ରୂପ ହେଲା ଜାତ,
 ଅବେତନ ମହାଭୂତ ସକଳ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ।

ପଣ୍ଡା ପକ୍ଷୀ ଅଦି ତନୁଗୋଷ୍ଠି ମାତ୍ର ଗଜ,
 ଦେଲେ ଜାତ ଜଗନ୍ନାଥ ଅଶ୍ରୁଜ ଉଭୟ ।
 ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟରୁ ଜାତ ସକଳ ମାନବ ।
 ଅଶ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ଜାତ ହେଲେ ପକ୍ଷୀ ସର୍ପ ସବୁ,
 ତୁମେ ରୋଦ କର ଯାହା ଉଠିଲେ ଉପରେ,
 ସେମାନେ ବ୍ୟାଧି ହେଲେ ଉଭୟ ନାମରେ ।
 ମାୟାଶକ୍ତିଶାଳୀ ପରବ୍ରହ୍ମ ସନାତନ,
 ଅଟନ୍ତି ସେ ଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି କାରଣ ।
 ପୂର୍ବ ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟେ ଯହା ଥିଲା ପ୍ରକଟିତ,
 ମାୟାର ଭିତରେ ପୁଣି ଥିଲା ଲୁଚାଯିବ ।
 ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବରେ ସେ ସକଳ ଦୃବ୍ୟ
 ନୂତନ ସୃଷ୍ଟିରେ ପୁଣି ହେଲେ ଉଦ୍ଭବ ।
 ସୃଷ୍ଟି ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟେ ଅନୁପ୍ରବେଶ କରୁଛନ୍ତି,
 ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟ ଶାବିତ୍ରୀରେ କଥୁଛନ୍ତି ।
 ତେଜ, ଜଳ, ଅନ୍ଧ ଏହି ତିନି ପରଶଦି,
 ସର୍ବରୁ ଜ୍ଞାନ ଲଭି ଜୀବର ଉତ୍ପତ୍ତି ।
 ତୁମ୍ଭେ ଏବେ ପ୍ରଶ୍ନ କର ପାର ଏ ପ୍ରକାର,
 ସର୍ବଜ୍ଞ ଚୈତନ୍ୟମୟ ଜୀବର ଅଧାର ।
 ପରମାତ୍ମା ଇଚ୍ଛାପୂର୍ବ ବୋଲି କେହି
 ଅନର୍ଥ ଅଧାର କଷ୍ଟମ । ଶରୀରରେ
 ପ୍ରବେଶିଲେ ଜୀବାତ୍ମାରେ ଯୁକ୍ତ ଅଭିଳାଷ
 ଅଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ରୋଗ କରବା ସକାଶେ ?
 ମାତ୍ର ଯେବେ ମନ ମଧ୍ୟେ କରବ ବାଣ୍ଟର,
 ସଦଜେ ପାରିବ ଜାଣି ଏଥି ସମାବୃତ ।

ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଅପେ ଦୁଃଖ ଭୁଞ୍ଜିବା କାରଣେ
 ପ୍ରବେଶ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ କାହିଁରେ ଅପଣେ ।
 ଜୀବ ଅଟେ ପରମାତ୍ମା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମାତ୍ର,
 ଏ ବିଶ୍ୱର ଅଟେ ତହିଁ ଅଧାରର ପାତ୍ର ।
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଯେହ୍ନେ ପଡ଼ଇ ଜଳରେ,
 ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଯଥା ଦର୍ପଣରେ,
 ସେହିପରି ବୁଦ୍ଧି ପୁଣି ଭୂତ ସ୍ୱର୍ଗରେ
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜୀବରୂପେ କଥିତ ଲୋକରେ ।
 ଯେଉଁ ମାୟାଶକ୍ତି ଟ୍ରାକ୍ତେ ନିତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ,
 ସେଥିର ସମ୍ବନ୍ଧ ହେତୁ ବିନିତ୍ୱିତ ଜ୍ଞାନ ।
 ତହିଁର ସମ୍ବନ୍ଧ ହେତୁ କରଣ କଲ୍ପନା
 ଦୁଃଖୀ ସୁଖୀ ବୋଲି ଅପେ କର ବିବେଚନା ।
 ବିଶେଷ ବିଶ୍ୱର ଯେବେ କର ନିଜପାଇଁ,
 ଜୀବାତ୍ମାର ସୁଖ ଅବା ଦୁଃଖ କିଛି ନାହିଁ ।
 ଯଦିଲେହେଁ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି କର୍ଦ୍ଦମ ପଡ଼ିବ,
 ମଳିନତା ଦୋଷ ପୁଣି ନ କରେ ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ।
 ଅଧିକ ପଡ଼ିତ ରଶ୍ମି ଦିଶଇ ମଳିନ,
 ବୁଦ୍ଧି ସ୍ୱର୍ଗରେ ଜୀବ ସୁଖଦୁଃଖାଧୀନ ।
 ପୁଣି ଭଲ ଦେଖ ମନେ ଏ ଜଗତେ ଜୀବ
 ସତ୍ୟରୁ ସମ୍ଭୂତ ସତ୍ୟ ଦ୍ୱାର୍ଥ ଜାଣିବ ।
 ବ୍ରହ୍ମରୁ ସମ୍ଭୂତ ବୋଲି ନାମ ରୂପ ସବୁ
 ନିଶ୍ଚେ ସତ୍ୟ ନିତ୍ୟ ବୋଲି କର ଅନୁଭବ
 ବ୍ରହ୍ମରୁ ପୃଥକ ବୋଲି କଲେ ବିବେଚନା,
 ସଦୃଶେ ଏ ସବୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଯିବ ଜଣ ।

ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟକୁ ଯେବେ କର ପରିତ୍ୟାଗ,
 ତେଜବାକୁ ହେବ ବସ୍ତ୍ର, ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଅଗ ।
 ଏଥୁ ଜଣା—ଯାହା ହୋଇ ନାହିଁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ,
 ସେହି ରୂପ ନାମ ବୁଝି ବଲ୍ଲନ ଅସକ୍ତ ।
 ଏହି ଶକ୍ତି ତାହାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଧକଲୁ ରେ
 ବୈଦୁକ୍ତ * ହୋଇ ବ୍ୟକ୍ତ ତେଜ, ଅସ୍ତ୍ର, ଅନ୍ତରେ ।
 ଅଦୃଶ୍ୟ ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣଶକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟରେ,
 ବୈଦୁକ୍ତ ହୋଇ ଦୃଶ୍ୟ ସଦୃଶ ନେତ୍ରେ ।
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଲେହନ ବର୍ଣ୍ଣ ଦିଶେ ଯେ ଅନଳ,
 ବୈଦୁକ୍ତ ରୂପଶକ୍ତି ତେଜସ୍ବି କେବଳ ।
 ପୁଣି ତହିଁ ଯାହା ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣର ଶୁଦ୍ଧତା,
 ଉପାଦାନଭୂତ ଆଶକ୍ତି ପୃଥକତା ।
 ପୁଣି ଏଥି ଯାହା କିଛି ଦେଖା କୁଣ୍ଡଳାୟା,
 ସେଟା ତହିଁ ଲିପ୍ତ ଅନ୍ତ ପୃଥ୍ବୀ ଶକ୍ତିକାୟା ।
 ଏହି ତନୁରୂପ ଯେବେ ହେବ ପରିତ୍ୟକ୍ତ,
 ଅଗ୍ନିର ରହିବ ନାହିଁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ।
 ଏ ତନୁ ପ୍ରକୃତ ତତ୍ତ୍ବ ହେଲେ ଅବଗତ,
 ନ ରହିବ ବୋଧଜ୍ଞାନ ଅଗ୍ନି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ।
 ଲେହନତାଦି ରୂପ ଯାହା ଦେଖୁଛୁ ଅନଳେ,
 ଭୂତବିଷ୍ଣୁ ସଂଯୋଗରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କୌଶଳେ ।
 ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସାବେ ଏହି ଭୂତବିଷ୍ଣୁ ପଦ୍ୟ,
 ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଅଗ୍ନିମିଥ୍ୟା ବା ଅସତ୍ୟ ।

* ଗୋଟିଏ ରୂପରେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଗୋଟି ଅଂଶ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୁଏ, ମାତ୍ର ନିଜ
 ଅଂଶର ପ୍ରାଧିକ୍ୟ ଥାଏ । ତନୁ ରୂପ ସମ୍ବିତର ସ୍ଥଳ ଅସ୍ଥୋର ନାମ ବୈଦୁକ୍ତ ।

ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବିଦ୍ୟୁତ୍, ଜଳ, ପୃଥିବୀ ପ୍ରଭୃତି,
 ଏଥି ଯାହା ଶୁକ୍ଳ କୃଷ୍ଣ ଲେହନ ଅବୃତ୍ତ ।
 ଦେଖ ଯାହା ସେମାନଙ୍କ ଉପାଦାନଭୂତ,
 ସେ ସମସ୍ତ ଭୂତସମ୍ବନ୍ଧ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ କୃତ ।
 ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସ୍ଵରୂପ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଜାଣ,
 ମାତ୍ରକ ରୂପର ଯାହା କରନ୍ତି ପ୍ରମାଣ,
 ସକଳ ପଦାର୍ଥେ ଅଲ୍ଲୀୟକ ପରିମାଣ
 ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣ ।
 ତାହା ମଧ୍ୟ ଅଟେ ଦ୍ଵିବୃତ୍ତକରଣର ଫଳ,
 ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଦ୍ଵିବୃତ୍ତକରଣ ଶେଷେ ବଳ ।
 ଅଗ୍ନିରେ ସ୍ଵାଧୀନ ସତ୍ତ୍ଵ ବାସ୍ତବ ପକ୍ଷରେ
 ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଦେଖାଇଲୁଁ ପ୍ରମାଣ ବଳରେ ।
 ତେସନେ ସଫସ୍ତେ ବସ୍ତୁ ମିଥ୍ୟା ବା ଅସତ୍ୟ,
 ସେମାନଙ୍କ ଉପାଦାନ ଭୂତସମ୍ବନ୍ଧ ସତ୍ୟ ।
 ପୁଣି ଏହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା
 ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦେଖ ଅନ୍ୟ ଭାବ ହେବ ଠିଆ ।
 ପୃଥିବୀ ଅଟଇ ଜାଣ ଜଳ ପରିଣତି,
 ସେହି ଜଳ ହେଲା ପୁଣି ତେଜରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ।
 ତେଜେ ତ ବହିଲା କାହିଁ ସ୍ଵାଧୀନତା ସତ୍ତ୍ଵ,
 ପୃଥିବୀର ପୃଥିବୀର ଜଳର ଜଳତ୍ଵ ।
 ଏଥୁଁ ବୁଝି ତେଜ ସତ୍ୟ ପଦାର୍ଥ କେବଳ,
 କାର୍ଯ୍ୟକାରରେ ସ୍ଵାଧୀନତାହିଁ ନିଷ୍ଠିଳ ।
 ଏହାଙ୍କ ସ୍ଵାଧୀନ ସତ୍ତ୍ଵ ଅଟେ ନାମ ମାତ୍ର,
 ଯେଣୁ ପୃଥକରେ ରହିଅଛି ସତ୍ୟ ପାତ୍ର ।

ପୁଣି ଦେଖୁଁ ତେଜ ଶକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା ସହ
 ଅଦ୍ଭିତସ୍ତୁ ପଦ୍ମେନ୍ଦ୍ରୁ ହେଲୁ ଅଭବ୍ୟକ୍ତି ।
 ଏଥକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଅଛି ଅନୁମେ,
 ତେଜ ଶକ୍ତି—ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ପୃଥକ ଅସ୍ତିତ୍ବ ।
 ସବୁ ଅଲୋଚନା କରି ହେଉଁ ଅବଗତ,
 ସ୍ବଚ୍ଛରୂପ ଅଦ୍ଭି ତାଙ୍କୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସଦ୍ୟ ।
 ଏକମାତ୍ର ସ୍ବଚ୍ଛରୂପ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜାଣ,
 ଅନ ସବୁ ମଥ୍ୟା ବୋଲି ହେଉଛି ପ୍ରମାଣ ।
 ସ୍ବଚ୍ଛରୂପ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଯେବା ଜାଣି ପାରେ,
 ଅଜଣା ଗୋପାକୁ କିନ୍ତୁ ନ ଥାଏ ସଂସାରେ ।
 ଯାହାର କାରଣଜ୍ଞାନ ହୋଇଅଛି ଜାତ,
 କାର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାନ ତାହାର ତ ଜନମେ ନିତାନ୍ତ ।
 ଅତେ ପୁଣି ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଗୁହ୍ୟ ସକଳେ
 ଏ ପରମାତ୍ମାକୁ ଜ୍ଞାତ ହୋଇ ଜ୍ଞାନବଳେ
 ବୋଲିଥାନ୍ତି “ଏ କୁଳରେ କିନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞାତ,
 ଅଶ୍ରୁତ, ଅବୁଦ୍ଧ ନାହିଁ ଜାଣିବ ନିତାନ୍ତ ।
 ଏକତ୍ବ ପରମାତ୍ମାକୁ ଜାଣି ଅମ୍ବେମାନେ
 ସତଳ ବସ୍ତୁକୁ ଜାଣିଅଛୁ ବଦ୍ୟମାନେ ।”
 ଏ ସମସ୍ତ ବ୍ରହ୍ମବିଦ ଗୁହ୍ୟବାସିଣୀ—
 “ଜଗତରେ ଯେତେ କିଛି ଅଛି ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ,
 ସେ ସମସ୍ତ ଅଟେ ଅଳ୍ପ ଶକ୍ତିର କୋଶ,
 କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ପୃଥ୍ବୀ ଶକ୍ତିରେ ପ୍ରକାଶ,
 ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ ଯେ ତେଜ ଶକ୍ତି ଅଭବ୍ୟକ୍ତି,”
 ଏତପରି ବୋଲୁଛନ୍ତି ଗୁହ୍ୟବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।

—୧୮୮

ଦୁର୍ବିଜ୍ଞେୟଃ ପୃଷ୍ଠେ ହେଉ ଯେତେକ ପଦାର୍ଥ,
 ଉପାଦାନ ସମ୍ମିଳନେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଯଥାର୍ଥ ।
 ବିବିଧ ଅଟଇ ଜାଣ ସେହି ଉପାଦାନ,
 ଏଥିର ବାହାରେ କିଛି ବସ୍ତୁ ନାହିଁ ଜାଣ ।
 ଯେତେକ ଅଜ୍ଞାତ ବସ୍ତୁ ଅଛି ପୃଥିବୀରେ,
 ସମସ୍ତ ସଂସର୍ଜିତ ବିବିଧ ଶକ୍ତିରେ ।
 ଯେତେକ ମାନବ ଶାସ୍ତ୍ରାଗ୍ର ବସ୍ତୁ ଗଣ
 ଏ ବିବିଧ ଉପାଦାନ ଯୋଗରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ।
 ଯେତେ କିଛି ପୃଷ୍ଠିଶକ୍ତି ହୋଇ ବିବୃତ୍ କୃତ
 ମାନବ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦେହ ହୋଇଛି ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
 ହେ ପୃଥ୍ବୀ ! ତୁମ୍ଭକୁ ଅମ୍ଭେ ଦେଇଛୁ ବୁଝାଇ,
 ବାହ୍ୟର ପଦାର୍ଥ ଯାହା ଦେଖିବାକୁ ପାଇ,
 ସବୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ତେଜ ଜଳ ପୃଥ୍ବୀ ଉପାଦାନ
 ମିଳନ ଯୋଗରେ ହୋଇଅଛୁ ନିର୍ମାଣ ।
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ମାନବର ଗାଦି
 ସେହି ବିବୃତ୍ କରଣର ପରିଣାମ ମାତ୍ର ।
 ତୁମ୍ଭକୁ ବୁଝାଇ ଦେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱ ବର୍ତ୍ତୁମାନ,
 ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁର ମୂଳ ଏକ ଉପାଦାନ ।
 ବାହ୍ୟର ବା ଅନ୍ତରର ଉଭୟ ପଦାର୍ଥ
 ଉପାଦାନ ବିଭିନ୍ନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଯଥାର୍ଥ ।
 କାର୍ଯ୍ୟ ଅବା କାମ ଜାଣ ଅବସ୍ଥା ଭେଦରେ
 ଜାତ, ସେଥି ତତ୍ତ୍ୱ କଥା ଶୁଣ ସଞ୍ଜେପରେ ।
 ସଞ୍ଜେପେ ବୋଲିବୁଁ ଅମ୍ଭେ ସେଥି ବିବରଣ,
 ଅହେ ପୃଥ୍ବୀ, ମନ ଦେଇ କରନ୍ତୁ ଶ୍ରବଣ ।

ଗୁହ୍ୟ କରନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ଯେଉଁ ଶାନ୍ତ୍ୟନ୍ତରା,
 ଜଠରାନ୍ତର ପରିଚୟ କରେ ସେହି ସଦା,
 ପାନ ଅନ୍ତେ ହୁଏ ତନୁ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ,
 ସ୍ଥୂଳ ଭାଗ ହୁଏ ପୂର୍ବସତ୍ତ୍ୱ ପରିଣତ ।
 ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟମ ଅଂଶ ରାଗାଦି କ୍ରମରେ
 ମାଂସରୂପେ ମରଣତ ହୁଏ ଶରୀରରେ ।
 ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ରବ୍ୟ ସଦୃଶୀ ମୃତ୍ୟୁର ଅଂଶ
 ପରିପାକ ଅନ୍ତେ ଜାତ ଯେଉଁ ସାର ରସ,
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟବିଦ୍ୟ ଅବସ୍ଥାନ ନେତୃତ୍ୱେ
 ଦେହ ମଧ୍ୟେ ମନକୁ ଯେ କରଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ,
 ଶୁଣାଶୁଣ ଅନୁସାରେ ରସ ପ୍ରସାରଣ,
 ମନ ଉପତପ୍ତ ପୁଷ୍ଟି କରେକ ସାଧନ,
 ଅନ୍ତ ରସେ ପୁଷ୍ଟ ଯୋଗୁଁ ଜାଣିବ ପଥାର୍ଥ,
 ଦେହ ମଧ୍ୟେ ମନ ଗୋଟି ବୌଦ୍ଧିକ ପଦାର୍ଥ ।
 ସେହି ମନ ନୁହେଁ ନିତ୍ୟ ଅବ୍ୟବଚ୍ଛିନ୍ନ,
 ସେଥିର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଅମ୍ଭେ ବୋଲୁଅଛୁ ଶୁଣ ।
 ଏହି ମନ ବ୍ୟବହୃତ ସ୍ଥୂଳ ସୂକ୍ଷ୍ମମ
 ଯାବନ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟାପ୍ତ କରଣେ ସକ୍ଷମ,
 ତେସନ କରନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ ଯେଉଁ ଜଳପାନ,
 ବରକ୍ର ତା ତନୁ ଅଂଶେ ହୋଇଥାଏ ଜାଣ ।
 ମୂଢ଼େ ପରିଣତ ହୁଏ ସ୍ଥୂଳତମ ଅଂଶ,
 ଦେହରେ ଶୋଣିତ ଜାତ ତା ମଧ୍ୟମ ଅଂଶ,
 ତୃତୀୟ ତା ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ଅଂଶ ମଧ୍ୟେ ଗଣ,
 ପ୍ରାଣ ଉପତପ୍ତ ପୁଷ୍ଟି କରେକ ସାଧନ ।

ସେହୁରୂପେ ତୈଳ ସ୍ଥଳ ତୈଳସ୍ୟ ପଦାର୍ଥ
 ଦେହ ମଧ୍ୟେ ଭଜିଅ'ଣେ ବରନ୍ତୁ ଯଥାର୍ଥ ।
 ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅ'ଣେ ଅସ୍ଥି ମଧ୍ୟ ଅ'ଣେ ମଜ୍ଜାଗଣ,
 ମୂଷ୍ଣ ଅ'ଣେ ବାକ୍ୟ ପୁଷ୍ଟି କରେକ ପାଥକ ।
 ତୈଳାଦି ତୈଳସ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ କରନ୍ତି ଉକ୍ଷଣ,
 ବୋଲନ୍ତି ଯେ ବାକ୍ୟ ମାନବାଦି କାବରଣ
 ଏଥକୁ ବିଚାର କଥା ବୁଝିବୁ ତଳଧୁ,
 ମନ ଅନ୍ତମୟ ପୁଣି ପ୍ରାଣ ଜଳମୟ ।
 ବାକ୍ୟକୁ ଜାଣିବ ତେଜସ୍ୱୀ ଦ୍ରବ୍ୟମାୟ,
 ଏହି ସବୁ ଯେକି ସ୍ଥିର କର ପାହାପାହ ।
 ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭସ୍ଥ ମୀନ ମଳୟଦି ପ୍ରାଣୀ
 ଭୁବର ଖେତର ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଥିବ ଜାଣି
 ବିଷୟ ପ୍ରମାଣେ ମନ ବାନ୍ଧିକ୍ରିବିଶିଷ୍ଟ
 ଅଟନ୍ତି ଯେ ପ୍ରାଣବାନ ଦେହୁଛୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ।
 ସେଥିର ବୁଝାନ୍ତୁ ବୋଲୁ ଶୁଣ ସମାଚାର,
 ପ୍ରାଣୀ ମାତ୍ରକରେ କର ଥାଅନ୍ତି ଅହାର ।
 ସବୁ ପ୍ରାଣୀ କରଥାନ୍ତି ଉକ୍ଷଣ ଯଥାର୍ଥ
 କିବୁଭୂତ ଅଳ୍ପ ଜଳ ତୈଳସ୍ୟ ପଦାର୍ଥ,
 ଏଥକୁ ଯେ ସବୁ ମନ ସ୍ଥାନାଦିବିଷ୍ଟ
 କରଥାନ୍ତି ପରସ୍ପର ପ୍ରଶୟ ଅନନ୍ତ ।
 ଶ୍ରେତକେତୁ ଉପଦେଶ ଶୁଣି ଏପ୍ରକାର
 ପିତାଙ୍କୁ ବିନୟେ ପୂଜା କଲେ ପୁନର୍ବାର—
 ହେ ପିତା, ଅଲ୍ପାଦି ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଏକତ୍ତରେ
 କରନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖି ପ୍ରବେଶ ଉଦରେ,

ସେହି ଭୂତ ପୁଣ୍ୟ ଅଂଶେ ମନ ବାଦ୍ୟମାନ
 ପୁଷ୍ପି ଲଭିଥାନ୍ତି କି ର ପାର ଅନୁମାନ ।
 ଅପଣ ସେ ବୋଲୁଛନ୍ତି — ତେବେ କରୁପରେ
 ମନଟି ଗଠିତ ହୁଏ ଏ ଦେହ ମଧ୍ୟରେ ?
 ଏପ୍ରକାର ପୁଣ୍ୟ ଶେଷକେତୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି,
 ହେ ପୁଣ୍ୟ, ଶୁଣ ରେ — ତହୁଁ ବୋଲିଲେ ଅରୁଣି ।
 ଦେଇଛି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ — ତହୁଁ ହେବଟି ବିଦିତ,
 ମନ୍ତ୍ରନଦୀରେ ବଧ ହେଲେକ ମନ୍ତ୍ରିତ,
 ତାହା ପୁଣ୍ୟ ଅଂଶ ଲବନୀତର ରୂପରେ
 ଲୁପି ଉଠେ ଉପରକୁ ଦେଖ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।
 ଲବନୀତ ସୁତରୁପ ହୁଏ ପରିଣତ,
 ତେପନେ ଜାଣିବ ଉକ୍ତ ଅନ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ
 ବାୟୁ ସହଯୋଗେ ପୁଣି ଜଠରଗୁଚିଲେ
 ମନ୍ତ୍ରିତ ଉଦର ମଧ୍ୟେ ହୁଏ ସୁକ୍ତିଶିଳେ ।
 ତହୁଁ ପୁଣ୍ୟ ଅଂଶ ହୋଇ ଉଦ୍ଭୁଦୁ ଉଦ୍ଭିତ
 ମନ ଅବହବ ସଙ୍ଗେ ହୋଇଣ ମୈଳିତ
 କରେ ତାହା ମନ ପୁଷ୍ପି ପୋଷଣ ପାଧନ,
 ଏହିରୂପେ ଦେହ ମଧ୍ୟେ ଅବସ୍ଥିତ ମନ ।
 ଏହିରୂପ ଜଳ ପୁଣି ତେଜ ସୁଷ୍ଟୀଶରେ
 ପ୍ରାଣ ବାଦ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ହେଲୁ ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ।
 ଅହେ ଶେଷକେତୁ, ଜାଣ ମନ ଅନୁମୟ,
 ପ୍ରାଣ ଜଳମୟ ପୁଣି ବାଦ୍ୟ ତେଜୋମୟ ।
 ସେପ୍ରକାର ହୋଇଅଛି ଅନୁମୟ ମନ,
 ରୂପାଲ ବୋଲୁଛି ତାହା ବର ହେ ଶ୍ରବଣ !

ସୂକ୍ଷ୍ମତାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସବୁ ବୃକ୍ଷ ଅଳ୍ପ
 ମନର ଶକ୍ତିକୁ କଢ଼ିଥାଏ ଉପୁଜନ ।
 ଦେହ ମଧ୍ୟେ ଅବସ୍ଥିତ ମନର ଯେ ଶକ୍ତି,
 ସମସ୍ତ ହୋଇଛି ଅଳ୍ପରସକୁ ଉପୁଜି ।
 ଅଳ୍ପ ଜାତ ଏହି ଶକ୍ତି ଗୋଡ଼ଣ ଅଂଶରେ *
 ପରିଣତ ହୋଇ ଅବସ୍ଥିତ ଯେ ଦେହରେ ।
 ଏ ଗୋଡ଼ଣ ଶକ୍ତି ଯେଣୁ ଜୀବ ମଧ୍ୟେ ଥାଏ,
 ଜୀବକୁ ଗୋଡ଼ଣକଳାମୂଳ ବୋଲନ୍ତି ।
 ଯେବା ମାନସିକଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱରୂପ,
 ବୁଦ୍ଧି ତାର ପାତ ଥାଏ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ,
 ଜୀବଗଣ ଦ୍ରଷ୍ଟା, ଶ୍ରୋତା, ବେଦୀ, ଜ୍ଞାତା, କର୍ତ୍ତା,
 ଅଟନ୍ତି ଯେ ସବୁକର୍ମସାଧନେ ସମର୍ଥ ।
 ଅହେ ବସ୍ତୁ ! ଜାଣିଥିବ ଏଥିର କାରଣ,—
 ସେମାନେ ଯେ ଅଳ୍ପରସ କରିନ୍ତି ଗ୍ରହଣ,
 ଅଳ୍ପ ରସ ବୋଲି ସବୁ ଶକ୍ତି ହୁଏ କ୍ଷୟ,
 ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ଶର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ଅପରସ୍ତ ।
 ଜୀବ ସବୁ ଶକ୍ତି ଅଳ୍ପ ରସୁଁ ଜାତ ଜାଣି,
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଲୋକ ଯେବେ ଏଥିର ପ୍ରମାଣ,
 ଅଜହ୍ନୁ ପନ୍ଦର ଦିନ ରହୁ ଅନାହାରରେ,
 ଆସିବ ସକଳ କଥା ତୁମ୍ଭ ଜାଣିବାରେ ।
 ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ଜଳମାତ୍ର କରି ପାର ପାନ,
 କର୍ପା କି ଅଟଇ ଯେଣୁ ଜଳମୟ ପ୍ରାଣ ।

* ଏକାଦଶ ବେଦ୍ ସ୍ତବ୍ଧ ଶକ୍ତି, ତେଜ ଭାଗ ଶକ୍ତି, ଏହାକୁପେ ଶେଷ ଶକ୍ତି ।

ଇଚ୍ଛା କରି ପାନ ଯେବେ ନ କରିବ ଜଳ,
 ତେବେ ହେବ ପ୍ରାଣକ୍ରିୟା ସକଳ ନଷ୍ଟଳ ।
 କାରଣ ବିନାଶ ହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟର ବିନାଶ,
 ଏହାହିଁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାଗ ସର୍ବଦା ସ୍ଥାନୀୟ ।
 ଶେତକେତୁ ଶୁଣି ପିତା ମୁଖେ କଥାମାନ,
 ଅନ୍ତମୟ ମନ ଏହା ନେବାକୁ ପ୍ରମାଣ ।
 ପଞ୍ଚଦଶ ଦିନ ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ ନ କରି
 ରହିଲେ ଚୁହରେ ଉପବାସ ବୃତ୍ତ ଧରି,
 ଏରୂପ ପନ୍ଦର ଦିନ ହେବାକୁ ଅକ୍ଷତ
 ଶେତକେତୁ ପିତାଠାରେ ହେଲେ ଉପନୀତ ।
 ବୋଇଲେ ମହର୍ଷି ତହିଁ ଅରେ ମୋ ନନ୍ଦନ !
 ଯେବଣ ଉଚ୍ଚେଦ୍ୟ କରିଥିଲୁ ଅଧ୍ୟୟନ,
 ଅବୃତ୍ତି କରିବୁ ସେହି ବେଦୁଁ କିଛି ଅଂଶ,
 ଶୁଣିବୁଁ ସେ ବେଦ କଥା ବଳିଷ୍ଠ ମାନସ ।
 ପିତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ପୁତ୍ର କ୍ଷୀଣସ୍ବରେ—
 ପଢ଼ୁ ନାହିଁ ଉଚ୍ଚେଦ୍ୟର କଥା ମୋ ମନରେ ।
 ତେଣୁ କଲେ ମଧ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ ତ ଦୁରଣ,
 ବୋଇଲେ ମହର୍ଷି ଶୁଣି ମୁହର ବଚନ—
 କାଷ୍ଠ ବୃକ୍ଷକରେ କଲେ ସଂଯୋଗ ଅନଳ,
 କେତେକ୍ଷଣ ଜଳିବ ସେ ହୋଇଣ ପ୍ରବଳ,
 ସେହି କାଷ୍ଠ ବୃକ୍ଷା ଜଳି ଜଳି ଏପ୍ରକାର
 ଅବଶେଷେ ଜାଣ ହୋଇ ଯିବ ରୂପାର ।
 ଶେଷେ ଅଗ୍ନି ଶାନ୍ତି ଏ ଥାଏ ବ୍ୟୟମାନ,
 ଚିତ୍ତିମଞ୍ଜୁ କୁଳୁକଳା ପୋତେ ମମାନ ।

ତାହାର ଦାହକା କ୍ରିୟା ଥାଏ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ,
 ଯେଣୁ ଅନଳର ତେଜ ଉଗ୍ରତା ଯାଇଛି ।
 ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ଦେହ ଅନ୍ନ ଯୋଗେ ପରିପୁଷ୍ଟ,
 ଜୀବନର କଳା ମାତ୍ର ହେଉଅଛି ଦୃଷ୍ଟ ।
 ତେଣୁ ତୁମ୍ଭ ମନେ ଆଉ ବଚ୍ଚବେଦର ସ୍ମୃତି
 ଜାତ ହେଉ ନାହିଁ—ଲୁପ୍ତ ଜୀବନର ଦୃଷ୍ଟି ।
 ଯାଇ ଏବେ କର ଅଳ୍ପ କିଛି ଗ୍ରହଣ,
 ଶ୍ୱେତକେତୁ ପିତାଞ୍ଜାରେ କଲେକ ଭୋଜନ ।
 ମନରେ ଉଦୟ ପୁଣି ବେଦ ହେବା ହେତୁ
 ପିତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଦେଲେ କିଛି ଶ୍ୱେତକେତୁ ।
 ଶ୍ୱେତକେତୁ ମୁଣ୍ଡ ଶୁଦ୍ଧ ପିତା ପୁନର୍ବାର
 ବୋଲି ଆରମ୍ଭିଲେ ପ୍ରଣତରୁ ସମାଗୁର ।
 ହେ ପୁତ୍ର, ବେଇଛୁ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ,
 ଗନ୍ଧ୍ୟୋତ ପ୍ରମାଣକଣା ଥିଲା ଯେ ନିତାନ୍ତ,
 ସଂଯୋଗ କଲେକ ତହିଁ କିଛି ଶୁଷ୍କ ଚୂର୍ଣ୍ଣ,
 କ୍ରମେ କ୍ରମେ ତାହା କୃତ୍ତି ଉଠିବ ଯେ ପୁଣି ।
 ତହିଁରେ ଦେଲେକ କାଷ୍ଠ ଯିବ ସବୁ ଜଳ,
 କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅଗ୍ନିକେଜ ପଡ଼ିବ ଯେ ବଳ !
 ପଞ୍ଚଦଶ ଦିନ ପେଣୁ ଥିଲା ଅନାହାରେ,
 ଶିଶୁର ବିଶୁଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ଏକେବାରେ,
 ମନର ଶୈଳୀ ଶକ୍ତି ହେଉଥିଲା ଦୃଷ୍ଟ,
 ଅଳ୍ପରସ ପାଇ ପୁଣି ହେଲା ପରିପୁଷ୍ଟ ।
 ହୃଦୟେ ଏରୂପେ ମନ ଶକ୍ତି ଉପଦୟ,
 ଲୁପ୍ତ ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ପୁଣି ହେଲାକ ଉଦୟ,

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପାଇଲୁ ତୁମ୍ଭେ ଏଥୁ ପରଚୟ,
 ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ମନ ଅଟେ ଅନ୍ତମୟ ।
 ଅନ୍ତରସ୍ୱ ମନ ସଦା ଶକ୍ତି ପରିପୁଷ୍ଟି,
 ବୁଝିଲ ସକଳ ଏହା ପ୍ରତି ରଖି ଦୃଷ୍ଟି ।
 ଏହିରୂପେ ଶ୍ରୀମତୀ, ବାକ୍ୟ ଜଳ-ତେଜୋମୟ,
 ସଦୃଶ ଦେଶର ପାର୍ବତୀ ଏଥୁ ପରଚୟ,
 ସମ୍ବଦୟ ଅନ୍ତରକ ବାହ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ
 ଅନ୍ତ, ଅପ, ଶେଷ କାଳ ହୋଇଛି ଯଥାର୍ଥ ।
 ଅନ୍ତ, ଅପ, ତେଜ ଏହି ତିନି ଉପାଦାନେ
 ସମ୍ମିଳନେ ଜାତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏମାନେ,
 ବିଶେଷଣ କଲେ ତୁମ୍ଭେ ପାଇବ ପ୍ରମାଣ,
 ଏ କ୍ଷେତ୍ର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ ଅଟେ ଉପାଦାନ ।
 ଏକ ଉପାଦାନ ଜାଣ ବାହ୍ୟକ ବିଷୟ,
 ଅନ୍ତରକ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦ ହୋଇଛି ଉଦୟ ।
 ଏହି ସ୍ମୃତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ବିଶେଷ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ
 ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଟେ କାର୍ଯ୍ୟ ।
 ବିଷୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦ ଅଛି ଜାତୀୟ ଏକତା,
 ଉଦୟେହି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅମୃତୋଦୟ ହିଁ ଜ୍ଞାତା
 ପଦ୍ମୋଦୟମାନ ପ୍ରଳ ପେତକ ପଦାର୍ଥ,
 କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାରଣମୂଳ ଅଟନ୍ତି ଯଥାର୍ଥ ।
 ଏକ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ଶକ୍ତି ସଦା ଏ ସଂସାରେ
 ପ୍ରକାଶ—କରଣ ନାରେ ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟନାରେ ।
 ଶ୍ରୀମତୀ ଶକ୍ତିରୂପେ ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଶେଷ
 କରି ଯାଇଛନ୍ତି ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ କୃତ ପାଣ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି,
 ଜଗତ ରଚନାପାଇଁ ନିୟନ୍ତ୍ର ଯେ ଶକ୍ତି ।
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବାହ୍ୟ ବିଷୟ ସମସ୍ତ
 ଅନ୍ତର ଇନ୍ଦ୍ରିୟରୂପେ ହେଲା ପରିଣତ ।
 ଶକ୍ତିର ସଂପ୍ରଦ ନିବନ୍ଧନ ଚୈତନ୍ୟର
 ନେତ୍ରେ ପଡ଼ିତ ହୁଏ ଅବସ୍ଥା ଅନ୍ତର ।
 ତାହା ନାମ ଦେ ପ୍ରଣ ବିଜ୍ଞାନ ସମସ୍ତ,
 ଗ୍ରାହକ ଇନ୍ଦ୍ରିୟକର୍ମ ନୟନ ଯାବନ୍ତ ।
 ଗୋଟିଏ ଜ୍ଞାନରୁ ଜାତ ବିଶେଷ ବିଜ୍ଞାନ,
 ତାହା ଜ୍ଞାନ ସଂସାରର ଫଳ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ଏଥକୁ ଜାଣିବ ଏକମାତ୍ର ଶକ୍ତି ସତ,
 ବିଷୟଭିନ୍ନ, ସ୍ୱୀକାରରେ ହେଲା ପରିଣତ ।
 ଏହି ଭାବ କର ମନ ମଧ୍ୟରେ ବିଚାର,
 ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବାକ୍ୟ ସଙ୍ଗତ ସ୍ୱୀକାର,
 ଏଥକୁ ଶକ୍ତିକୁ ଏକମାତ୍ର କର ଜ୍ଞାନ,
 ବାହ୍ୟ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ଉପାଦାନ ।
 ବୃହଦାରଣ୍ୟକ ନାମ ଉପନିଷଦରେ
 ଏ କଥା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି ବିଶେଷଭାବରେ ।
 ବେଦ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟେ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ
 ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି ନିବିଧି ବିଧାନେ,
 ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଏହାରୁ ଅଛି ଉକ୍ତି,
 ବିଷୟ ମାତ୍ର କେ ତନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତି,
 ଅଧର୍ମେକ ଅଧର୍ମୋକ ଅଧର୍ମେକ ତନି,
 ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟେ ଏହି ତନିଭାଗ ଚିହ୍ନି ।

ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ନି ବହୁଧା ପଦାର୍ଥ,
 ଅଟନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ର, ସୃଷ୍ଟି ସଦାୟ ଯଥାର୍ଥ ।
 ଥାନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ର, ସୃଷ୍ଟି ଅନୁଗ୍ରାହକଭାବରେ,
 ଏମାନେ କଥୁତ ଅଧିଦେବିକ ନାମରେ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚ ଦ୍ରାଘ ରୁଚି ଧ୍ରାଘ ଦେହହିତ
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ନାମେ ହୋଇଥାନ୍ତି ଅଭିହିତ,
 ଅଧିକାର ଅଶ୍ରୟରେ ଥାନ୍ତି ଯେ ଅମାକୁ,
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ବୋଲିବ ତାହାକୁ ।
 ପୁଣି ଶବ୍ଦ ପୁଣି ଅଦି ବିଷୟ ସକଳ
 ଏମାନେ ଅଟନ୍ତି ଅଧିରୋଦିକ କେବଳ ।
 ବିଷୟ ବା ଜ୍ଞେୟ ଶକ୍ତି ଅବସ୍ଥା ରେଦରେ
 ଅବସ୍ଥିତ ରହୁଛନ୍ତି ବିବିଧ ନାମରେ ।
 ଶୁଦ୍ଧଶାସ୍ତ୍ର ମତ ଏହିରୂପ ବୋଲି ଜାଣ,
 ଏ ଉତ୍ତରେ ବୋଲୁ ଶୁଣ ଅନ୍ୟ କଥାମାନ ।
 ଚେତନ ବା ଅଚେତନ ବିଷୟୀ ବିଷୟ,
 ଜ୍ଞାତା ଜ୍ଞେୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଉଦୟ ଉଦୟ ।
 ଜଡ଼ ବା ସେୟ ଜ୍ଞେୟ ଅବସ୍ଥା ରେଦରେ
 ଅଭିହିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ବିବିଧ ନାମରେ ।
 ଏକମାତ୍ର ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ଶକ୍ତି,
 ଅବାନ୍ତର ବେଦେ କେ ରୂପ ପରିବ୍ୟକ୍ତି ।
 ଶୁଦ୍ଧଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁମାନେ ଜାଣୁଛୁ ଏରୂପ,
 ପଦାର୍ଥ ବିଭାଗମାନ କ୍ରିୟା ଏହିରୂପ ।
 ବୃହଦାରଣ୍ୟକେ ଅଛି ଯେରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା,
 ବର୍ତ୍ତମାନ କରୁଁ ଯେ ତାହା ଅଲୋଚନା ।

ବୋଲୁଁ ସମ୍ପଦ — ତାହା ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ
 ବୃହଦାରଣ୍ୟକ ଭାଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଧାର୍ଯ୍ୟ,
 ସେଥିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଯେବେ କରୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ,
 ପାରିବ ବିଶେଷେ ଜାଣି ସକଳ ବିଷୟ ।
 ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭାଗିତ ହୋଇ ଯେତେବେଳେ
 ତାହା ମଧ୍ୟ ଏଥିଁ ହୋଇପାରିବ ବିଦିତ ।
 ଅମୂର୍ତ୍ତ ଓ ମୂର୍ତ୍ତ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଦୁଇ ରୂପ,
 ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଏହିରୂପ ।
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଅମୂର୍ତ୍ତ ରୂପ ଅକାଶର ବାୟୁ,
 ଅବିଚ୍ଛନ୍ନ ଶବ୍ଦବାସୀ ଅବିଚ୍ଛନ୍ନ ସେ ଅଭ୍ୟାସୀ
 ସେ ଅମୂର୍ତ୍ତ ରୂପ ସାରଥୀ ଯନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୟୋତି,
 ବିଶେଷରେ ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବୋଲିଛନ୍ତି ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ।
 ଅଗ୍ନି ବିଦ୍ୟୁଦ୍ଦିଗ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପଦାର୍ଥ,
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଅମୂର୍ତ୍ତ ରୂପ ଜାଣିବ ଯଥାର୍ଥ ।
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତ ରୂପ ସୁଧୂ ଢେଙ୍କ ଜଳ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଗ୍ରାହ୍ୟ ଏହି ଦୋଷ ସକଳ ।
 ଏମାନେ ଲେହନ କୃଷ୍ଣ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣଧାରୀ
 ଭିନ୍ନ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି କାହାର କାହାର ।
 ମାତୃଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ଯନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୟୋତିର ଅଧାର
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ପାରାଶର ରୂପ ଏହାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱର ।
 ଦେହସ୍ଥ ଗ୍ରାଣବାୟୁ, ହୃଦୟ, ଅକାଶ,
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅମୂର୍ତ୍ତ ପ୍ରାଣ ଶ ।

ନୟନ ଇନ୍ଦ୍ରୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକରେ ପ୍ରକାଶ,
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଅମୂର୍ତ୍ତ ରୂପ ଅଟଇ ସାରାଣ ।
 ନୟନ ଅଟଇ ଯେଣୁ ଇନ୍ଦ୍ରୟ ପ୍ରଧାନ,
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରୟ କଥା ତ୍ୟକ୍ୟ ତହିଁ ଜାଣ ।
 ନୟନ ଇନ୍ଦ୍ରୟ କଥା ବୋଇଲେ କେବଳ
 ଏଥିରୁ ରୁଣ୍ଡେ ଅନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରୟ ସକଳ ।
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମୂର୍ତ୍ତି ରୂପ ପୃଥ୍ବୀ, ତେଜ, ଜଳ,
 ଶରୀର ନିର୍ମାଣ ହେତୁ ଏ ସବୁ କେବଳ ।
 ଏ ଭଳି ପଦାର୍ଥ ଜାଣ ହୋଇ ଘଟାବୁଦ୍ଧ
 କରଥାନ୍ତି ଦେହ ଅବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
 ତହିଁ ଇନ୍ଦ୍ରୟ ଯେ ଅଟେ ସେଥିର ପ୍ରଧାନ,
 ଇନ୍ଦ୍ରୟ ସାରାଣ ବୋଲି ଶୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରମାଣ ।
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକର ସ୍ଥଳ ମିଳଇ ସାରାଣ
 ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଯଥା ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ପ୍ରକାଶ ।
 ପ୍ରତି ସ୍ଥଳ ପଦାର୍ଥ ଯେ ଥାନ୍ତି ଭାବ ଦେନ,
 ଯେମନ୍ତ କାରଣାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ବେନ ।
 କାରଣାତ୍ମକ ଅଂଶଟି ଅମୂର୍ତ୍ତ ଅଦୃଶ୍ୟ,
 କାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ଅଂଶଟି ଯେ ମୂର୍ତ୍ତି ମୁଖି ଦୃଶ୍ୟ ।
 ଅଧାର ବ୍ୟଞ୍ଜକ କେବେ ଶକ୍ତିର କଲ୍ପନା
 କରବାକୁ ଅସମ ଯେ ଏହା ଅଛୁ ଜଣା ।
 ଶକ୍ତି କିମ୍ବା କରେ ନାହିଁ ଅଧାର ବ୍ୟଞ୍ଜକ,
 ପୃଥକ ଭାବରେ କରେ ଏଥିରୁ ପ୍ରଜ୍ଵଳ ।
 ଅଧାର ଗୋଟିକୁ ଜାଣ କାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ ଅଂଶ,
 ସତ୍ତ୍ୱକୁ କାରଣାତ୍ମକ ଜାଣିବ ଅବଶ୍ୟ ।

ଅମୃତ୍ ସ୍ୱରୁ ଜାଣ ଦଦାର୍ଥ ସମସ୍ତ
 ମୃତ୍ ସ୍ଥଳାକାରେ ହୋଇଅଛି ପରିଣତ ।
 ଶକ୍ତିରୂପେ ଥିଲା ଯାହା ଅମୃତ୍‌ବସ୍ତାରେ,
 କ୍ରମେ ସମ୍ଭବୁତ ଶକ୍ତିସ୍ୱରୂପ ଜଡ଼ାକାରେ ।
 ଅପଣେ ଯେ ଶକ୍ତି ପୁଣି ଶକ୍ତିର ଆଧାର,
 ଏକ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ଭବୁତ ହୁଏ ଏ ପ୍ରକାର ।
 ଆକାଶୀୟ ବାୟୁଗାୟ ଅବସ୍ଥା ଯେ ଜାଣ
 ଶକ୍ତି ମାତ୍ର ରୂପେ କରଥାଏ ଅବସ୍ଥାନ ।
 ସେହି ଶକ୍ତି ସମ୍ଭବୁତ ହେବା ସମୟରେ
 ତେଜରୂପେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ବିଶଦ୍‌ବିଚିତ୍ରେ ।
 ପୁଣି ସେହି ତେଜ ଶକ୍ତି ହୋଇ ସମ୍ଭବୁତ
 ଜଳୀୟ ଭାବକୁ କରେ ଜଡ଼ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
 ପାଥକ କଟିନ ଭାବ ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ
 ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ—ସମ୍ଭବୁତ ଜଡ଼ ସ୍ୱରୂପରେ ।
 ତେଜ, ଜଳ, ପୃଥିବୀ ଯେ ବିଦ୍ୟସ୍ୱରୂପ
 ମହାଶକ୍ତିର ଯେ ଏହା ଅଟେ ମୃତ୍‌ରୂପ ।
 ଆକାଶ ଓ ବାୟୁ ଯେଉଁ ଦ୍ୱିବିଧ ସ୍ୱରୂପ,
 ଅଦୃଶ୍ୟ ଅମୃତ୍ ରୂପ ଏହିପରି ଭାବ ।
 ଏଥୁ ଜାଣ ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ଥଳ ପଦାର୍ଥ ମାତ୍ର,
 ଚାରିଶାସ୍ତ୍ରର ପୁଣି ଅଟେ କାର୍ଯ୍ୟସ୍ୱରୂପ ।
 ଅଦୃଶ୍ୟ ଅମୃତ୍ ସ୍ୱରୂପ ଯେତେ ଜାଣ,
 କେବଳ କରଣସ୍ୱରୂପ କର ଅନୁମାନ ।
 କେବେ ଜଣାଯାଏ ଅଧର୍ମବିଚାର ପଦାର୍ଥ,
 ସ୍ଥଳ, ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ରା, ଅଗ୍ନିତ୍ ସର୍ବାର୍ଥ,

କାରଣଅମ୍ଭେ ଅଂଶ ଦେବ ଅଲୋକରେ
 ବିକାଶ ହୁଅନ୍ତୁ ଏହା ଦେଖୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।
 କାର୍ଯ୍ୟାମ୍ଭେ ଅଂଶ ସୁଲକାକାର ପରଶଦ,
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅସର ଏହି ପଦାର୍ଥ ସମସ୍ତ ।
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦେହେ ଯେତେ କାରଣାମ୍ଭେ ନାହିଁ,
 ନେତ୍ରାଦି ଲକ୍ଷଣ ଶକ୍ତିସ୍ବରୂପେ ପ୍ରକାଶ ।
 କାର୍ଯ୍ୟାମ୍ଭେ ଅଂଶ ଦେହେ ସୁଲ ଅବସ୍ଥାରେ
 ପ୍ରକାଶିତ ଅଛି ଏହା ଦେଖୁଛୁ ତ ସବେ ।
 ମୂର୍ତ୍ତ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଯାହା ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ରୂପରେ
 ଦେଖୁଛୁ କାରଣାମ୍ଭେ ଅଂଶ ସ୍ବରୂପରେ,
 ଯେହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅଂଶ ଦେହର ଲକ୍ଷଣ
 କାରଣଅମ୍ଭେ ଅଂଶରୂପେ ଦର୍ଶନାୟ ।
 ଏଥକୁ ଶକ୍ତିହିଁ ଶକ୍ତି ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
 କ୍ରିୟା ପୁଣି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା କରଣେ ସମର୍ଥ,
 ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରାଣିଗଣ ଜୀବିତ କାଳରେ
 ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଯେ ଲକ୍ଷଣବର୍ଣ୍ଣରେ ।
 ଏହା ମଧ୍ୟ ଏ ସ୍ଥଳରେ କର ବେବେଚନା,
 କାର୍ଯ୍ୟାମ୍ଭେ ଅଂଶ ଯାହା କଲ୍ପିତ କଲ୍ପନା,
 ତାହା ମଧ୍ୟ ଶକ୍ତିରୂପାନ୍ତର ବୋଲି ଜାଣ,
 ଦେଖିବାରେ ଆସେ ଏଥି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ।
 ଲକ୍ଷଣ ଯୋଗରେ ଯାହା ହୁଏ ଅନୁପିତ,
 ସେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ କଳ୍ପ ନାମେ ପରଚିତ ।
 ଏଥକୁ ଶକ୍ତିରୂପେ କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରମାଣ,
 ଲକ୍ଷଣ ସକଳ ସୁଲ ଶକ୍ତି ସମାନ ।

ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅଥବା ଗ୍ରାହ୍ୟ ସକଳ ବସ୍ୟ
 ଗ୍ରାହକ ବା ପ୍ରକାଶକ ଅଟନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ।
 ପ୍ରାପ୍ୟ ଯେମନ୍ତ ରୂପ ମୁକ୍ତିକ ଅଲୋକ
 ହେଲେହେଁ—ଅଟଇ ସବୁରୁପ ପ୍ରକାଶକ,
 ଜାଣିବ ତେପନେ ଶବ୍ଦ ସ୍ପର୍ଶକ ବସ୍ୟ
 ହୁଅନ୍ତି ସମ୍ମାନ ହେତୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଦାୟ ।
 ଏକ ବସ୍ତୁ, ଦୁଇ ରୂପ ଅବସ୍ଥା ଧାରଣ,
 ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ହିତ ଏଥର କାରଣ ।
 ଅତଏବ ବୁଝି ତୁମ୍ଭେ ଏଥକୁ ସମ୍ମାନ,
 ଏ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପିନୀ ଏକ ମାତ୍ର ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି ।
 ଅଧର୍ମୋତ୍ତକ, ଅଧର୍ମଦେବକ, ଅଧର୍ମାତ୍ମକ,
 ବିଭକ୍ତ ଯେ ଜନଭାଗେ କଥା ହାସଲିକ ।
 ମତର୍ଥ ଅବୁଝି ପ୍ରବେଶ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରମାଣର
 ବୋଇଲେ, ସେ ପ୍ରକୃତ ଶୁଣ ତତ୍ତ୍ୱ ସମାବୁଧ ।
 ଏ ଯେ ଅନ୍ତଃକରଣର ସ୍ୱର୍ଗବିଶରେ
 “ଜୀବ” ସଜ୍ଜା ବ୍ୟବହାର ବା ଦେଖୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।
 ଯେତେବିନ ଥାଏ ଅନ୍ତଃକରଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ,
 ଜାଗ୍ରତ ବା ସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥା ହୁଏ ଅନୁଭୂତ ।
 ଅନ୍ତଃକରଣର ଶକ୍ତି ଅମ୍ଭାରେ ବଲ୍ଲୀନ
 ହେଲେ, ଜୀବ ହୋଇଯାଏ ସୁଷୁପ୍ତି ଅଧୀନ ।
 ସୁଷୁପ୍ତି ଅବସ୍ଥା ତୁମ୍ଭ ପ୍ରାପ୍ତି ଅବସ୍ଥାରେ
 ସହିତ ଏକତା ଅଛି, ଦେଖୁଛୁଁ ବେଲରେ ।
 ହେବା ଯୋଗୁଁ ଏହି ଅନ୍ତଃକରଣ ସ୍ୱର୍ଗ,
 ହୁଏ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟର ଜୀବନ୍ତର ଲୋଗ ।

ଅସ୍ତ୍ରା ଗୋଟି ଏହି ଅନ୍ତଃକରଣ ଯୋଗରେ
 ଦର୍ଶନ ଶ୍ରବଣ ଚନ୍ଦ୍ରା କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରେ ।
 ଯେ କାଳରେ ହୃଦ ଅନ୍ତଃକରଣ ବଲ୍ଲଭ,
 ହୋଇଥାଏ ଜୀବ ଗୋଟି ସୁଷୁପ୍ତି ଅଧୀନ ।
 ସେ କାଳରେ ହୋଇଥାଏ ଜୀବ ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରାପ୍ତ,
 ଏହି କଥା ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣିବ ନିତାନ୍ତ ।
 ଜୀବ ନିତ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ ସୁଷୁପ୍ତି ଅବସ୍ଥା
 ବ୍ରହ୍ମ ବିଶ୍ୱମୂଳ ଏଥୁଁ ପାଇବ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
 ଅରେ ପୁନଃ, ଏହି କଥା ଦେଖ ଅସି ବାରେ,
 ଦର୍ପଣେ ପୁରୁଷ ଛାଡ଼ି ପଡ଼ିବା ଉତ୍ତରେ
 ଦର୍ପଣଟି ଦେଖି ଯେବେ ଯିବ ପ୍ରାଣାନୁରେ,
 ନିଉଥାଏ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।
 ପୁରୁଷକୁ ପୁନଃ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ପ୍ରତିବିମ୍ବ,
 ସମ୍ଭବ ଏ କଥା ବୋଲି ଯେହ୍ନେ ବୋଲିଯିବ,
 ତେସନେକ ହେଲେ ଅନ୍ତଃକରଣ ବିନଷ୍ଟ,
 ଚୈତନ୍ୟ ସେ ଜୀବ ଯଜ୍ଞା ତେଜର ସୁଷ୍ପଷ୍ଟ ।
 ଅସୁଷୁପ୍ତରେ ତେବେ କରେ ଅବସ୍ଥାଳ,
 ବୋଇଲୁଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ ଏଥର ପ୍ରମାଣ ।
 ନିଦ୍ରାରେ ଯେକାଳେ ଜୀବ ସ୍ୱପ୍ନ ଦରଶନ
 କରେ—ଜାଗରୁନ ଥାଏ ଏ ଅନ୍ତଃକରଣ,
 ତେବେ ତ ଜୀବରେ ସବୁ କଥା ଥାଏ ଜାଣ
 ସୁଖ ଦୁଃଖାଦିର ଅନୁଭୂତି ବର୍ତ୍ତମାନ ।
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଯାହା ହୋଇ କରଥାଏ ଲୋକ,
 ଅସୁନ୍ଦର କର୍ମଫଳ ସ୍ୱପ୍ନାର ମାଡ଼କ

ଜୀବ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଥାଏ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ
 ଅବିଦ୍ୟା ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ।
 ଶବ୍ଦ, ସ୍ପର୍ଶ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ବୈଧ ବାସନା
 ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ଏହି କଥା ଅଛି ଜଣା ।
 ଏ ସ୍ୱପ୍ନବସ୍ତୁକୁ ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପର ପ୍ରାପ୍ତି
 ଅବସ୍ଥା ଯେ ବୋଲିବାର ଅଟେ ମହାତ୍ମାନ୍ତି ।
 ଯେଣୁ କି ସ୍ୱପ୍ନରେ ଅନ୍ତଃକରଣର ବୃତ୍ତି
 ଜାଗରୁତ ରହିଥାଏ ବାସନା ପ୍ରଭୃତି,
 ସେହି ଯେ ବାସନାମୂଳ ବୃତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ତୁ
 ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥା ବୃତ୍ତି ହୁଏ ପରତତ୍ତ୍ୱ ।
 ସ୍ୱପ୍ନ ବା ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥା ଉଭୟ କାଳରେ
 ଅନ୍ତଃକରଣର ବୃତ୍ତିରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।
 ପ୍ରକାଶ ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରିୟ କାଳ ସମ୍ବାର ଲୋକ
 ହେବା ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟର ଅଧୀନ ।
 ଜୀବ ସେକାଳରେ ଅସ୍ୱପ୍ନରୂପେ ଏକତା
 ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ତେଣୁ ମନରେ ଏ କଥା ।
 ସେକାଳରେ ମନୋବୃତ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ସହିତ
 ସ୍ୱପ୍ନେକୃତ ଜୀବାବସ୍ଥା ଉଦ୍ଭବିତ ।
 ଜାଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥା କାଳେ ବିଷୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ
 ସମ୍ପର୍କେ ବିଧେୟ ଶୁଦ୍ଧରୂପ କର୍ମରତ
 ସମ୍ପର୍କରେ—ତେଣୁ ଦୃଶ୍ୟ ବିଧେୟ ସେୟ—
 ବାସନା ଜଡ଼ିତ ଥାଏ ଜୀବିବ ନିଷ୍ପତ୍ତ ।
 ନାନାବିଧ ବାହ୍ୟଗତ ବିଷୟ ବ୍ୟାପୀରେ
 ନିୟୁକ୍ତ ସକାଶେ ଥାଏ ପରିଶ୍ରାନ୍ତାକାରେ ।

ସେକାଳେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ବ୍ୟାପାରରୁ
 ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି—ଏହା ନ ପୁରୁ ମନରୁ ।
 ସେକାଳରେ ବାକ୍ୟ ନେତ୍ର ଲଜ୍ଜା ସକଳେ
 ବିଲୀନ ହୁଅନ୍ତି ଅନ୍ୟତରଙ୍ଗେ ପ୍ରବଳେ ।
 ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖୁ, ଅନ୍ୟତରଙ୍ଗ—ବିବିଧ
 ବୃତ୍ତି—ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି ତଥାବଧ
 ହୁଅନ୍ତି ଏକତ୍ର ସବେ ବିଲୀନ ପ୍ରାଣରେ,
 ଏ ସବୁ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ତୁମ୍ଭେ ଦେଖ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ।
 ଲଭିଲେ ଶୁଦ୍ଧ ସେହି ସବୁ ଉପକ୍ରମ
 ଜାଗରୁକ ଏକମାତ୍ର ଥାଏ ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତି ।
 ଅମ୍ଭାର ବିଜ୍ଞାନ ସବୁ ହୁଏ ତିରୋଧିତ,
 ଜୀବ ମାତ୍ର ଅମ୍ଭାରୁପେ ଥାଏ ଅବସ୍ଥିତ ।
 ଯେମନ୍ତ ବ୍ୟାଧର ହସ୍ତେ ଅବତ ସୂକ୍ଷ୍ମରେ
 ପକ୍ଷିଏ ଛଟପଟ ପ୍ରାଣବିକଳରେ ।
 ଲଭିବା ନିମନ୍ତେ ସେହି ବଳକୁ ମୋତନ
 ଉଡ଼ି ବୁଲେ ଇତିପ୍ରକାରେ କର ପ୍ରାୟେଣ ।
 ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯେକାଳରେ ହୁଏ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ,
 ବଳରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ ନ କରି ନିତାନ୍ତ
 ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଶୀମ ନିମନ୍ତେ
 ଫେରି ଆସି ପ୍ରିୟଭାବେ ବସେ ବ୍ୟାଧ ହସ୍ତେ ।
 ଅନ୍ୟ ପୁଣ୍ୟ ମନେ ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ ପେ ପ୍ରାଣ,
 ବିଷୟବାସନା ଜୀବ ସେହିପରି ଜାଣ ।
 ଜାଗ୍ରତ ବା ସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥା ବୋଧ ବିଷୟେ
 ବୈଷୟିକ ସଂସାରରେ ବହୁତ ସମୟେ

ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ସୁର ସୁର ହେଲେ ପରଶ୍ରାନ୍ତ,
 ମନରେ ପ୍ରଭୁତ ଶାନ୍ତି ନ ଲଭି ନିତାନ୍ତ,
 ନିଜର ବଳନ ପ୍ରାଣେ ବାହୁଡ଼େ ଯତ୍ନରେ
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତିରୂପସ୍ଥାନ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ ।
 ହେ ପୁତ୍ର, ସ୍ବର୍ଗପ୍ତି କଥା ବୋଇଲୁଁଟି ପୁଣି,
 ଜୀବ ନିତ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ସୁଧା କଥା ଶୁଣ ।
 ସେ କଥା ଶୁଣିଲେ ଜାତ ହେବ ତୁମ୍ଭ ଜ୍ଞାନ,
 ବ୍ରହ୍ମ ଯେ ବସୁର ମୂଳ ପାଇବ ପ୍ରମାଣ ।
 ଅହେ ପୁତ୍ର, ସୁଧା ସମୟରେ ଜୀବଗଣ
 ଯେଉଁ ସବୁ ଆତ୍ମାତ୍ମବ୍ୟାଧିରୁ ରକ୍ଷଣ,
 ପୀତ ଜଳେ ରାଗାଦିରେ ହୋଇ ଦ୍ରବୀଭୂତ
 ଶରୀର ପୋଷଣପାଇଁ ହୁଏ ତା ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
 ଚଳାଇ ନିଅନ୍ତି ସେନାପତି ସୈନ୍ୟଗଣେ,
 ଅବା ଗେପାଳକ ଯଥା ଗାଈଗଣେ ବଳେ,
 ଜଳ ଯୋଗେ ଅଳ୍ପ ହୁଏ ତେପନେ ଶୁଳଭ,
 ରସାଦିତରୁପେ ପରଶତ ଓ ମିଶ୍ରିତ ।
 ବଟ କଣିକାରୁ ଯଥା ଅଳ୍ପର ଉତ୍ପତ୍ତି,
 ଅଳ୍ପରସୁଁ ଦେହଟିର ସେହିରୂପ ଗତ ।
 ଭୁକ୍ତ ଅଳ୍ପ ଜଳଯୋଗେ ହେଲେ ଦ୍ରବୀଭୂତ,
 ଜଠରୁ ପାତେ ରସ କରଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
 ସେହି ଅଳ୍ପରସୁଁ ଜାତ ହୁଏଟି ଶୋଣିତ,
 ଶୋଣିତରୁ ମାଂସ, ମାଂସ ମେଦ ସେ ଉତ୍ପତ୍ତି,
 ମେଦୁଁ ଅସ୍ତି, ତହିଁ ମନ୍ତ୍ରା, ତହିଁ ଶୁକ ଜାତ,
 ନାଡ଼ିକର ହୁଏ ଅର୍ଦ୍ଧବରେ ପରଶତ ।

ଏହୁପର ହୁଏ ଯେବେ ଅଳ୍ପର ବିଚାର,
 ଅର୍ଦ୍ଧବ (ଶୋଣିତ) ଶୁଦ୍ଧ ଜାତ ଏପ୍ରକାର ।
 ସେ ଅର୍ଦ୍ଧବ ଶୁଦ୍ଧ ଗୋଟେ ଦେହ ଯେ ଉତ୍ପନ୍ନ,
 ବିବିଧ ପ୍ରମାଣେ ହୋଇ ଥିବୁ ପ୍ରତିପନ୍ନ ।
 ଅଦେହ ପଦ୍ମ, ଦେହ ମୂଳ ଅଳ୍ପ କର ଜ୍ଞାନ,
 ଅଳ୍ପ ମୂଳ ଜଳ, ଜଳ ମୂଳ ତେଜ ଜାଣ ।
 ତେଜ ମୂଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାୟୁ ଏ କଥା ପ୍ରକାଶ,
 ସେହୁପର ବାୟୁ ମୂଳ ଅଟଇ ଅକାଶ ।
 ଅକାଶର ମୂଳ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ରଗବାନ
 ସର୍ବଜ୍ଞାନମୂଳାଧାର ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ
 ଏକମାତ୍ର ସତ୍ତ୍ୱରୂପ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଜାଣ,
 ସେହୁ ସତ୍ୟ ନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁ କର ଏହା ଜ୍ଞାନ ।
 ଅଉ ସବୁ ବସ୍ତୁ ଅଟେ ମିଥ୍ୟା ବା ବିଚାର,
 ଏକମାତ୍ର ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସର୍ବମୂଳାଧାର ।
 ବିଚାର ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ହୋଇ ଏକତୀତ,
 ସେହୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ରହୁଛନ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ ।
 ମୃତ୍ତିକା ବାୟୁନେ ଘଟ ଧାତୁ ଅସମ୍ଭବ,
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ବିଜା ସେହୁପର ବସ୍ତୁ ସର୍ବ ।
 ଘଟ ଲାଗିଗଲେ ଯେହ୍ନେ ମିଶେ ମୃତ୍ତିକାରେ,
 ପ୍ରଳୟେ ମିଶିବ ବସ୍ତୁ ପରଂବ୍ରହ୍ମଠାରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ଯେ ଶେଷ ମୂଳ ସେଥି କଥା ଶୁଣ,
 ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ—ପ୍ରାଣିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟା କଥା ଦେଖ ପୁଣ ।
 ଜୀବ ନିତ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ଦୃଷ୍ଟା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତୁ ମୂଳ ବୁଝିବ ମନରେ ।

ହେ ପୁତ୍ର, ତୁମ୍ଭେ ତ ଏହା ବିଶେଷରେ ଜାଣ,
 ତୁଷ୍ଟା ବେଳେ ଜୀବେ କରିଥାନ୍ତି ଜଳପାନ ।
 ସେହ ଜଳ ଭୁକ୍ତାନ୍ତକୁ ରସାଦି ଅକାରେ
 ପରିଣତ କରିଥାଏ, ଅସେ ଦେଖିବାରେ ।
 ସେହ ରସ ତାପ ଯୋଗେ ପମତାକୁ ପାଇ
 ପ୍ରାଣୀ ଅଙ୍ଗ ମଧ୍ୟେ ରହିଥାଏ ମିଶିଯାଇ ।
 ଏହିରୂପେ ଦେହସ୍ଥିତ ତାପଟି ସନ୍ତୁତ
 ରପକୁ ଶେଷିତରୂପେ କରେ ପରିଣତ ।
 ହେ ପୁତ୍ର, ବୁଝିଛୁ ଶୁଣି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସକଳ,
 ଦେହମଧ୍ୟଗତ ରସବୃକ୍ତ ଅନଳ ।
 ଦେହ ମୂଳ ଜଳ, ଏଥି ପାଉଛୁ ପ୍ରମାଣ,
 ଅନଳ ଶରୀର ମୂଳ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣ ।
 ପୂର୍ବେ ତ ଶୁଣିଛୁ ତେଜ ମୂଳ ଅଟେ ବାୟୁ,
 ବାୟୁ ମୂଳ ଅକାଶ ପେ ଶୁଣିଛୁ ତ ଅଭି ।
 ଅଟନ୍ତି ଅକାଶ ମୂଳ ସଦ୍ବିଦ୍ଯ ପଦାର୍ଥ,
 ସବୁମୂଳାଧାର ବ୍ରହ୍ମ ଜାଣିବ ଯଥାର୍ଥ ।
 ଅନ୍ତ ଜଳ ଅଦକର ସମସ୍ତ ବକାର,
 ସମସ୍ତହିଁ ମେଥ୍ୟା — ମେଥ୍ୟାମୟ ଏ ସ୍ବପାର ।
 ସଚ୍ଚିଦଅନନ୍ଦମୟ ପରବ୍ରହ୍ମ ଜାଣ,
 ସମସ୍ତଙ୍କ ମୂଳ ବସ୍ତୁ ପାଇଲ ପ୍ରମାଣ ।
 ହେ ପୁତ୍ର, ବିଚାର ଏବେ ହୋଇ ସାବଧାନ,
 ଅନ୍ତ, ଜଳ, ତେଜ ବିବୃତ୍ତରୂପେ ଉପାଦାନ —
 ଯୋଗରେ ମାନବ ଦେହ ହୋଇଅଛି ସୃଷ୍ଟି,
 ବୁଝି ଯାହା ବୋଲୁଁ ଏବେ ରଖି ତହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ।

ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଭୁକ୍ତବ୍ୟ ସେତେ ମଧ୍ୟମାଂସ
 ଦେହେ ପରିଣତ ସବ ଧାତୁ ରକ୍ତ ମାଂସ ।
 ଅତି ପୃଷ୍ଠ ଅଂଶ ପାତା ତହୁଁ ଜାତ ପ୍ରାଣ,
 ମନ ପ୍ରଣି ବାକ୍ୟ ଶକ୍ତି, ଏହି ଭିନ୍ନ ଜାଣ ।
 ପ୍ରାଣିଗଣ ଦେହେ ଅନ୍ତରିମ୍ଭୂ ଅକାରେ
 ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଏହି ସବ ଜାଣ ଏପ୍ରକାରେ ।
 ସେବାଳରେ ହୁଏ ଦେହ ଶୀର୍ଷ ବଗଳତ,
 ଯେରୂପରେ ହୁଏ ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତି ଅନ୍ତର୍ହିତ,
 ବୋଲୁଅଛୁ ଶୁଣ ଏହିବ ସେଥିର ବିଷୟ,
 ଅହେ ବନ୍ଧୁ, ଜୀବଗଣ ମୃତ୍ୟୁର ସମୟ
 ବାକ୍ୟ ଶକ୍ତି ହୁଏ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେୟ,
 ଯେଣୁ ଏହି ଶକ୍ତି ଅଟେ ମନର ଅଧୀନ ।
 ସେକାଳେ ମୁମୂର୍ଷୁ ଜୀବଗଣ ରୁଣୁ ହୋଇ
 ବୋଲନ୍ତି, “ପାରିବ ନାହିଁ ଏହି କଥା କହ ।”
 ବାକ୍ଶକ୍ତି ଏରୂପ ହେଲେ ମନ ଅନ୍ତର୍ହିତ,
 ମନ କ୍ରିୟା ମାତ୍ର ରହୁଥାଏ ଜାଗରିତ ।
 ମନ କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ି ହେଲେ ଶ୍ରେୟ ପ୍ରାଣରେ,
 କରନ୍ତି ଜ୍ଞାନ ଏ ଅର୍ଥନାଦ ସେ କାଳରେ ।
 “ଏହାକୁ ତ ଅଉ କିଛି ସିବ ନାହିଁ ଜଣା,
 ହେଲଣି ଏହାର ଏବେ ବଲ୍ଲସ୍ତ ତେଜନା ।”
 ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତି କ୍ରମେ ତ୍ୟାଗ କରି ମର୍ମସ୍ଥାନ
 କ୍ରମେ ହୋଇଯାଏ ତେଜ ଶକ୍ତିରେ ଶ୍ରେୟ ।
 ତେତେବେଳେ ଜୀବଗଣ କରନ୍ତି ଚିତ୍ତାର,
 “ଅହା ! ଅହା ! ଏବେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା ଏହାର ।”

ଦେହର ଉଷ୍ମତା ଶେଷେ ଥାଏ ବହୁତରେ,
 ତାହା ମଧ୍ୟ ମିଶିଯାଏ ଅମ୍ଳ ସହିତରେ ।
 ସବୁ ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରି ଜୀବ
 ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ୟ ଦେହ ଧାରଣ କରିବ ।
 ଅଜ୍ଞାନ—ବୈଷୟିକ ବାସନା ଯାହାର
 ଯାଇନାହିଁ, ବୁଝି ନାହିଁ ବ୍ରହ୍ମଚର ସାର,
 ମୃତ୍ୟୁର ଉତ୍ତରେ ସେହି ଅଜ୍ଞର ଜୀବନ
 ପୁନର୍ବାର ଦେହାନ୍ତର କରିଇ ଗ୍ରହଣ ।
 ସବୁ ଶକ୍ତି ଲୀନ ଯଦୁଁ ସେ ସଦ୍‌ବସ୍ତୁ ଅଛି,
 ଏକମାତ୍ର ଅଟନ୍ତି ସେ ସଦ୍‌ବ୍ରହ୍ମ ବୈଦନ୍ୟ,
 ବିଶ୍ୱସ୍ୟାୟତୀ ବର୍ତ୍ତୁଅଛି ତାଙ୍କ ପାଇଁ,
 ଦ୍ରଷ୍ଟା, ଶ୍ରୋତା, ମନ୍ତ୍ରା ତାଙ୍କ ଧନା ଅନ ନାହିଁ ।
 ସେ ସଦ୍‌ବସ୍ତୁ ଜଗତର ନିଦାନ କାରଣ,
 ସମସ୍ତ ବିଷକୁ କରୁଅଛନ୍ତି ଧାରଣ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତୁ, ବିଷ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସଦାତ୍ମକ,
 ସେହି ସତ୍ୟ ସେହି ଅମ୍ଳା ଜୀବର ପାଳକ ।
 ନିତ୍ୟ ସତ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପରମ ବୈଦନ୍ୟ,
 ଅଦେଶେତକେତୁ, ତୁମ୍ଭେ ତହୁଁ ନୁହ ଅନ୍ୟ ।
 ଏହି ଉପଦେଶ ଶେଷଭାବ ଶେତକେତୁ
 ନ ବୁଝି ପାରିଲେ ଅମ୍ଳଅଜ୍ଞାନତା ହେବ ।
 ଶୁଣିଲେ ସେ ମୃତ୍ୟୁକାଳେ ଜୀବର ସକଳ
 ବାହ୍ୟକ୍ରିୟାମାନ ହୋଇ ନିବୃତ୍ତ ଅଗଳ,
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଶକ୍ତି ହୋଇ ବୁଦ୍ଧିରେ ବିଲୀନ,
 ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ ପୁଣି ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତିରେ ବିଲୀନ ।

ଲୁପ୍ତ ପ୍ରତିପାଦୀ ମୁକ୍ତି ବଳେ ପଡ଼ିବେ
 ଅସ୍ତ୍ର ପୁରୁଷେ କେନ୍ଦ୍ର ଗୋଟି ତ୍ୟାଗ କଲେ
 ପୁରୁ କର୍ମ ସ୍ଵାଭାବେ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରାଣ ଶୁଦ୍ଧ
 ଲଜା ଦେହ ସ୍ଵାଚାର ବୁଦ୍ଧି ବାଦକୁ ।
 ସ୍ଵାଭାବିକ ପୁରୁଷେ ଥାଏ ଲଜ,
 ଜୀବନ୍ତ କରଇ ଦେହ ସ୍ଵାଭାବ ଅଧୀନ ।
 ଏକ ଦେହ ତେଜ ଅନ୍ୟ ଦେହ ପୁନର୍ବାର
 ଧରିଲେହେ ଥାଏ ତାହା ସଦୃଶ ସ୍ଵାଭାବ ।
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ କ୍ରିୟା ଅନୁସାରେ ବସବସେ
 ଥାଏ ନାହିଁ, ଏହା ଦେଖ ଯାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ।
 ପୂର୍ବର ନ୍ୟାୟ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ବଳରେ
 ହୁଅନ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣ ନିୟନ୍ତ୍ର କର୍ମରେ ।
 ଦେଶକେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବ ସ୍ଵାଭାବେ ପୁଣି
 ବିଶେଷ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ନିୟମ,
 ସଦୃଶରେ ଦେହ ଲୋକ ବିଚାରାଧୀନ ହେଲେ,
 କେନ୍ଦ୍ର ଲୋକ ପାରେ ନାହିଁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନରେ ।
 ସଦୃଶରେ କେନ୍ଦ୍ର କବି — ଶିଳ୍ପରେ ନିୟମ,
 ନ ପାରନ୍ତି ଥୋଡ଼ିକି ଯନ୍ତ୍ର କର ମୁଖ ପୁଣି ।
 ଏପରି ଯେ ଘଟେ ପୂର୍ବ ବାସନା ବଳରେ,
 ବାସନା ହୁଏ ଥାଏ ଜୀବ ସଦୃଶରେ ।
 ମୃତ୍ୟୁ କାଳେ ଜୀବ ସଙ୍ଗେ ପୂର୍ବର ବାସନା
 ଅନୁସରଣ ଥାଏ ଏହା ଜ୍ଞାନଗଣେଶଙ୍କ ।
 ବୋଇଲେହେ ଏହି ପୂର୍ବ ଦେଶାଞ୍ଜଳି ଦେହ
 ବୁଦ୍ଧି ନ ପାଇଲେ ବଳରୁପେ ବୋଇଲେହେ ।

ଅନୁରୋଧ କଲେ ପୁଣି ପିତାଙ୍କୁ ନିତାନ୍ତ
 ଦୁଃଖାଭିଷେକକୁ ଏହା ଦେଖାଇ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।
 ଏପ୍ରକାର ଶ୍ରେତକେତୁ ଅନୁରୋଧ ଶୁଣି,
 ବୋଲି ଅରମ୍ଭିଲେ ପୁଣି ମହର୍ଷି ଅରୁଣି ।
 ଅହେ ଶ୍ରେତକେତୁ, ଜ୍ଞାନସ୍ଥାନ ଜୀବଗଣ,
 ଯାହାଙ୍କ ଶେଷ ବୁଦ୍ଧି ମୋହରେ ଅଛନ୍ତି,
 ଅସାର ପ୍ରକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ ଯାକୁ ନାହିଁ ଜଣା,
 ନ କରେ ଯେ ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟ ଭବନା,
 ବିଷୟ ବାସନା ବୁଦ୍ଧି କରଣ ଗ୍ରହଣ
 ପୁନଃକାର ଦେହାନ୍ତର କରନ୍ତି ଧାରଣ ।
 ଦୁଃଖାଭିଷେକ ଏହା ଦେଖାଇ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
 ବିଶେଷଭାବରେ ବୁଝି ପାରିବ ନିତାନ୍ତ ।
 ହେ ପୁତ୍ର, ବିବିଧ ବୃକ୍ଷ ମଧୁକରଗଣ
 ନାନାରୂପ ପୁଷ୍କରସ କରନ୍ତି ଗ୍ରହଣ,
 ଅଶକ୍ତି ସଂଗ୍ରହ କରି ଯେ ରସ ସମସ୍ତ
 ସେହି ସବୁ ମଧୁରୁପେ ହୃଦ ପରିଣତ ।
 ପରିଣତ ମଧୁ ମଧ୍ୟେ ଯାଏ ନାହିଁ ଜଣ
 ରସର ପାର୍ଥକ୍ୟ—ଯଦ୍ୱି ହୋଇଛି ରଚନା ।
 କଟୁ, ତିକ୍ତ, ଫିଷ୍ଟ, ଅମ୍ଳ, ନାନା ପୁଷ୍କରସ
 ମଧୁରୁପେ ପରିଣତ ଦେଖିଛୁ ଅଦଶ୍ୟ ।
 ସୁଷୁପ୍ତି ବା ମୁରୁଧି କମ୍ପା ପ୍ରଳୟକାଳରେ
 ମିଳନ୍ତି ଯେ ଜୀବ ଦେହ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ,
 କିନ୍ତୁ ମୁରୁଧି ସୂକ୍ଷ୍ମକାଳେ ସେହି ସବୁ ପ୍ରାଣୀ
 ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ ଥିଲେ ନ ପାରନ୍ତି ଜାଣି ।

ଏରୁପ ନ ରୁଣିବାର ଏହି ସେ କାରଣ,
 ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲାଭ ପୂର୍ବେ ସେହି ଜୀବଗଣ
 ପ୍ରକୃତ ଅହୈତଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିବା ପୂର୍ବରେ
 ବିଲୀନ ସେ ହୋଇଥାନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟରେ ।
 ସିନ୍ଧୁ, ବ୍ୟାଘ୍ର, ମାର୍ଜାରୀଦି ଇତ୍ୟାଦି ଜୀବଗଣ
 କର୍ମଫଳେ ସେହି ଦେହ କରନ୍ତି ଗ୍ରହଣ ।
 ପୂର୍ବ ସମ୍ଭାରକୁ ଘେନି ମରଣ କାଳରେ
 ପ୍ରବେଶ ସେ କରୁଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟରେ,
 ସେ ପୂର୍ବ ସମ୍ଭାର ଭବ ଘେନି ପୁନର୍ବାର
 ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଅନ୍ତି ଧରା ଦେହର ଅନ୍ତର ।
 ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟରୁ ହୋଇ ସେ ସର୍ବ ଉତ୍ପତ୍ତି,
 ଶାପଦ ଶରୀରକାରେ ହୁଅନ୍ତି ଗଠିତ ।
 ଜୀବ ସର୍ବ ସଦାତ୍ମକ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ
 ବିଲୀନ ସେ ହୋଇଥାନ୍ତି ମରଣକାଳରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରୁ ପୁଣି ହୁଅନ୍ତି ଉତ୍ପତ୍ତି,
 ବିଶ୍ୱର କାରଣ ଏହା ଜାଣିବ ନିଷ୍ଠିତ ।
 ଅତି ପୁଣ୍ୟ ସତ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଜଗତର ମୂଳ,
 ତାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ସର୍ବ ଜଡ଼ ପ୍ରାଣୀମାନ ।
 ଅହେ ଶେଷକେତୁ , ବ୍ରହ୍ମ ଜଗତପାଳକ,
 ସେ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ ନୁହଁ ପୃଥକ ।
 ଗଙ୍ଗା ଯିବୁ କୃଷ୍ଣା ଅଦି ନଦୀ ସେରୁପରେ
 ସ୍ରୋତରୂପେ ବହି ଅସି ପଡ଼ନ୍ତି ସାଗରେ ।
 ପୁଣି ସେହି ନଦୀ ଜଳ ଉଠି ବାଷ୍ପକାରେ
 ଉତ୍ତନ୍ତି ଅଦାଗ ମଧ୍ୟେ ହୋଇ ମେଘାକାରେ ।

ବୃକ୍ଷରୂପେ ପୁନଃକାରି ପଦେ ପାଗରେ
 ସେହି କଳ୍ପ-କୋରପାସି ଦେଖି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତେ
 ନଦୀମାନେ ଚଳେ ଯେଉଁ ଗର୍ଭରେ ପ୍ରବେଶି,
 ସେମାନଙ୍କ କାଳିକା ପାଦ-ନୀଳି ଶୈଳୀ
 ସେକାଳରେ କିଏ ଗଙ୍ଗା କିଏ ଗୋଦାବରୀ
 କାଶି ନା ପାଣ୍ଡବ ଯେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା କରନ୍ତି
 ସେହିରୂପ-ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରୁ ସବି ପ୍ରାଣୀ
 ଅଟେଲେହେଁ କି ପାରନ୍ତି ମୂଳ ସ୍ଥାନ ଜାଣି ।
 ଜଳରୁ ତରଙ୍ଗ ବାହାରି ଉଠିବ
 ପୁନଃକାର ସେହି କଳେହୁଁ ନୁ ମିଳେ ।
 ଜୀବ ସଧୁ ସଦା-ତାହୁଁ କାରଣସ୍ବରୂପ
 ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟକୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତେ-ସ୍ବରୂପ
 ତଥାପି ବେନିଶିନାହିଁ ଶୁଦ୍ଧ ଚୈତନ୍ୟରେ,
 କର୍ମର ଉପକ୍ଷେପେ ପାଦ-ସଫିତରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ ଯିବି ଉଠେ ପୁନଃକାର
 ବାସନାସ୍ବରୂପେ ଧରଣରେ ଅଟେ ।
 ସୃଷ୍ଟି ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧ କାରଣ,
 ସେହି ସଂସ୍କୃତେ ଅସ୍ବାକରଣରୂପେ ।
 ସେ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ ଯିବି ପୁନଃକାର,
 ଅଦେ-ସୃଷ୍ଟି, ନୁହେଁ ତୁଳନା ନୈଷ୍ଠୁରୁ ସୃଷ୍ଟି ।
 ରେ ଶକ୍ତିବୃକ୍ଷରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେଷ୍ଟ, ନା ।
 ଯେମିତିକରେ ଚିତ୍ତି କୁଠାର ଅସ୍ବାକରଣ,
 ବାରେକ ଅସାଧକ ବୃକ୍ଷ ଶାସନ କାହିଁ ନିଷିଦ୍ଧ
 ଅସାଧକ ହାନରୁ ଶକ୍ତିବୃକ୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ।

କର୍ମ ବାସନାଦି ଯେଣୁ ଥାଏ ତା ସହିତ,
 ଏଥକୁ ସେ ଜାବ ହୁଏ ସୁନସ୍ତ ଉଥିତ ।
 ବୁଦ୍ଧି ସ୍ଥ ମାତ୍ରକେ ଶିଶୁ କରେକ ପ୍ରକାଶ
 ଭୟାବର ହେ ପ୍ରାଣପାନ ଧରିଲାସ ।
 ଏଥକୁ ସେ ଶିଶୁ ପକ୍ଷେ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ,
 କରୁଥିଲା ପୂର୍ବେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ ।
 କରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ପାନ ହେଉ ନ ପୂର୍ବରେ,
 ଅନୁଭବ କଲ ଦେଶୁ ଜନ୍ମ ମାତ୍ରକରେ ।
 ଜାବ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥାଏ ବାସନା ପ୍ରବୃତ୍ତି,
 ଜନ୍ମାନ୍ତର ପଞ୍ଚାଦିତ କ୍ରିୟା ବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ।
 ଏକମାତ୍ର ମୁକ୍ତିବସ୍ତୁ ପରମଚୈତନ୍ୟ,
 ଅହେ ଶେତକେତୁ, ନୃତ୍ତ ତୁମ୍ଭେ ତହୁଁ ଅନ୍ୟ ।
 ଅହେ ପୁତ୍ର, ନାମରୂପସ୍ଥାନ ଅଦ୍ୱିତୀୟ,
 ଅତି ମୂଢ଼ ସତ୍ତ୍ୱବାର୍ଥ ବୋଧୁଜନୀୟ,
 ଏପ୍ରକାର ସତ୍ତ୍ୱବାର୍ଥ କରୁପ କମୁଦ
 ନାମରୂପାତ୍ମକ ବିଶ୍ୱ ହେଲା ଆବୃତ୍ତିତ,
 ଏ କଥା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଯୋଗେ କଲେକ ବିଶ୍ୟାଦ,
 ସହଜେ ପାରିବ ଜାଣି ସକଳ ବୁଦ୍ଧାନ୍ତ ।
 ଜାଣିବାକୁ ତହୁଁ ଯେବେ ଲୋକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ—
 ଦେଖ, ଯେ ବଟବୃକ୍ଷ ତୁମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ,
 ବିଶାଳ ଏ ବୃକ୍ଷ ଗୋଟି ଅସେ ଦେଖିବାର,
 କରଅଛୁ ଦେଖ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର,
 ସେଥିରୁ ଗୋଟାଏ ଫଳ ଅଣ ତୁମ୍ଭଠାକୁ,
 ଦୁଇ ଫଳ କରଦିଅ ସେ ଫଳ ଗୋଟାକୁ ।

ଝେତକେତୁ ପିତା ଅଜ୍ଞା କରନ୍ତେ ପାଳନ,
 ବୋଇଲେ ମହର୍ଷି, କର ଫଳ ନିଶ୍ଚୟଣ,
 କି ପଦାର୍ଥ ଦେଖୁଅଛୁ ଏ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ;
 ଝେତକେତୁ ମନଯୋଗ କରି ବିଶେଷରେ
 ଦେଖିଲେ, ବୋଇଲେ ଅଛି ସେ ଭଗ୍ନ ଫଳରେ
 ଶକ୍ତିବୀଣା ଅତି ମୃନ୍ମୁଖ ଅଶ୍ରୁ ସମାନରେ ।
 ପୁନଃବାର ମହାବିଷି ବୋଇଲେ ପୁଣିକୁ,
 ଦୁଇ ଶତ୍ରୁ ଭେଦିତ ଗୋଟାଏ ଗଜକୁ ।
 ପିତାଜ୍ଞାରେ ଝେତକେତୁ କଲେ ସେ ପ୍ରକାର,
 ତହୁଁ ମହାବିଷି ପୁଛା କଲେ ପୁନଃବାର ।
 କି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖିଲ ପୁଣି ଏ ଗଜ ମଧ୍ୟରେ ?
 ବୋଇଲେ ସେ ଝେତକେତୁ ତହୁଁ ବିନୟରେ,
 ହେ ପିତା, ଦେଖିଲ ଭଗ୍ନଗଜ ମଧ୍ୟେ ଗୁହ୍ୟ,
 କିନ୍ତୁ ପଦାର୍ଥ ଏହା ମଧ୍ୟେ ଦିଶୁ ନାହିଁ ।
 ବୋଇଲେ ମହର୍ଷି ତହୁଁ, ଆସେ ଝେତକେତୁ,
 ଦେଖି ନ ପାରୁଛ କିନ୍ତୁ ଅତି ସୁସ୍ପଷ୍ଟେ ।
 ପରମାଶ୍ରବଣ ଅଛି ଏମନ୍ତ ପଦାର୍ଥ,
 ଯହୁଁ ଏ ବିଶାଳ ବୃକ୍ଷ ଜନ୍ମିତ ଯଥାର୍ଥ ।
 ବୃକ୍ଷର ପ୍ରକାଶ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ପଶିବ,
 ବୃକ୍ଷମୂଳ ପୁଷ୍ପ ଫଳ ଯେତେ କିନ୍ତୁ ଦ୍ରବ୍ୟ,
 ଜନ୍ମିତ ସେ ସୁସ୍ଥ ଗଜୁଁ କର ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ,
 ଏ ବିଶାଳ ବୃକ୍ଷଟିର ଉତ୍ପତ୍ତି କାରଣ ।
 ଅତିସୁସ୍ଥ ସତ୍ପଦାର୍ଥ ଜାଣ ସେହିପରି
 ଜନ୍ମିତ ଏ ବିଶାଳ ରୂପନାମାମୂଳ ଧର ।

ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣିଲେ ପଦ୍ୟ ନ ପାରିଲୁ କାହିଁ,
 ମାତ୍ର ଶୁଣିବୁ ବୁଝୁଅଛୁ ବୁଝି ପାରିବୁ
 ତେବେ ଦେବର ମୂଳ କାରଣ ଯଦ୍ୟଥ
 ଏ ଦେବରେ ଅବସ୍ଥିତ ରହିବୁ ପଥାର୍ଥ ।
 ତେଜ, ଅନ୍ତ, ଅସ, ଏହି ବିଷୟ ବଳାୟ
 ହେବୁ ବୁଝା ପଦ୍ୟାର୍ଥ ଲେଖି ମୂଳାଧାର ।
 କରନ୍ତୁ ନିୟମ ବାସ ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ,
 ପାରିବ ତାହାକୁ ଜାଣି ଜ୍ଞାନ ବଳରେ ।
 ଅତି ସୁସ୍ଥ ପଦ୍ୟାର୍ଥ ଜଗତର ମୂଳ,
 ବ୍ୟାପ୍ତ ଛନ୍ଦ୍ର ଯେତେ କିଛି ଦ୍ରବ୍ୟ ସୁସ୍ଥ ମୂଳ ।
 ଜଗତ କାରଣ ସେହି ସୁସ୍ଥ ପଦ୍ୟାର୍ଥ,
 ଅଦେ ସୁଖ ନୁହେଁ ତୁମ୍ଭେ ସେଥିରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ।
 ପୂଜା କଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠକେତୁ ବୋଲି ଅଦେ ପିତା,
 କରୁପ ଜାଣିବ ପରାବ୍ରହ୍ମଣ ଅସ୍ତିତ୍ବ ।
 ଦୟା କର ବୋଲି ମୋତେ ବେଶାରେ ହୁଅନ୍ତୁ,
 ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ମୋର ବଳନ୍ତି ନିତାନ୍ତ ।
 ବୋଲି ଆରମ୍ଭିଲେ ପିତା — ଗୁଣ ପୁଣି ଶମାନ୍ତ,
 ପଦ କେହି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଗୋଟିଏ ଦେବ
 ଯୁକ୍ତ । ଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତ ବାଳ, ଯୁକ୍ତ ବେଶେ,
 ଉତ୍ତଳ ଦେବତାଙ୍କୁ ବେନପା ଏ ଦୂର ଦେଶେ,
 ନିର୍ଜୀବ ଦୁର୍ଗୁଣ ହୁଏନି ତୁମ୍ଭେ ଅନ୍ୟରେ
 ଯଦି ଦୟାକରି ତଳେନିକୁ ଅବେଶରେ,
 ସାହାଯ୍ୟ ନାହିଁ କଣ ସେ ପୁରୁଷ ଗୋଟି,
 ଯୁଧା ପିୟାସରେ ଶୁଖିଯାନ୍ତା ଏ ଗୋଟି,

କରୁଥାଏ ଅର୍ତ୍ତନାଦ ବୟ ବ୍ୟାକୁଳରେ,
 କେନ୍ଦ୍ର ଦୟାଶୀଳ ଲୋକ ଏମନ୍ତ କାଳରେ
 ବନ୍ଦନ ମୋତନ କରନ୍ତୁ ଏ ପାଶେ ଯାଇ,
 ସ୍ବଦେଶର ମାର୍ଗ ପୁଣି ଦିଏଟି ଦେଖାଇ,
 ବନରୁ ବାହାର ଯେବେ ସେହି ମନୁଷ୍ୟଟି
 ଅପଣା ଦେଶରେ ମିଳେ ଶୁଦ୍ଧ ଗୋଟି ଗୋଟି,
 ତାହାର ସକଳ ଦୁଃଖ ହୋଇଯାଏ ଦୂର,
 ମନରେ ତା ହୃଦୟ ଜାତ ଅନନ୍ତ ପ୍ରଭୁର ।
 ସେହିରୂପ ଜାଣ ପ୍ରତି କେନ୍ଦ୍ର ମୃତ୍ୟୁକଳ
 ମାୟାମୋହରୂପ ବ୍ୟଥା ଅଧିକ ନୟନ,
 ନିଜ କୃତ କର୍ମଫଳ ସ୍ବରୂପ ତପ୍ତର
 କୁମାର୍ଗେ ତାହାକୁ କରଅଛି ଦେଶାନ୍ତର ।
 ରକ୍ତ ମାଂସ କୃମି ଶ୍ଚାଟ ମୂତ୍ର ପୁଣ୍ୟରେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଖ ଶୁଣ୍ୟମୟ ଦେହ ଅବଶ୍ୟରେ
 କରଇ ଦେଇଛି ବଳେ ପ୍ରବେଶ ତାହାକୁ,
 ସେ ଲୋକ ଶରୀର ଅମୃତଦେଶ ଚିହ୍ନିବାକୁ ।
 ମୋହାନ୍ତ ମାନବ ଭାର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରତି ରୂପ ରସ
 ତୃପ୍ତି ପାଶେ ଅବଦିତ ରଜନୀ ଦବସେ ।
 ବେଳେବେଳେ ବ୍ୟାକୁଳରେ କରେ ଯେ କ୍ରିୟନ,
 ଭରପେ କରୁ ଅତୀ ଜୀବନ ଧାରଣ,
 ବିପଦରେ ନାଶ ହୋଇଗଲା କେତେ ଧନ
 ଅତୀ ମରଗଲା ମୋର ସୁନ୍ଦର ନନ୍ଦନ !
 ଏପ୍ରକାର କେତେ ରୂପ କରେ ଅର୍ତ୍ତନାଦ,
 ସବୁତା ଜଡ଼ିତ ମନେ ବ୍ୟାକୁଳ ବିଷାଦ ।

କେହି ଜ୍ଞାନ ଲୋକ ଯେବେ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭବରେ
 ଦୈବଯୋଗେ ଭେଟ ପାଇ ତାହା ସହିତରେ,
 ଜୀବନର ଅନନ୍ତତା ବାସନାର ଦୋଷ
 ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି ତାକୁ ସମସ୍ତ କ୍ରମଶଃ ।
 କେବେ ସେ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ
 ଘୋର ମୋହମାୟାଜାଲୁଁ ହୁଏଟି ବିମୁକ୍ତ ।
 ଦେହେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲଭେ ସେ ଶେଷ,
 ହୁଏ ହୁଏ ତାହା ମନୁଁ ସବୁ ଦୁଃଖ କ୍ଲେଶ ।
 ଅବକ ତା ଦେହ ଗୋଟି ସେ ମୈୟୋଗରେ,
 ବର୍ମସ୍ପର୍ଶ ହୋଇଗଲେ ଜୀବନ ନାଶରେ,
 ସେକାଳରେ ସେ ପୁରୁଷ କରେ ମୁକ୍ତିଲଭ,
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ତ୍ଵଦାଥେ ପାଏ ସେହି ଠାର ।
 ସେହି ପରଂବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟ ନିତ୍ୟ ସଦାତ୍ମକ,
 ଝେତକେତୁ, ନୁହେଁ ତୁମ୍ଭେ ସେଥିରୁ ପୃଥକ ।
 ପୁରୁଷର ମୃତ୍ୟୁ କାଳ ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ,
 ଜ୍ଞାନଗଣ ତାହା ପାଶେ ହୋଇ ଏକବିତ
 ପରୁରନ୍ତି ତାକୁ—ମୁଁ ତ ପିତା, ପ୍ରାଣୀ ଜାଣ,
 ମତେ କି ପାରୁଛୁ ଚିନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ବର୍ତ୍ତମାନ ?
 ମୁମୂର୍ତ୍ତ କୋଟର ବାକ୍ୟ—ମନେ, ମନ—ପ୍ରାଣେ,
 ପ୍ରାଣ—ଦେହେ, ଦେହ ପୁଣି ସତ୍ତ୍ଵସ୍ବରୂପ ସ୍ଥାନେ
 ମିଳିତ ନ ହୁଏ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ସେହି ଲୋକ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚିନ୍ତି ପାରେ ପୃଥକ ପୃଥକ ।
 ବଲ୍ଲଭ ହେଲେକ ସବୁ ଦେହ, ସେହି ପ୍ରାଣୀ
 ସେ କାଳରେ ଜାହାକୁ ସେ ନ ପାରଇ ଜାଣି ।

ଶ୍ରୀମଦାଶ୍ଵିନୀ, ଲୋକେ ପଢ଼ିଲେ ସୁମାଳୀ,
 ମୁକୁନ୍ଦରେ ଲେଖି ଶ୍ରୀମଦାଶ୍ଵିନୀପୁରାଣ ।
 ଅଶ୍ରୀମଦେ ଲୋକେ ଥାନ୍ତି ବାଧ୍ୟକାରୀ,
 ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରୁ ପୁଣି ସ୍ଵୟଂ ସେ ଉଦ୍ଘାଟନ ।
 ବାସନ୍ତରୁ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସେହି ଜନ
 ପୁଣି ସେହି ଦେହାନ୍ତର କରେଇ ଶୁଦ୍ଧନ ।
 ଶାନ୍ତାର ଏକାମ୍ରଜନ ହୋଇଅଛୁ ଜାତ,
 ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟରେ ମିଶି ଯାଏ ସେ ନାଚାନ୍ତ ।
 ଯାହାର ଚିତ୍ତୁ ଅଛି ବାସନାବିଳାସ,
 ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମଧାମେ କରେ ସେହି ବାସନା
 ତା ବାସନା ନାଶେ ଶ୍ରୀମଦାଶ୍ଵିନୀ ପାବନ,
 ତାହାର ଅନ୍ତେଇ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଯନ୍ତ୍ରପଦ ।
 ସମସ୍ତ ବାସନା ସେ ଲୋକର ହୃଦୟସ୍ଥ,
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନ ଲଭେ ସେ ଶୁଦ୍ଧନ ।
 “ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ମୁହିଁ, ଏହି ପ୍ରତିପଦ,
 ଅବଶ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧି ଦିନେ ଏକାକୀ କେବଳ ।
 ଏପ୍ରକାର ବୋଧ କାଣ ହୁଏ ଚିତ୍ତରୁ କଥା,
 ବ୍ରହ୍ମ ଅନୁରୁଦ୍ଧ ନହୁଁ ନ ଜାଣେ ସବୁଥା ।
 ଶ୍ରୀମଦାଶ୍ଵିନୀର ବସନ୍ତର ଗୋପାଳନ,
 ଶ୍ରୀମଦାଶ୍ଵିନୀ ରେଦକୁଳେ ଅଛି ଧାର କାଶ୍ୟା
 ସେମାନେ ଅନ୍ତେଇଜ୍ଞାନ ସେମାନଙ୍କୁ କଥା
 ବସନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମକର ନାହିଁ ସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦ ।
 ଶ୍ରୀମଦାଶ୍ଵିନୀ ପଦେ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଵରୂପ ବାମନ
 ଅନୁରୁଦ୍ଧ ଥାନ୍ତି ସେହି ସବୁ ମହାମନ ।

ସେ ସଦ୍‌ବସ୍ତୁ, ଅତି ସୁସ୍ଥ ଜଗତର ମୂଳ
ତାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ସବୁ କଡ଼ ପ୍ରାଣୀକୁଳ,
ସେହି ସତ୍ୟ, ସେହି ଅମ୍ଭା, ସେହି ସଦାମୃତ,
ସେତେବେଳେ ନୁହଁ ତୁମ୍ଭେ ସେଥିରୁ ଯୁଥକ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ନାରଦ ସନତ୍କୁମାର ସ୍ତୋତ୍ର ।

ଏକଦା ମହର୍ଷି-ସନତ୍କୁମାର ପାଶରେ
ମିଳିଲେ ନାରଦ ଆସି ବକ୍ତି ବନସ୍ତରେ,
ବିଶେଷ ଭାବରେ କର ତାହାଙ୍କୁ ବନ୍ଦନା
ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଉପଦେଶ କଲେକ ପ୍ରାର୍ଥନା ।
ପୁଛା କଲେ ଶୁଣି ସନତ୍କୁମାର ମହର୍ଷି,
ହେ ନାରଦ କି କି ବିଦ୍ୟା ଅଛି ତୁମ୍ଭେ ଘୋଷି
ବୋଇଲେ ନାରଦ, ଅହେ ମହାଭୂଷି ଶୁଣ,
ଭଗବେଦ, ଅଥବାବେଦ, ସାମବେଦ ପୁଣି
ଯଜୁର୍ବେଦ, ଇତିହାସ, ପୁରାଣ, ଗଣିତ,
ପିତୃଲୋକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯେ ବିଦ୍ୟା କଥିତ ।
ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର, ଧର୍ମତତ୍ତ୍ଵ, ଅସ୍ତର ବିଜ୍ଞାନ,
ସର୍ପାଦି ଚିକିତ୍ସା, ନୃତ୍ୟ କଳା ବିଦ୍ୟାମାନ,

ଜ୍ୟୋତିଷ, ଚକ୍ରପାଶାସ୍ତ୍ର, ବିଜ୍ଞାନ କଲ୍ପନା
 ଏ ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର କରୁଅଛୁ ଅଲୋଚନା ।
 ଏ ଅପରାଧ ବ୍ୟାପାର ସବୁ କରୁଛୁ ଅନ୍ୟତ୍ର,
 ମାତ୍ର ଜାଣେ ନାହିଁ ପରା ବ୍ୟାପାର ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ।
 ନାରଦଙ୍କୁ ଗୁହ୍ୟ ସନତ୍କୁମାର ମହର୍ଷି
 ବୋଇଲେ, ଶିଖର ବ୍ୟାପାର ଅମୃତରେ ବସି ।
 ବୈଷୟିକ ବ୍ୟାପାର କରୁଅଛୁ ଅଧ୍ୟୟନ,
 ପରା ବ୍ୟାପାର ଦେବୁଁ ଶିକ୍ଷା, ଶୁଣ ଦେଇ ମନ ।
 ନାମ ରୂପାୟନ ଏହି ବିକାର ଜଗତ
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଅବରୂପ—ପରଂବ୍ରହ୍ମେ ସ୍ଥିତ,
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ସତ୍ତାରେ ଏହି ଜଗତର ସତ୍ତା,
 ବ୍ରହ୍ମଠାରୁ ନାହିଁ ମଧ୍ୟ ଜଗତ ଭିନ୍ନତା ।
 ନାମ ମାତ୍ର ଅଟେ ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ରାଦି ଯେତେକ,
 ନାମ ଅଟେ ବସ୍ତୁ ପରି-ଗୁଣଙ୍କ ମାତ୍ରିକ ।
 ନା ଥିଲେ ପଦାର୍ଥଜ୍ଞାନ କି ହେବ ନାମରେ ?
 ପଦାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଜାଣ ନାମ ମାତ୍ରରେ ।
 ବାକ୍ୟ ଗୋଟିକର ଜାଣ ନାମ ପ୍ରତିନିଧି,
 ନାମ ଅବା ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ ବ୍ରହ୍ମରୂପେ ସିଦ୍ଧି ।
 ନାମ ଅବା ବସ୍ତୁ ବୋଲି ସମସ୍ତ ବିକାର,
 ବିକାରୀ ନୁହନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ ଜାଣ ଏହା ସାର ।
 ବିକାରୀ ମାତ୍ରିକେ କାର୍ଯ୍ୟ-ବ୍ରହ୍ମର୍ପି କାରଣ,
 ବିକାର ଯତ୍ନେ ବ୍ରହ୍ମ କର ନିରୂପଣ ।
 ନାମକୁ ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି କରୁଥିବ ଧ୍ୟାନ,
 ନାମ ଧରି ବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତୁ କର ସମାଧାନ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଅବୃତ୍ତ ହେଲେ ବୃଷ ଅନ୍ତରାଳେ
 ତା ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହୁଏ ଧର ଏକ ଡାଳେ ।
 ସେହିରୂପ ନାମ କର ଜ୍ଞାନ ସଦାୟରେ
 ବ୍ରହ୍ମ ପରତତ୍ତ୍ୱ ହୋଇଥାନ୍ତି ସଦୃଶରେ ।
 ଅସତ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ଧରି ସତ୍ୟ ବସ୍ତୁଜ୍ଞାନ
 ହୋଇ ପାରେ ସଦୃଶରେ ଏହା ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ,
 ଯେତେକ ବିକାରୀ ବସ୍ତୁ ଅଛି ଜଗତରେ,
 ତହିଁରୁ ଅରମ୍ଭ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣରେ,
 ବିଶେଷଭାବରେ କଲେ ହେତୁ ଅନ୍ତେଷଣ
 କ୍ରମେ ଅତି ଦୃଷ୍ଟେ କରି ପାଇ ଅବେଦଣ ।
 ନାମ ରୂପେ ଯେ ସତ୍ୟତା ଅପେକ୍ଷିକ ପାଏ,
 ବ୍ରହ୍ମହୁଁ ପରମ ସତ୍ୟ ରୂପ ଏହି ମାତ୍ର ।
 ଏକମାତ୍ର ପରବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟତା ଉପର
 ନାମରୂପ ସତ୍ୟତା ଯେ କରଇ ନିର୍ଭର,
 ବ୍ରହ୍ମମାତ୍ର ନିରପେକ୍ଷ ବସ୍ତୁର ସତ୍ୟତା
 ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ନାହିଁ ଜାଣ ଏହି କଥା ।
 ଯାହା କିଛି ଦେଖ ତୁମ୍ଭେ ନାମ ରୂପମାନ,
 ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପ ବୋଧର ଦ୍ୱାର ମାତ୍ର ଜାଣ ।
 ଏହି ନାମରୂପ ଏକମାତ୍ର ହୁଁ ସଦାୟ,
 ବ୍ରହ୍ମମାତ୍ରେ ପ୍ରବେଶିବା ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ।
 ନିଶ୍ଚୟ ନିଶ୍ଚୟ ନାମରୂପାଦି ବିକାର,
 ସବୁ ମିଥ୍ୟା ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣ ଏହା ସାର ।
 ନାମଠାରୁ ବାକ୍ୟ ସତ୍ୟ—ବାକ୍ୟରେ ଅକ୍ଷର
 ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ଏହା ଜାଣ ମୁନିବର,

କାର୍ଯ୍ୟଠାରୁ କାରଣକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣ,
 ତେଣୁ ନାମଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାକ୍ୟ କର ଜ୍ଞାନ ।
 ବାକ୍ୟଯୋଗେ ଉଚ୍ଚବେଦର ଶବ୍ଦ ଯାବତ୍ତତ୍ତ୍ୱ
 ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇଥାଏ ଏହା ଦର୍ଶନତ୍ତ୍ୱ ।
 ଜଳ ପୃଥ୍ୱୀ ସ୍ୱର୍ଗ ଦୁଃଖ ଅକାଶ ପବନ
 ବାକ୍ୟ ଯୋଗେ ଶବ୍ଦ ସବୁ କର ଉଚ୍ଚାରିଣୀ,
 ବାକ୍ୟ ବିନା କେହି ପଦାର୍ଥର ପରିଚୟ
 ନ ହୁଏନ୍ତା ତୁମ୍ଭେ ଏହା ଜାଣିବ ନିଶ୍ଚୟ ।
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ଡେଇଁ କରିବା ଗୋଚର
 କେବଳ କରିଇ ବାକ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର,
 ସେ ବାକ୍ୟ ଗୋଟିକୁ ତୁମ୍ଭେ ଅହେ ମହାମନା,
 ପରଃବ୍ରହ୍ମ ସ୍ୱରୂପେ କରିବ ଭାବନା ।
 ଯେଉଁମାନେ ନାମ ଅଥ ବାକ୍ୟ ଉପାସକ
 ଜାଣନ୍ତି ଯେ ନାମ ଅଥ ବାକ୍ୟାତ୍ମକ ଲୋକ
 ବାକ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅନ୍ତଃକରଣର ଚିନ୍ତାବୃତ୍ତି
 ଚିନ୍ତାବୃତ୍ତିଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରବୃତ୍ତି,
 ସ୍ତ୍ରୀ ଇଚ୍ଛାବୃତ୍ତି ଯୋଗେ ଏ ଅନ୍ତଃକରଣ
 ବାକ୍ୟର ଚାଳନା କରିଥାଏ ଅନୁଷ୍ଠିତ ।
 କରବି କି— କରବି କି ନାହିଁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ,
 ଏତୁ ଶେଷ କର ପ୍ରଥମେ ନିଧାର୍ଯ୍ୟ ।
 ତେବେ ସିନା ଚିନ୍ତା କରିଥାନ୍ତି ଲୋକମାନେ,
 କରିବା ଉତ୍ତରେ ଚିନ୍ତା ତେବେ ସାବଧାନେ ।
 ବାକ୍ୟଟିର ନାମ କରଥାନ୍ତି ଉଚ୍ଚାରିଣୀ,
 ନାମ ସଙ୍କଳପ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର ନିରୂପଣ ।

ଏ ପୁସ୍ତକ ଶକ୍ତି ମୁହିଁ ପଢ଼ିବି ନିଶ୍ଚୟ,
 ଏପ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ରା ଦେଲେ ମନରେ ଉଦୟ
 ପୁସ୍ତକର ପ୍ରସ୍ତୁତ ତେବେ କରି ଉଦ୍ଧାତନ
 ପୁସ୍ତକ ଲକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦ କରୁଁ ଉଚ୍ଚାରଣ ।
 ଏଥକୁ ଜାଣୁଛୁ ନାମ ପ୍ରଭୃତି ସକଳ
 ସଙ୍କଳ୍ପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନିନ୍ଦିତ କେବଳ ।
 ସେମାନେ ଯେ ସଙ୍କଳ୍ପକୁ କରିଣ ଅଗ୍ରସ୍ତ
 ପ୍ରକାଶେ ସମର୍ଥ ନକ କ୍ରିୟାର ବିଷୟ ।
 ଅକାଶ ପୁଅବା ଅଦି ପେଟେକ ପଦାର୍ଥ,
 ସମସ୍ତ ସଙ୍କଳ୍ପକ ଜାଣିବ ଯଥାର୍ଥ । *
 ଅକାଶ ପୁଅବା ବାୟୁ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଜଳ,
 ତେଜ ଅଦି ଜାତ ବ୍ରହ୍ମ ସଙ୍କଳ୍ପ ନେବଳ ।
 ଏ ସମସ୍ତ ଏକତ୍ତ୍ୱରେ ହୃଦ ବୃଷ୍ଟି ପାତ,
 ସେହି ବୃଷ୍ଟି ପୋଗେ ହୋଇଥାଏ ଅନ୍ଧ ଜାତ ।
 ଶୁଦ୍ଧ ଶୋଣିତ ଯେ ଅନ୍ଧରସ ପରିଣତ,
 ସେ ଶୁଦ୍ଧ ଶୋଣିତୁଁ ହେଲା ଜୀବର ଉତ୍ପତ୍ତି ।
 ସେ ଜୀବରୁ ଜାତ ମନ୍ତ୍ର ଅବା କ୍ରିୟାମାନ,
 କ୍ରିୟାଫଳ ସ୍ୱର୍ଗ ଅଦି ଲୋକମାନ ଜାଣ ।
 ସଙ୍କଳ୍ପ ହିଁ ସର୍ବ ମୂଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅବୃତ୍ତନ,
 ସଙ୍କଳ୍ପକୁ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି କର ନିରୂପଣ ।
 ଏରୂପ ଭବନା ଧ୍ୟାନ ଯେମାନେ କରିନ୍ତି,
 ସେମାନଙ୍କ ହୋଇଥାଏ ଧୂରଲ୍ଲେକେ ଗତି ।

* ବ୍ରହ୍ମ ସଙ୍କଳ୍ପରୁ ହେ ପ୍ରକୃତି ।

ଏ “ଚିତ୍ତ”କୁ ସକଳରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଜାଣ,
 କରନ୍ତି ଚିତ୍ତରେ ଲେକେ ସକଳ ସନ୍ଧାନ ।
 ଏହି ଚିତ୍ତ ସବୁରୁପ ବୋଧର ଅଶ୍ରୟ,
 ଚିତ୍ତ ଯୋଗେ ଜଣାଯାଏ ସକଳ ବେଷୟ ।
 ନ ଥିଲେଟି ପୂର୍ବପର ସନ୍ଧାନ ସାମର୍ଥ୍ୟ
 ତାହାର ସକଳ ଜ୍ଞାନ ଅଟେ ଜାଣ ବ୍ୟର୍ଥ ।
 ଅତଏବ ସକଳାନ୍ତ ସକଳ ବିଷୟ
 ଅବସ୍ଥାନ ଲେଖିଥାନ୍ତି ଚିତ୍ତର ଅଶ୍ରୟ ।
 ବହୁଜ୍ଞ ହେଲେହେଁ ଯେବେ ନୁହ ଚିତ୍ତବାନ,
 କେଉଁ ଲୋକ କଥାଏ ତାହାକୁ ସମ୍ଭାନ ।
 ଅଳ୍ପଜ୍ଞ ହେଲେହେଁ ଚିତ୍ତବାନ ଲୋକ କଥା
 ଶୁଣିଥାନ୍ତି ଲେକେ ଏହା ଜାଣିବ ସବୁଥା ।
 ଏ ଚିତ୍ତକୁ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଧେ କଲେକ ଭାବନା,
 ଲଭିବା ଅସମ୍ଭବ ଲୋକ ଅଟେ ସମ୍ଭାବନା ।
 ଏ ଚିତ୍ତରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାଣ ଧ୍ୟାନ ଏକାଗ୍ରତା
 ଲଭି ପାରେ ସେହି ଦୈବ ସମ୍ପଦ ସବୁଥା ।
 ମହତ୍ତ୍ୱ ଲବର ହେତୁ ଜାଣ ଏକାଗ୍ରତା,
 ଯାହାର ଚକ୍ର ଚିତ୍ତ କାହିଁ ତା ମନ୍ଦ୍ରତା ।
 ଅଭିପ୍ରେୟେ ସେ କରଥାନ୍ତି ବବାଦ କଳହ
 ପରସ୍ପର ଦ୍ୱେଷ ଦ୍ୱଂସା ଅତି ଅହରହ ।
 ଅଟନ୍ତି ସୁଶୀଳ ଧୀର ସ୍ତ୍ରୀଚିତ୍ତ ଲୋକ,
 ଏ କଥା ସଚ୍ଚର ଚେତୁରୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ।
 ପୃଥ୍ବୀ ପଦ୍ମ ଅନ୍ତରାକ୍ଷ ବସୁମାନ
 ସ୍ତ୍ରୀ ଚିତ୍ତ ଭାବେ ଯେହ୍ନେ ବରୁଛନ୍ତି ଧ୍ୟାନ,

ଏ ଚିତ୍ରକୁ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଧେ କଲେନ ଭବନା,
 ତେବେ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ଭାବନା ।
 ଏହି ଏକାଗ୍ରତାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯେ ବିଜ୍ଞାନ,
 ଜ୍ଞାନ ବିନା ଏକାଗ୍ରତା ନିଃସୂନା ଜାଣ ।
 ଜ୍ଞାନ ଥିବ ବୋଲି ବେଦ ଅବଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରୁଁ ଅତି ମାତ୍ର ।
 ବିଜ୍ଞାନକୁ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଧେ କଲେ ଉପାଦାନା
 ସକଳ ପଦାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ୱ ଯିବ ତେବେ ଜଣା ।
 ସେ ବିଜ୍ଞାନଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାକୃତକ ବଳ,
 ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହଣେ ଜାତ ହୁଏ ମୋ ଲେବଳ ।
 ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟ ବୋଧ ଶକ୍ତି ଜାତ ସେହି ବଳେ,
 ଦେହ ସଞ୍ଚାଳନ କ୍ରିୟା କରୁଁ ସେ କୌଶଳେ ।
 ପ୍ରକୃତର ଶକ୍ତି ଠାରେ ଜ୍ଞାନ ପରାବର,
 ପ୍ରକୃତ ଅଶ୍ରୟେ ଜ୍ଞାନ ବିକାଶ ସେ ସବ ।
 ଜଗତରେ ଭନ—ବର, ଦୈତ୍ୟ, ପ୍ରକୃତ,
 ମିଶ୍ରିତରେ ଧରଛନ୍ତି ସକଳ ଅଳ୍ପ ।
 ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ଜାତ ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ ଜନିତ
 ଦର୍ଶନ ଶ୍ରବଣ କ୍ରିୟା ତହିଁ ସମ୍ପାଦିତ ।
 ପ୍ରାକୃତକ ଶକ୍ତି ବଳେ ପୃଥିବୀ ଅକାଶ
 ଗିରି ଦିଗୁ ଯାବତ୍ ସ୍ୱାଧୀନ ବନାଶ,
 ଅନ୍ତରକ ଶକ୍ତି ହେଉ ଅବା ବାହ୍ୟ ଶକ୍ତି
 ଦୁଇ ଶକ୍ତି ବଳ ନାମେ କଥିତ ହୁଅନ୍ତି ।
 ଏହି ଶକ୍ତି ଉପରେହିଁ ଜାଣ ନରନର
 ଜ୍ଞାନଶକ୍ତି କ୍ରିୟା ଗୋଟି କରେକ ନରର ।

ଶକ୍ତି ହେଁ ସକଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଲା ଏହା ଜଣା,
 ଏ ଶକ୍ତିକୁ ବ୍ରହ୍ମରୂପେ କରବ ଭବନା । *
 ଏକମାତ୍ର ଅନ୍ତ ଅଟେ ବଳର କାରଣ,
 ଅତଏବ ବଳଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଟେ ଅନ୍ତ ।
 ତାପ—ଏକ ବଳ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ବର୍ତ୍ତନ
 ନିମନ୍ତେ ଜାଣିବ ଉପାଦାନ ପ୍ରୟୋଜନ ।
 କାଷ୍ଠାଦି ନ ଦେଲେ ତାପ ବୁଦ୍ଧି ପାଏ ନାହିଁ,
 ପ୍ରୟୋଜନ ଅନ୍ତ—ଦେହ ତାପ ବୁଦ୍ଧି ପାଇଁ ।
 ମନଶକ୍ତି—ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ବର୍ତ୍ତନ କାରଣ
 ଅନ୍ତ ଜଳ ଦୁଇ ଦ୍ରବ୍ୟ ହୁଏ ପ୍ରୟୋଜନ,
 ବାହାରେ ଦେଖୁଛୁ ଯେତେ ପ୍ରାକୃତକ ଶକ୍ତି,
 ଉପାଦାନ ଯୋଗେ ହୋଇଥାଏ ଅବିଦ୍ୟାକ୍ତି,
 ଏଥକୁ ଜାଣିବ ଅନ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶକ
 ପୁଣି ଦେହ ଅବସ୍ଥାବ ପୋଷଣକାରକ ।
 ମାନବ ଯଦ୍ୟପି ଅନ୍ତ ନ କରେ ଆହାର,
 ଦର୍ଶନ ଶ୍ରବଣଶକ୍ତି ନ ଥାଏ ତାହାର ।
 ଅନ୍ତକୁ ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି କଲେ ଉପାସନା
 ସବୁ ଶକ୍ତି ତାହା ବଶୀଭୂତ ସମ୍ଭାବନା ।
 ଅନ୍ତଠାରୁ ଜଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ,
 ପାଟିକ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି—ଜଳହିଁ କାରଣ ।
 ଶକ୍ତିର ଆଧାର—ଶକ୍ତି ଯେବାଳେ ଉଦୟ,
 ସମୀଭୂତ ହୋଇଥାନ୍ତି—ଜଳ ଭାବୋଦୟ,

* ମାନବ ଦେହ ଓ ମନୁଷ୍ୟାତ୍ମରେ ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ ଜୀବ ବାହାରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଶକ୍ତିହିଁ ମୂଳ ଅଟେ ।

କଠିନ ହୁଏଟି ଜଳ ଭାବ ସେ କାଳରେ
 ଘନାଭୂତ ହୁଏ ତହିଁ ପାଥୀବରାବରେ ।
 ଅନ୍ତର କାରଣ ଜଳ ଜାଣିବ ନିଶ୍ଚୟ,
 ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦେ ନ ହେଲେ ହୁଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉଦୟ ।
 ଜଳ ପରମାଣୁ ସବୁ ହେଲେକି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର
 ପୃଥ୍ବୀ ପରମାଣୁ ରୂପେ ହୁଏ ପରିଣତ ।
 ପୃଥିବୀ ଆକାଶ ଦେବ ମାନବ ତମ୍ଭ
 ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଶ୍ଚାନ୍ଦ ଅତି ଭୁଣ ବନସ୍ପତି
 ସମସ୍ତ ଜଳୀୟ ପରମାଣୁର ବକାର
 ଏ ଭାବେ ଫୁଟିତ ସବୁ ଜଗତ ସଂସାର ।
 ଅପ୍ତଶକ୍ତିକୁ ବ୍ରହ୍ମବୋଧେ ବଳେ ଉପାସନା
 ଦୂର ହୁଏ ସବୁରୂପ ଦୈତ୍ତିକ ସନ୍ତାନା ।
 ଜଳଠାରୁ ତେଜ ଶକ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଜାଣ,
 ତେଜ ଶକ୍ତିଠାରୁ ବାୟୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କର ଜ୍ଞାନ,
 ବାୟୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେ ଅଗ୍ନି ଆକାଶରେ
 ପରସ୍ପରେ ଧ୍ବଜ—କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ସୂତରେ ।
 ଆକାଶ ଶକ୍ତି ସେ ବାୟୁ ଶକ୍ତି ପରିଣତ
 ଉଦୟ ଅବସ୍ୟ ରୂପ ଜାଣିବ ଏମନ୍ତ,
 ଶକ୍ତି କରଥାଏ ଅମୃତକାଶ ଯେତାଳେ
 ସ୍ବନରୂପରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ସେ ସେତାଳେ ।
 ସ୍ବନ ହେଲେଟି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦାକାରେ,
 ଶବ୍ଦାକାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ ସ୍ବର୍ଗାକାରେ ।
 ଆବେଶ ଭେ ଯୋଗୁଁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ତେଜ,
 ତାହାର ଅବସ୍ଥାନର ଜଳ ନାମେ ହେଜ ।

ସେ କାଳରେ ହୁଏ ତାପ ହ୍ରାସ ଓ ତା ଶୟନ,
 ତାହାର ପୁଣରେ ଜାତ ଜଳର ଉଦୟ,
 ଜଳର ସହଜାବସ୍ଥା ପୃଥିବୀକୁ ଜାଣ,
 ଏହିରୂପ ମୂଳତତ୍ତ୍ଵ କର ପରିମାଣ ।
 ଏକ ସୃଷ୍ଟି ଅକାଶଟି ହୋଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ସ୍ଥୂଳ ପୃଥିବୀ ଅନ୍ତ ଅଦି ତେବେକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।
 ଅକାଶାଦି ପଞ୍ଚ ଶକ୍ତି କଥା ଗଲା ଜଣା,
 ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମରୂପେ କର ଉପାସନା ।
 ଏହି ଉପାସନା ପଳେ ଏ ଶକ୍ତି ସକଳ
 କରବେ ତୁମ୍ଭର ଜାଣ ବ୍ୟାପନ ମଙ୍ଗଳ ।
 ନାରଦ ଶ୍ରବଣ କର ଏତେ ଉପଦେଶ
 ମନ ମଧ୍ୟ ଅଲୋଚନା କଲେକ ବଶେଷ ।
 ପୁଛା କଲେ ପୁଣି ସନତ୍କୁମାରକୁ ଚାହିଁ,
 ଅକାଶରୁ ବଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଦାର୍ଥ କି ନାହିଁ ?
 ଥାଏ ଯଦି କିଏ ମୋତେ ସେହି ଉପଦେଶ,
 ବୋଲିବା ହେଉନୁ କର ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ବଶେଷ ।
 ବୋଲିଲେ ମହର୍ଷି ସନତ୍କୁମାର ସୁମତ,
 ଅଛି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତୁ, ତାହା ନାମ ସ୍ଫୁଟଶକ୍ତି,
 ସେହି ସ୍ଫୁଟଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶୋର୍ତ୍ତ କର ଜ୍ଞାନ,
 ସ୍ଥବିର ତାବତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅଛି ବିଦ୍ୟମାନ ।
 ଅହେ ସୌମ୍ୟ, ଜାଣ ଅନୁର୍ଜନୀତ ଉପର
 ବାହ୍ୟଜଗତର ତରେ ଅସ୍ତିତ୍ଵ ନିର୍ଭର ।
 ଶେଷୀର ଜ୍ଞାନେ — କ୍ଳେଷ ବ୍ୟସ୍ତ ଅସ୍ତିତ୍ଵ,
 ସ୍ଫୁଟଶକ୍ତି ବ୍ୟସ୍ତରେ ଶକ୍ତି ଅନୁମିତ ।

ସୁଦଶକ୍ରୀ ବନା କେହି ନ ବୁଝିବ କଥା,
 ସବୁ ଚିନ୍ତା ମନ ମଧୁ ହୁଅନ୍ତା ଅନ୍ୟଥା ।
 ସୁଦଶକ୍ରୀ ବନା ତାହୁଁ ଉପକବ ଜ୍ଞାନ,
 ଜ୍ଞାନ ଉପାର୍ଜନେ ସାହା ସୁଦହଁ ପ୍ରଧାନ,
 ତରୁ ଲତା ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ପୁଂ ଶ୍ଚାନ୍ତମାନ
 ସୁଦଶକ୍ରୀବଳେ ଜାତ ଏ କଥାରେ ଜ୍ଞାନ ।
 ପୃଥ୍ବୀସ୍ତ ଅକାଶସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମୁଦୟ
 ସୁଦଶକ୍ରୀ କରାଏ ସେ ସେଥି ପରିଚୟ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ହୁ ପୃଥକରୂପେ ଜଗତସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ,
 ନ ଥିଲେ ସୁଦଶକ୍ରୀ ପାରନ୍ତ କ ଜାଣି ।
 ସମୁଦେ ଦେଖିଲ ଏକ ଲୋକ ରୂପବାନ,
 ପାଇଲ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପବନ ବର୍ତ୍ତମାନ,
 ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳେ ସାହା କଲ ଅନୁରବ,
 ଚିହ୍ନିଲ ଅମୃତ ମୁଖ ଅମୃତ ମାନବ ।
 ଗତ କାଳ କଥା ଯେବେ ନ ଥାନ୍ତା ମନରେ
 ଜାଣି କି ପାରନ୍ତ ଏହି କଥା ସହଜରେ ?
 କିଏ ଦେଲା ଅଗ୍ନି ଗତକଥା ବର୍ତ୍ତମାନେ ?
 ସୁଦଶକ୍ରୀ ମୂଳାଧାର ଜାଣ ଏହି ସ୍ଥାନେ ।
 ସୁଦଶକ୍ରୀ ଜାଣ ସବୁ କାଳେ—ବସନ୍ତରେ
 କରାଇଣ ଦିଏ ତିନି ମାନସପଟରେ ।
 ବାହ୍ୟକ ବା ଅନ୍ତରକ ଯାବନ୍ତ ବସନ୍ତ
 ସୁଦଶକ୍ରୀ ଚଳେ ସବୁ ପାଉଁ ପରିଚୟ ।
 ବ୍ରହ୍ମକ୍ରୀ ବୋଲି ମଣ ସେହି ସୁଦଶକ୍ରୀ,
 ଭବନା ତାହାଙ୍କୁ କର ମନେ ରଖି ରକ୍ତି ।

ଏହି ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ପୁଣି ମାନବ ମନରେ
 ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥାଏ ଅଶା କାମନା ଉପରେ ।
 ଅଶା କାମନାହିଁ କରେ ସ୍ମୃତିକ ଯୋଷଣ,
 କାମନାହିଁ କରେ ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି ଜାଗରଣ,
 କାମନାକୁ କର ବ୍ରହ୍ମ ବୋଧେ ଉପାସନା,
 ତେବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ତୁମ୍ଭ ସମସ୍ତ ବାସନା ।
 ସ୍ମୃତି ବା କାମନା ଯାହା କହୁ ଅନୁମିତ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଛି ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତିରେ ଗ୍ରସିତ ।
 ଏଥକୁ ଜାଣିବ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି,
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଅଧୀନରେ ସମସ୍ତେ ଚଳନ୍ତି ।
 ଅହେ ବ୍ରହ୍ମ, ନାମଠାରୁ କାମନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ଯାହା କହୁ ବୋଲିଅଛୁ ଜାଣ ସେ ସମସ୍ତ
 ସମସ୍ତ ନିଧୁତ କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ ସୂତ୍ରରେ
 ସକଳ ସମ୍ଭବ ରହିଅଛି ପରସ୍ପରେ ।
 ରଥଚକ୍ର ଅର ଗୁଡ଼ି ମେରୁଦଣ୍ଡେ ଯଥା
 ଗ୍ରସିତ ଥାଆନ୍ତି—ଜାଣ ସେହିପର କଥା
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ମେରୁଦଣ୍ଡେ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କର,
 ନାମାଦି ଯାବନ୍ତ ବସ୍ତୁ ଅଟେ ଏସ୍ ଅର ।
 ବ୍ରହ୍ମଚେତନାଏର ଅନୁକମ୍ପନ ଯୋଗରେ
 ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ସ୍ବରୂପେ,
 ଏହାହିଁ ଅକାଶ ଶବ୍ଦ ଜଡ଼ର ଯେ ଗତି,
 ଉଦ୍ଭିଦର ପ୍ରାଣିକ୍ରିୟା ବୁଝ ହେ ସମ୍ପଦ ।
 ଏହାକୁହିଁ ଜାଣ ପ୍ରାଣିବିଜ୍ଞେୟ ଜ୍ଞାନଶକ୍ତି,
 ଏହି ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଜାଣ ଶେଷ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ।

ସୁଷ୍ମ ମୂଳେ ଯାହା ଦେଲୁ ଜ୍ଞାନର କଲ୍ପନା,
 ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଵରୂପେ ଅଭବ୍ୟକ୍ତ ଗଲୁ ଜଣା ।
 ଏହି ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଅନୁକମ୍ପନ ରୂପରେ
 ବନ୍ଧର ସମସ୍ତ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରେ ।
 ଏହି ପ୍ରାଣଶକ୍ତି — ଜୀବ ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରି କାଳରେ
 ଦୈତ୍ଵକ ସକଳ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରେ ।
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି କ୍ରିୟା ନୁହେଁ ଜୀବର ଅତ୍ମତ୍ଵ
 ଜୀବର ଅଞ୍ଜାରେ କ୍ରିୟା କରେକ ସମସ୍ତ ।
 ଦେହର ବର୍ତ୍ତନ କ୍ରିୟା ପୋଷଣ ଧାରଣ
 ଋଷ ଶୋଣିତାଦି ଜୀବ ଦେହେ ସମ୍ପାଳନ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଅସଂଖ୍ୟାନ ପ୍ରାଣକୁ ନିର୍ମାଣ
 ଏ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ଏହି ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଯୋଗେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ଶକ୍ତି
 ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ହୋଇଥାନ୍ତି, ଜାଣ ହେ ସୁମତ ।
 ପ୍ରାଣହୀନ ଅବସ୍ଥା ଅଗ୍ନିଧର ଶକ୍ତିରୂପେ
 କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରେ, ଜାଣ ଏହିରୂପେ ।
 ଜଞ୍ଜୀୟ ଦୈବିକ ସମୁଦାୟ କ୍ରିୟା ମୂଳେ
 ପ୍ରାଣ ଅନୁକମ୍ପନର ଶକ୍ତି ଥାଏ ସ୍ଵଳେ ।
 ବିବିଧ ପଦାର୍ଥମାନ ବିବିଧ ଅକାରେ
 ପ୍ରାଣର ସହଜାବସ୍ଥା ଯୋଗୁଁ ଧରବାରେ
 ଦେହ ଗୋଟି ପରିତ୍ୟାଗ କରେ ଯେବେ ପ୍ରାଣ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମସ୍ତ କ୍ରିୟା ଲେପ ପାଏ ଜାଣ ।
 ଦେହର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ମରଣକାଳୀନ
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ଯେ ବିଲ୍ଲନ ।

ପ୍ରାଣବ୍ରହ୍ମ ଏ ଧାରଣା ରଙ୍ଗେ ଯେ ସମ୍ପାଦ,
 ବୋଲନ୍ତି ସେ ମାନବକୁ ଲୋକେ “ଅଭିବାଦ୍ୟ”
 ନାରଦ ଯେ ଶୁଣି ସନତ୍କୁମାର ବର୍ଷନା,
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ଗଲା ତାଙ୍କୁ ଜଣା ।
 ଶରୀରରେ ତହିଁ ସନତ୍କୁମାର ମନରେ
 ନାରଦ ଅଜ୍ଞାନ ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ବିଷୟରେ ।
 ଅଟନ୍ତି ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ସବୁ ବିକାର ଅତୀତ
 ନିତ୍ୟ, ସତ୍ୟ, ଅବିନାଶୀ, ଅକାର ରହୁତ ।
 ପ୍ରାଣ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପୁଣି କ୍ଷୟଶୀଳ
 ବ୍ରହ୍ମ ଯେ ଅପରିଣାମୀ ସତ୍ୟ ଅନାବଳ
 ସମସ୍ତ ବିକାରାତୀତ ଅଟନ୍ତି ସେ ସତ୍ୟ,
 ପରିଣାମୀ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଯାବନ୍ତୁ ଅସତ୍ୟ ।
 ପରିଣାମୀ ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରହ୍ମର ତୁଳନା
 ହୋଇ ନ ପାରିଲ କଦାଚିତ ସମ୍ଭାବନା ।
 ପ୍ରାଣ ବ୍ରହ୍ମ ଅମ୍ଭେ ଏହା ବୋଲୁଅଛୁ ସତ୍ୟ,
 ନାରଦ ବୁଝିଲେ ନାହିଁ ଏଥୁ ପ୍ରଥମକୁ ।
 ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି ଉଦ୍ଭବିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଜ୍ଞାନେ
 ପ୍ରାଣକୁ ସେ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ଏହି ଅନୁମାନେ,
 ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ବ୍ରହ୍ମ ନୁହନ୍ତି ସେ ପ୍ରାଣ
 ଅଲୋଚନା କରି ସନତ୍କୁମାର ଏମାନ,
 ବୋଲିଲେ ନାରଦେ ପୁଣି କରି ସନ୍ଦୋଧନ
 ହେ ନାରଦ ! ବୋଲୁଁ ଶୁଣ ତତ୍ତ୍ୱ ବିବରଣ ।
 ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନାଲୋକ ସବୁ ବିକାର ଅତୀତ,
 ନିତ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମ କଥା ଅଛି ବଶେଷେ ଦେବ,

ବିକାଶ ପଦାର୍ଥେ ସେହି ନ ଲଭେ ସନ୍ତୋଷ,
 ଯେଣୁ କି ଅନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁ ହୋଇଯାଏ ଧ୍ବଂସ ।
 ପରମ କାରଣଠାରୁ ପୃଥକ ଭାବରେ
 ବିକାଶ ପଦାର୍ଥ ରହିବାକୁ ଯେ ନ ପାରେ ।
 କେବଳ ଜାଣିବ ପରବ୍ରହ୍ମ ଯେ ସ୍ଵାଧୀନ,
 ଯାବନ୍ତୁ ବିକାଶ ବସ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନ ।
 ବିକାଶ ପଦାର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ତା ପରିଚୟ
 ଦେଇଥାନ୍ତି—ଦେଖୁଛୁ ତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବିଷୟ,
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମବୋଧ ମାର୍ଗଦ୍ଵାର ସ୍ଵରୂପରେ
 ଅଛନ୍ତି ବିକାଶ ଦ୍ରବ୍ୟ ସବୁ ଜଗତରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲଭିବାକୁ ଏମାନେହିଁ ପାଦ,
 ଏମାନଙ୍କ ସତ୍ୟତା ଯେ ଅପେକ୍ଷିକ ମାଦ ।
 ବ୍ରହ୍ମହିଁ ପରମ ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠେ ଥିବ ଜାଣି,
 ନିତ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଯେ ଜାଣେ ସେହି ମାଦ ଜ୍ଞାନ ।
 ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଲଭିପାଇଁ ହୁଅ ଅଭିଳାଷୀ,
 କାହିଁ ସେ ଜାଣିବ ତତ୍ତ୍ଵ ଯେ ନୁହେଁ ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ ।
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ ଯେ ଲୋକ କରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନନ
 ସେହି ଲୋକ ଅଟେ ଜ୍ଞାନ ବ୍ରହ୍ମପରାୟଣ ।
 ଅପଣା କର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ରିୟା କରି ସମ୍ପାଦନ
 ରକ୍ତରେ ଆଶ୍ରୟ ପାଶେ କରିବ ଗମନ ।
 ଗୁରୁଙ୍କ ପାଶରେ ବସି ଶିକାର ସହିତ,
 ଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ କର ଯତ୍ନ ଯଥୋଚିତ ।
 କରନ୍ତି ମାନବେ ଯତ୍ନ ସୁଖ ଲଭିପାଇଁ,
 ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ବଳି ସୁଖ ଜଗତରେ ନାହିଁ ।

ପତିତ ଆନନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମ ପଦଂ ସୁଖାଧାରଂ,
 ଅନନ୍ତ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ମାତେ କାଶିବ ଅସାରଂ ।
 ଅକ୍ଷୟ ଅବ୍ୟୟ ସୁଖ ଲଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
 କରବ ସକଳ କାୟଂ ଶେଷ ଭବରେ ।
 ମାତ୍ର ଦେଖି ପରିମିତ ସୁଖ ଲଭିଯାଇଁ,
 ଅଜ୍ଞଲୋକମାନେ ଦବା ନିଶି ହନ୍ତି ଧାଇଁ,
 ବୃଷ୍ଟାବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ମାତ୍ର ଅନନ୍ତ୍ୟ ପଦାର୍ଥେ,
 ନିତ୍ୟ ଭୂମାନନ୍ଦ ଲଭ ହୁଏ ପରମାର୍ଥେ ।
 ଅନନ୍ତ୍ୟ ପଦାର୍ଥେ ବୃଷ୍ଟା ଦୁଃଖର କାରଣ,
 ପରିତ୍ୟଜ୍ଞ ଅମ୍ଭ—ଲଭେ ବ୍ରହ୍ମ ସନାତନ ।
 ବ୍ୟାପ୍ତ ଯେବା ଜଗତର ପଦାର୍ଥ ଯାବନ୍ତୁ
 ତାହାହିଁ ଅଟନ୍ତି ଭୂମା ତାହାହିଁ ଅନନ୍ତ,
 ଜଳୀୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯୋଗେ ଯାହା ଅନୁମିତ
 ଅଟେ ସେ ପଦାର୍ଥ ଅଳ୍ପ ପୁଣି ପରିମିତ
 ଭୂମାପଦାର୍ଥକୁ ଜାଣ ଅସୀମ ଅମୃତ ।
 କୋଣ ପଦାର୍ଥ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ପୁଣି ମର୍ତ୍ତ୍ୟ,
 ଅସୁମନ୍ତମାରେ ଭୂମା ନିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।
 ନୁହନ୍ତି ଅବ୍ୟୟ ଯୋଗେ ସେହି ପରିଚିତ
 ଯେକାଳେ ଅହେତୁ ବୋଧ ହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
 ଜଣାଯାଏ ତହିଁ ବ୍ୟବ୍ରତ୍ତେ ଆହ୍ୱାନିତ
 ସେକାଳେ ମନରେ ହୁଏ ଏ ଭବ ଉଦୟ,
 ପଦାର୍ଥ ମାତ୍ରକେ ଦିଏ ବ୍ରହ୍ମ ପରିଚୟ,
 ବ୍ରହ୍ମମୟ ଏହି ବିଶ୍ୱ—ତେବେ ଜଣାଯାଏ,
 ଅଜ୍ଞ ବିଚ୍ଛନ୍ନ ଜାମ ରୂପ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନ ଥାଏ ।

ମାନବ ମହିମା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୋ ଅସୁରେ,
 ପ୍ରଭୁପଣ ଯାଏ ଜଣା ଧନ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ମହତ୍ତ୍ବ ଅନ୍ୟରୂପେ ପରିଚିତ,
 ଅପଣା ଉପରେ ଥାନ୍ତି ନିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।
 ଅନନ୍ତ ପରମବ୍ରହ୍ମ—ସାନ୍ତ ପଦାର୍ଥରେ
 ଉତ୍ପନ୍ନ ତତ୍ତ୍ବେ ଉଦ୍ଭିଥାନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ,
 ପୂର୍ବେ ବା ପଶ୍ଚିମେ କିମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣେ ଉତ୍ତରେ
 ସବୁଠି ସେ ବିଦ୍ୟମାନ ସମାନଭାବରେ ।
 “ମୁକ୍ତ” ଏହି ଶବ୍ଦଟିର ଅଟଳ ସେ ଅର୍ଥ,
 ଜାଣିବ ତାହାକୁ ବହୁସ୍ବରୂପ ପଦାର୍ଥ ।
 ତେଣୁ “ମୁକ୍ତ” ଉଚ୍ଚେ ଦମ୍ଭେ ଦକ୍ଷିଣେ ଉତ୍ତରେ
 ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମରେ ।
 ଏହି ଭୂମା ଚୈତନ୍ୟଙ୍କୁ ଅମ୍ବା ବୋଲି ଜାଣ,
 ସେ ଅମ୍ବାପୁରୁଷ ସବୁ ସ୍ଥାନେ ବିଦ୍ୟମାନ ।
 ଅମ୍ବା ନିରପେକ୍ଷଭାବେ ପୃଥକ୍ଭାବେ ସତ୍ରା,
 ନାହିଁଟି କାହାର କ୍ରିୟାଜଳାପ ଭିନ୍ନତା ।
 ଏହିଭାବେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଅମ୍ବାକୁ ସେ ଜାଣେ,
 ପଦାର୍ଥ ମାତ୍ରକେ ଅମ୍ବରୂପ—ତାହା ଜ୍ଞାନେ,
 ତାହାଙ୍କ ସମସ୍ତ ପ୍ରୀତି ଅମ୍ବାରେ ପ୍ରାପିତ
 ଜାଣନ୍ତି ସେ ବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତୁ ଅମ୍ବାରେ ଜଡ଼ିତ ।
 କାମିନୀ-କାଞ୍ଚନେ ଅନ୍ତରକ୍ତ ମୂର୍ଖଗଣ,
 ସ୍ବଚକ୍ଷୁ ଅଟଳ ଜ୍ଞାନଗଣ ଆଚରଣ ।
 ପାଟିବ ସକଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ତ୍ୟାଗେ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ,
 ତାଙ୍କ ସବୁ ପ୍ରୀତି ଅମ୍ବାରେହିଁ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ।

ବିଷୟ ଅନନ୍ତେ ରତ ଲୋକସାଧାରଣ,
 ଜ୍ଞାନ ଏ ବରନ୍ତି ମାତ୍ର ଅମ୍ଭାରେ ରମଣ ।
 ଜ୍ଞାନଙ୍କ ଯାବତ ଥାଏ ଦେହ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ସେ ଇହଲୋକେ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖମାନ ।
 ଦେହତ୍ୟାଗେ ନୁହନ୍ତି ସେ ଅନନ୍ତ ବିଭୀତି,
 ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ସେ ଉଦକାଳେ ଅତୁଳ ବିଭୁତି ।
 ଦେହ ତେଜ ଲଭନ୍ତି ସେ ସ୍ୱାଧୀନତା ମୁକ୍ତି
 ହୈତ ବୋଧ ହେଲେ ଅମ୍ଭା ନ ଭୁଞ୍ଜେ ବିଭୁତି ।
 ପ୍ରୀତି ଯାଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିକାଶ ପଦାର୍ଥେ
 କେବେ ଜନ୍ମିବ ତାର ପ୍ରୀତି ପରମାର୍ଥେ ।
 ଚକ୍ରୀୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଧାବତ ଯା ମନ,
 ସେହି ଦୃବ୍ୟ କରେ ତାର ଅମ୍ଭା ଅକର୍ଷଣ
 ନ ଲଭ ପାଇଲେ ସେହି ମୁକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା,
 ନାରଦ ! ନିଷ୍ଠୟ ଜାଣିଥିବ ଏହି କଥା ।
 ଏରୂପ ଅହୈତ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିତ ଯାହାର
 ଜାଣିଥାରେ ସେହି ଲୋକ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ସାର ।
 ଅମ୍ଭାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଯାବନ୍ତ ପଦାର୍ଥ
 ଅମ୍ଭାରେ ବିଲୀନ ହୁଏ ଜାଣ ସେ ଯଥାର୍ଥ ।
 ଅବୋଧ ମାନବେ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ଏସନ,
 ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରୁ ହୁଏ ଅମ୍ଭାର ଉତ୍ପନ୍ନ,
 ଅମ୍ଭାର ବିନାଶ ହୁଏ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ
 ଏ ଭବ ଜନ୍ମଇ ତାର ସହଜ ଜ୍ଞାନରେ ।
 ଅମ୍ଭାରୁ ଜନ୍ମିତ ପ୍ରାଣ ଜ୍ଞାନ ଏ ଜାଣନ୍ତି,
 ଅମ୍ଭାରୁ ସେ ଜାତ ଅଶା ଅମ୍ଭାରୁ ସେ ସ୍ୱତ

ଅମ୍ଭାରୁ ଜନ୍ମିତ ତେଜ ସଲିଳ ଅକାଶ,
 ଅମ୍ଭାରେ ସେ ସବୁ ପୁଣି ହୋଇଯିବ ନାଶ ।
 ଅମ୍ଭାରୁହିଁ ଜାତ ଧ୍ୟାନ ସବଳ ବଜ୍ରାନ,
 ଅମ୍ଭାରୁ ଜନ୍ମିତ ତତ୍ତ୍ୱ ବାକ୍ୟ ନାମ କର୍ମ ।
 ଅମ୍ଭାରୁ ସେ ଜାତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜ ସବୁ ଧର୍ମ ।
 ବିଶେଷରେ ଏହି କଥା ଜାଣେ ଯେଉଁ ଲୋକ,
 ଜାଣନ୍ତି ସେ ଅମ୍ଭା ବ୍ରହ୍ମ ନୁହନ୍ତି ପୃଥକ ।
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ରୋଗ ତାପ ଜ୍ୱାଳାଙ୍କ ନେତ୍ରେ
 ଜଣାଯାଏ ସବୁ କଥା ସମାନଭାବରେ ।
 ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ସବୁ ବସ୍ତୁ ସେ ଅମ୍ଭାରେ,
 କିଛିହିଁ ଅପ୍ରାପ୍ତ ରହେ ନାହିଁ ତାଙ୍କଠାରେ ।
 ଏକମାତ୍ର ଅମ୍ଭା ଥିଲେ ମୂର୍ତ୍ତିର ପୂର୍ବରେ,
 ମୂର୍ତ୍ତି ଅନ୍ତେ ଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ ବିବିଧ ରୂପରେ ।
 ଯେଉଁ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ଜଗତ,
 ଅମ୍ଭା ପୁଣି ହେବେ ଏକତ୍ୱରେ ପରିଣତ ।
 ବିଷୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୋଧ ଅବିଦ୍ୟା ପ୍ରଧାନ
 ବିଷୟ କାମନା ଅମ୍ଭପ୍ରାପ୍ତି ବିପ୍ଳ ଜାଣ ।
 ମନର ଅବିଦ୍ୟା କିମ୍ବା ବିଷୟ ବାସନା
 ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଯାଏ ଜଣା ।
 ଅମ୍ଭପ୍ରାପ୍ତି ବିପ୍ଳ ଦୂର ହୁଏ ସେକାଳରେ,
 ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ମନେ ଉଦେ ହୁଏ ସହଜରେ ।
 ମନ ମଧ୍ୟ ଦୂର କରି ବିଷୟ କାମନା
 ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେ, ବ୍ରହ୍ମପ୍ରାପ୍ତିର ବାସନା

ମନ ମଧୁ୍ୟ ମଳିନତା ହୋଇଯାଏ ଦୂର,
 ଉଦୟ ସହକେ ହୃଦ ସୁଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୁର ।
 ବିଷୟ କାମନା ଭାଗ ଦ୍ଵେଷରେ ଗୁଳିତ
 ସେହି ଗୁଳିନୀରେ ମନ କର୍ମେନିସୃଜିତ,
 ସେହି କର୍ମ ଯେବେ ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରାପ୍ତି କାମନାରେ
 ଗୁଳିତ ହୁଏ—ଃଶି ପାଇବୁଁ ଅମ୍ଭାରେ ।
 ଅବଦ୍ୟା ଓ କାମ କର୍ମ ତୁମ ମଳିନତା
 ଏ ଉପାୟେ ହୃଦ ଦୂର ବୁଝିବ ସବିଧା,
 ଅବଦ୍ୟା କାମ ଓ କର୍ମ ହୃଦୟର ଗୁଳି,
 ଅଟନ୍ତି ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରାପ୍ତି ମାର୍ଗେ ପରପତ୍ନୀ ।
 ଏ ହୃଦୟଗୁଳି ଯେବେ ହୃଦ ବଦୂରିତ
 ସେ କାଳେ ବ୍ରହ୍ମାତ୍ମା ଗୋଧ ହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।
 ଏହିରୂପେ କଲେ ଅନ୍ତଃକରଣ ବିଶୁଦ୍ଧ
 ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ହୁଏ ଅନ୍ୟ ରୂପେ ଗୋଧ,
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମରୂପେ ଯାଏ ଜଣା,
 ହିତ କର୍ମ କରେ ବ୍ରହ୍ମପ୍ରାପ୍ତିର ଦୂରନା,
 ସେ କାଳରେ ଶବ୍ଦ ସ୍ପର୍ଶ ଏ ବିଷୟ ସବି
 ପୃଥକ ଭାବରେ ହୁଏ ନାହିଁ ଅନୁଭବ ।
 ସହଜରେ ଭାଗ ଦ୍ଵେଷ କାମନା ଗୁଳିତ
 ନ ହୁଅନ୍ତି ତୁଚ୍ଛ ଲୋଭ କ୍ରୋଧ ବିମୋହନ,
 ସେ କାଳରେ ହୃଦ ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ,
 ହୃଦ ଅନ୍ତଃକରଣର ଅବଦ୍ୟା ବୋଧାଣ ।
 ମନ, ପଞ୍ଚିକତା ଯେବେ ହୋଇ ଯାଏ ଦୂର
 ଅନ୍ତଃକରଣ ସେ ହୃଦ ନିର୍ମଳ ରୁଚିର,

ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରଭବମ୍ ତେବେ ନିର୍ମଳ ମନରେ
ପଢ଼ଣ ବିଧିତ ହୋଇଯାଏ ସହଜରେ,
ସେହି ନିମ୍ନ ଗୋଟି ଅଟେ ଯେବଣ ଅକାର
ଏହାହିଁ ପ୍ରଭୁତ ଜ୍ଞାନ ଜାଣ ସମାଗୁର ।
ଲେଖିଥିଲ ଯେଉଁ ଅମୃତଦୟା ଉପଦେଶ
ଏହାହିଁ ସେ ବିଦ୍ୟା ବୋଲି ଜାଣିବ ବିଶେଷ,
ନିୟତ ଅଭ୍ୟାସ ଧ୍ୟାନ ବିଶିଷ୍ଟ ଯୋଗରେ
ଏହି ବିଦ୍ୟା କର ଅନୁଶୀଳନ ମନରେ ।
ମନୁ ହୁଏ ହୋଇଯିବ ଅବିଦ୍ୟାକ୍ରନ୍ତ
ସହଜେ ପାରିବ ଲଭି ଅନନ୍ଦ ଅପାର ।
ନାରଦ-ମହର୍ଷି ସନତ୍କୁମାରଙ୍କଠାରୁ
ଏହିଭୂପେ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିବାରୁ ।
ଅଲୋଚନା କର ପୁଣ ଦେଲେକ ନିପୁଣ
ହୁଏଲେ କି ବସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥ ନିର୍ଗୁଣ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଇନ୍ଦ୍ର ବିଭେଚନ ସମ୍ବାଦ ।

ପୁରାତନ ଦେବରାଜ ସହସ୍ରଲୋଚନ
ଅସୁରମାନଙ୍କ ଅଧୀଶ୍ଵର ବିଭେଚନ
ବିନାତ ଭବରେ ଯାଇ ପ୍ରଜାପତି ପାଶେ
ଉପସ୍ଥିତ—ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଶିଖିବା ସକାଶେ ।

ଉଭୟେ ପୋଷଣ କରି ମନେ ଧର୍ମକୁ
 ବ୍ରହ୍ମବର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗେ ଗୁଣି କରି ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି
 କଲେବ ପ୍ରଥମେ ବନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କରଣ
 ଅପଣା ଅପଣା ଅଭିପ୍ରାୟ ନିବେଦନ ।
 ବ୍ରହ୍ମ କି ପଦାର୍ଥ ? କିବା ଆତ୍ମାର ସ୍ବରୂପ ?
 ବୋଲିବା ହେଉନୁ—ଜଣାଇଲେ ଏହିରୂପ—
 ଅହେ ଋଗବନ୍ ! ବୋଲିଅଛନ୍ତି ପୂର୍ବରେ
 ଜଗବିରହିତ ଆତ୍ମା ଅବିଦ୍ୟା ପାପରେ
 ମରଣ ଅଜାତ, ସୁଧା ତୃଷ୍ଣା ବିରହିତ,
 ସତ୍ୟକାମ, ସୁସଙ୍କଳ୍ପ, ଶୋକବିରହିତ
 ଏପରି ଆତ୍ମାକୁ କରକାକୁ ଅନ୍ନେଷଣ
 ଅପଣଙ୍କ ସେ ଅଦେଶ କରିଣ ସୁରଣ,
 ସେହି ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ବ କଥା ଜାଣିବା ସଦାଶିବ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପସ୍ଥିତ ଅପଣଙ୍କ ପାଶେ ।
 ଏ ଉଭୟେ ଏପ୍ରକାର କରନ୍ତେ ବିନୀତ,
 ବୋଲି ଆରମ୍ଭିଲେ ତହିଁ ଦେବ ପ୍ରଜାପତି ।
 ଶୁଣ ବୋଲୁ—ଅହେ ଇନ୍ଦ୍ର, ଅହେ ବିଶ୍ବେତନ !
 ସେହି ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥଙ୍କ ସବ୍ ବିବରଣ ।
 ଯେ ପୁରୁଷେ ଦେହେଅଛ ନେତ୍ରଅବ୍ୟୟରେ
 ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥ ବୋଲି ଜାଣିବ ମନରେ ।
 ଶସ୍ପତ୍ୟବାସନା ସବ୍ ତେଜ ଯୋଗୀବରେ
 ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ପର୍ଶରାସ୍ତ୍ର ପୁଣି ରଖି ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ବରେ
 ବ୍ରହ୍ମପଦାର୍ଥକୁ କରଥାନ୍ତି ଅନ୍ନେଷଣ
 ସବଳ ପଦାର୍ଥଠାରୁ ସେହି ସାଧଧନ ।

ଅବଗତ ହେଲେ ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥର ଭାବ
 ବନ୍ଧର ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ହୋଇ ପାରେ ଲାଭ ।
 ସେ ଲୋକ ହୁଅନ୍ତି ଅମୃତରୁ ଅବଗତ
 ସବୁ ଲୋକ ହୋଇଥାନ୍ତି ତାଙ୍କ ହସ୍ତଗତ ।
 ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥ ଜାଣ ଅମୃତ ଅଭୟ,
 ଶୁଣିଲେ ସେ ବିରୋଚନ ବାସକ ଉଭୟ ।
 ମାତ୍ର ପ୍ରଜାପତି ଦେଲେ ସେହି ଉପଦେଶ
 ଜାଣି ନ ପାରିଲେ ତହିଁ ମର୍ମାର୍ଥ ବିଶେଷ ।
 ସେମାନେ ବନ୍ଧର କଲେ ଏରୂପ ମନରେ,
 ମନୁଷ୍ୟର ଶୟା ଯାହା ପଡ଼ିଲ ନେତ୍ରେରେ
 ସେହି ଶୟା ଗୋଟି ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥ ଅଟନ୍ତି
 ଏହା ବୁଝି ପୁଞ୍ଜା କଲେ—ଅହେ ପ୍ରଜାପତି !
 ପରସ୍ପର ଶତ୍ରୁତା ଜଳେ ମାନବର ଶୟା
 ପଡ଼େ ଯାହା, ଅଟେ ତେବେ ସେହି ବ୍ରହ୍ମକାୟା ?
 ଏହା ଶୁଣି ପ୍ରଜାପତି ବୋଇଲେ ବନନ
 ନେତ୍ର ମଧ୍ୟେ ଥାଇ ଯେବା କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ,
 ସେ ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥ ବୋଲି ବୁଝନ୍ତୁ ଉଭୟ,
 ଅଟନ୍ତି ସେ ପରବ୍ରହ୍ମ ଅମୃତ ଅଭୟ ।
 ଇନ୍ଦ୍ର ବିରୋଚନ ଦୁହେଁ ବାକ୍ୟର ସଙ୍ଗତ
 ବୁଝି ନ ପାରନ୍ତେ ତହିଁ ଦେବ ପ୍ରଜାପତି ।
 ଏକ ପାଦେ ଜଳ ଭସି ବୋଇଲେ ଉଭୟେ,
 ଏ ଜଳରେ କି ଦେଖୁଛ ବୋଲି ଏ ସମୟେ ।
 ବୋଇଲେ ଉଭୟେ ତେଣୁ ଅହେ ଭଗବାନ !
 ଲୋମ ନଗ ଶୁଣି, ସଙ୍ଗେ ନିଜ ମୁର୍ତ୍ତିମାନ !

ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଦଅନ୍ତ ଦେଖୁଛି ଜଳରେ,
 ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ପଦାର୍ଥ ଯେ ବୁଝୁଛି ମନରେ ।
 ପୂର୍ବରୁ ଯେ ବୁଝିଥିଲେ ଲଜ୍ଜା, ବିରୋଧନ,
 ଅଟନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅନ୍ଧାରାୟଣ,
 ତେଣୁ ଅପଣାର ଛୟା ଦେଖି ବେନିଜନେ
 ବହୁତ ସନ୍ତୋଷଲାଭ କଲେ ମନେ ମନେ ।
 ପ୍ରଜାପତି ତେଜ ମନେ କଲେକ ବିଚାର,
 ଏମାନଙ୍କ ହେଲା ନାହିଁ ଭ୍ରମ ପରିହାର ।
 ବୋଲିଲେ ପୁନଶ୍ଚ ବେନିଜନେ ପ୍ରଜାପତି,
 କର ଏହିପରି ଯାହା ବୋଲୁଛି ସମ୍ପ୍ରତି ।
 ତେଣୁ ଲେମ୍ବୁ ନ ଶ ଶୁଣୁ କରଣ ହେବନ
 ପରିଧାନ କରି ଦବ୍ୟ ବସନ ଭୂଷଣ
 ଜଳ ମଧ୍ୟେ ପୁନଃବାର ଦେଖି ନିଜ କାୟା,
 ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଥିଲା ଏହି ଅଭିପ୍ରାୟ ।
 ବସନ ଭୂଷଣମାନ କରି ପରିଧାନ,
 ଦେଖିଲେ ଜଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବର୍ତ୍ତମାନ ।
 କହିବା ନମନ୍ତେ ନ ଶ ଲେମ୍ବୁକୁ କର୍ତ୍ତନ
 ହେଲା ମେଘ କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ତାପୁର୍ଯ୍ୟ ଏସନ—
 ନ ଶ ଲେମ୍ବୁ ଯେତେବେଳେ ଥିଲା ଶରୀରରେ
 ସେଥି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଦଥିଲା ସେ ଜଳରେ ।
 କର୍ତ୍ତନ ହୁଏନ୍ତେ ସେଥି ଛୟା ପୁନଃବାର,
 ନ ଅସିଲା ଜଳ ମଧ୍ୟେ ଅତି ଦେଖିବାର ।
 ଏଥକୁ ସେମାନେ କରି ପାରିବେ ପେ ଶୁଭ
 ନ ଶ ଲେମ୍ବୁ ସମାନରେ ଅସ୍ତ୍ରାୟୀ ଶରୀର ।

ଶରୀର ଅଥବା ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଏ ଉଭୟ
 ନୁହନ୍ତି ସେ ଅମ୍ବା ଜାଣ ଏ କଥା ନିଶ୍ଚୟ, .
 କେବଳଟି ଏହା ନୁହେଁ ସୁଖ ଦୁଃଖମାନ
 ଅସ୍ଥାୟୀ ଶରୀର ସମ ନଷ୍ଟେ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ପ୍ରଜାପତି ଆଲୋଚନା କରି ଏହା ମନେ
 ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ଇନ୍ଦ୍ର ବିଭୋରନେ
 ନିଶ ଲେମ୍ବ ଶୁଣୁ ଅଦି କରଣ ହେଦନ
 ପରିଧାନ କରି ପୁଣି ବସନ ଭୂଷଣ,
 ଜଳ ମଧ୍ୟେ ନିଜ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖିବାକୁ
 ସେହିଠାର କରି ଦୁହେଁ ଟଲିଲେ ସେଠାକୁ ।
 ପ୍ରଜାପତି ଆଦେଶରେ ପୁଣି ବେନଜନ
 ଜଳ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ କଲେକ ଦର୍ଶନ ।
 ନିଶ ଲେମ୍ବ ଶୁଣୁ, ଗୁନ ଅପଣା ଶରୀର
 ବସନ ଭୂଷଣମୁକ୍ତ ସୁନ୍ଦର ରୁଚିର,
 ଦେହଅନୁରୂପ ଛାୟା ଦେଖିଣ ଜଳରେ
 ବିଚାର କଲେକ ଦୁହେଁ ଅପଣା ମନରେ
 ଜଳସ୍ଥିତ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଅମୃତମାନଙ୍କର
 ଅଟନ୍ତି ପରମଅମ୍ବା ଅଜର ଅମର ।
 ଏହା ଦେଖି ପ୍ରଜାପତି ରୁଣିଲେ ସ୍ବପ୍ନ
 ଏମାନଙ୍କ ମନୁ ଗୁମ ହୋଇ ନାହିଁ ନୟ ।
 ଏ ଉତ୍ତରେ ପ୍ରଜାପତି ବିଚାରଲେ ମନେ
 ଉପଦେଶ ଦେଇଁ ନାହିଁ ଅଉ ବେନ ଜନେ,
 ଦେଖୁଅଛୁଁ ଏମାନେ ଯେ ନିତାନ୍ତ ନିବୋଧ,
 ବେତେବୁଧେ ହେଉ ନାହିଁ ଅମୃତାନ ବୋଧ ।

ନୀଳ କିନ୍ତୁ ତାଳ ମନେ କଲେ ଅଲୋଚନା
 ପ୍ରକୃତ ଯେ ଅସ୍ମତରୁ ଯିବ ତାଙ୍କୁ ଜଣା ।
 ତେଣୁ ଦେଲେ ନାହିଁ ଅଉ କିନ୍ତୁ ଉପଦେଶ
 ଉଦୟେ ବାହୁଡ଼ି ଗଲେ ନିଜ ନିଜ ଦେଶ ।
 ବିଚ୍ଛେଦନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କଲେ ସୁଜାତ ମଧ୍ୟରେ
 ଦେହାତ୍ମା ବାଦର କଥା ବିଶେଷଭାବରେ ।
 ଜଡ଼ ଅଦୃଶ୍ୟ ଅଉ ଚୈତନ୍ୟ ନାହାନ୍ତି
 ତାହାଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଜନ୍ମିଥିଲା ଭ୍ରାନ୍ତି,
 ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତି ମତ କଲେ ବିଶେଷେ ପ୍ରଶ୍ନର,
 ଶରୀରହିଁ ଅତ୍ମା ଏହି କଥା ବାରମ୍ବାର ।
 ଦେହକୁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
 ଇଡ଼ ପର ଦୁଇ କାଳେ ଲାଭ ଶୁଭ ସର୍ବ ।
 ଚର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ଛନ୍ତି ଏପ୍ରକାର
 କରଥାନ୍ତି ଏକାବେଳେ ଅତ୍ମା ଅସ୍ତ୍ରୀକାର ।
 ଜଡ଼ ଅଦୃଶ୍ୟ ଅଉ ଅମ୍ଭାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ
 ସ୍ତ୍ରୀକାର କରଣେ ତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିର ଅଜ୍ଞତ ।
 ଦେହଟିକୁ ଅମ୍ଭାଞ୍ଜନ କରନ୍ତି ସେମାନେ,
 ସେମାନେ ଅସୁରଧର୍ମୀ ବୁଝି ଅନୁମାନେ ।
 ଏଣେ ଇନ୍ଦ୍ର ବାହୁଡ଼ିବାକାଳେ ନିଜାଳୟେ
 ପୁନ ପୁନ ଚନ୍ଦ୍ର । କଲେ ଅପଣା ହୃଦୟେ,
 ପ୍ରଜାପତି ଦେଇଥିଲେ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ
 ସେଥିରୁ ଏକାଂଶ ସତ୍ୟ ବୁଝିଲେ ବିଶେଷ ।
 ଭୁଲିଲେ ସେ ମନ ମଧ୍ୟେ ଯେମନ୍ତ ଶରୀର
 ବସନ ଭୂଷଣ ଯୁକ୍ତେ ଦଶଇ ବୁଦ୍ଧିର

ସେଥି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ପଡ଼ିଥାଏ ଯେ ଜଳରେ
 ବସନ ଭୂଷଣ ଯେବେ ନ ଥାଏ ଦେହରେ,
 ଦୁଇ ପ୍ରତିବନ୍ଧ ହେବ ପୃଥକ ପୃଥକ
 ବସ୍ତ୍ର ପଦ ଭ୍ରମ ଯେବେ କରେ କେହି ଲୋକ
 ସେହିପରି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ପଡ଼ିବ ଜଳରେ
 ଦେହ ଯେବେ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଏକାବେଳକରେ ।
 ଦେହ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିବନ୍ଧ ହେବଟି ବିନଷ୍ଟ,
 ଏଥକୁ ବୁଝାନ୍ତୁ ଜଣାପାଉଛି ସ୍ପଷ୍ଟ ।
 ଇନ୍ଦ୍ରନ୍ତ୍ର ଯେ ଅମ୍ଭା—କେହି ଛୟା ବା ଶରୀର,
 ଯେଣୁ ଅମ୍ଭା ଅବନାଶୀ ଶୁକ ସତ୍ତ୍ଵେ ପ୍ରିୟ ।
 ଏତେକ ବିଶୁଦ୍ଧ ଇନ୍ଦ୍ର, ଅପଣା ମନରେ
 ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପାଶରେ ।
 ଇନ୍ଦ୍ର, ଯେଉଁ ଦୋଷ ଦେଖିଥିଲେଟି ଛୟାରେ
 ପ୍ରକାଶ କରିଣ ସବୁ ପ୍ରଜାପତିଠାରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ଵ ଉପଦେଶ କଲେକ ପ୍ରାର୍ଥନା,
 ଇନ୍ଦ୍ର ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ପ୍ରଜାପତି ମହାମନା
 ବୋଲିଲେ ହେ ଇନ୍ଦ୍ର, ତୁମ୍ଭେ ନ ମନ ଅସ୍ଵର୍ଯ୍ୟ,
 ଅନ୍ତ କିନ୍ତୁକାଳ ଯାଇ କର ବ୍ରହ୍ମନର୍ଯ୍ୟ ।
 ଇନ୍ଦ୍ର, ତେଣୁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ କରି ସମାପତ
 ପ୍ରଜାପତିଠାରେ ଯାଇ ହେଲେ ସମାଗତ ।
 ବୋଲିଲେ ଯେ ପ୍ରଜାପତି ଶୁଣ ହେ ବାସବ
 ତଦ୍ଵାରେ କରଟି ଯେଉଁ ସ୍ଵପ୍ନ ଅନୁଭବ
 ସେହି ଅନୁଭବ କରେ ନାନା ଋଷୀମାନ,
 ତାହାକୁହିଁ ତୁମ୍ଭେ ବ୍ରହ୍ମଅସ୍ତ୍ରା ବୋଲି ଜାଣ ।

ଅଟନ୍ତି ସେ ଅମ୍ବାବ୍ରହ୍ମ ଅମୃତ ଅରଣ୍ୟ,
 ଶୁଣି ଇନ୍ଦ୍ର ହେଲେ ଅନନ୍ତତ ଅତିଶୟ ।
 ବାହୁଡ଼ିଲେ ଗୁହ୍ୟ ଏହି ଉପଦେଶ ଶୁଣି,
 ମାତ୍ର ମାର୍ଗେ ମନେ ଅଲୋଚନା କଲେ ପୁଣି ।
 ହେଲେହେଁ ଦେହର ସ୍ବପ୍ନ ପୁରୁଷ ଅଧୀନ
 ମାତ୍ର ସେବେ ଶରୀରଟି ହୁଏ ନେତୃତ୍ବୀନ
 ସ୍ବପ୍ନ ପୁରୁଷତ କରଥା ଏ କ୍ରିୟା ସବୁ
 ପୁଣି କରଥା ଏ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁରବ
 ସ୍ବପ୍ନପୁରୁଷ ତ କେବେ ହୁଏ ନାହିଁ ଅଳ୍ପ,
 ପୁଣି ଅଛି ଦେହ ସଙ୍ଗେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ।
 ଦେହ ନାଶେ ନୁହେଁ ସ୍ବପ୍ନପୁରୁଷ ବିନାଶ,
 ଦେଖୁଛି ଏଥର ଅଛି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ନିବାସ ।
 ଦେହସ୍ଥିତ ଦୋଷ ଅବା ଅବସ୍ଥା ସହିତ
 ଲିପ୍ତ ନୁହେଁ—ଏହା ମଧ୍ୟ ହୁଏ ଅନୁମିତ,
 ଦେହର ବୃଦ୍ଧି କର ଅବା ବଳିଳତା
 ସହିତ—ସ୍ବପ୍ନର ନାହିଁ କିଛିହିଁ ଏକତା ।
 ପୂର୍ବେ ଥିଲା ଜଣା ଦେହଗୋଟି ହେଲେ ନାଶ
 ତାହା ସଙ୍ଗେ ହୋଇଥାଏ ଛୟାର ବିନାଶ,
 ମାତ୍ର ଏବେ ଦେଖୁଅଛି ଏ ସ୍ବପ୍ନପୁରୁଷ,
 ସହିତରେ ଅଛି ଏକ ଗୁରୁତର ଦୋଷ ।
 ଶରୀର ଅବସ୍ଥାନୁରେ ଏହି ସ୍ବପ୍ନାତ୍ମାର
 ନ ଘଟେ ଅବସ୍ଥାନୁର ଅସେ ଦେଖିବାର ।
 ମାତ୍ରକ ସ୍ବପ୍ନାତ୍ମା କରେ କ୍ରିୟା ଅତରଣ
 ପୁଣି ନଷ୍ଟ ହୁଏ କରେ ସ୍ବପ୍ନାତ୍ମା କ୍ରିୟନ

ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରେଟି ବିପ୍ରର,
 ପ୍ରଜାପତି ବୋଲୁଛନ୍ତି — ଅମୃତି ଅମର ।
 ଅଶୋକ ଅଜବ ଏହା ମଧ୍ୟ ବୋଲୁଛନ୍ତି,
 ସ୍ବପ୍ନମୁରୁଷ ତ ଅମ୍ଭା ନିଶ୍ଚୟ ନୁହନ୍ତି ।
 ଏ ସବୁ ବିଚାର କରି ବାସବ ମନରେ
 ବାହୁଡ଼ ମିଳିଲେ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପାଶରେ ।
 ପ୍ରଜାପତି ବାସବଙ୍କୁ ଦେଖି ସମାସୀନ
 ବୋଲିଲେ ଯେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ କର କିଛିଦିନ ।
 ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପାର ପୁଣି ମିଳନ୍ତେ ଦେବେଶ
 ପ୍ରଜାପତି ଦେଲେ ଏହିରୂପ ଉପଦେଶ ।
 ଗାତ ସୁଷୁପ୍ତିରେ ବୈଷୟିକ ଜନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ
 ସେ ଅନନ୍ଦ ସମୟକୁ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ନେତ୍ର ଯେ ଦେଖିଛନ୍ତି ଯାକୁ ସ୍ବପ୍ନେ କ୍ରିୟାଶୀଳ,
 ସୁଷୁପ୍ତି ସମୟେ ସେହି ଥାନ୍ତି ଅଜାବଳ ।
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ସତ୍ସବୁଧେ ଥାନ୍ତି ବିଦ୍ୟାମାନ
 ଅଭୟ, ଅମୃତ ତାଙ୍କୁ ଅମ୍ଭା ବୋଲି ଜାଣ ।
 ପ୍ରଜାପତି ଉପଦେଶ ଶୁଣିଲେ ବାସବ
 ମନରୁ ସନ୍ତୋଷ କିନ୍ତୁ ଗଲ ନାହିଁ ସତ୍,
 ଦେଖିଲେ ବାସବ ଏହି ମଧ୍ୟ ଅଛି ଦୋଷ,
 ସୁଷୁପ୍ତି ଅବସ୍ଥା ବ୍ରହ୍ମ ନୁହନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ।
 ସୁଷୁପ୍ତିକାଳରେ ସତ୍ସବୁଧେ ବିଦ୍ୟାମାନ
 ଥାନ୍ତି — ତେବେ କିପରି ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ଅହଂଜ୍ଞାନ ।
 ଜାଗ୍ରତ ଅଥବା ସ୍ବପ୍ନ ଅବସ୍ଥା ସମାନ
 ସୁଷୁପ୍ତିକାଳରେ ଥାଏ ନାହିଁ ବସ୍ତୁଜ୍ଞାନ,

ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରକାଳରେ ଅମ୍ଭା ହୁଏଟି ବନସ୍ତ,
 କପାଳ ବୋଲନ୍ ନାହିଁ ଏ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ।
 ଅଫଳ ଏ କଥା ବୋଲୁଛନ୍ତି ପ୍ରକାଶନ
 ଅମ୍ଭାଟି ଅମୃତ ଅବନାଶୀ ସଦାଗତ ।
 ଏତେକ ବେଶ୍ ଲାଭ ପ୍ରକାଶନ ପାଶେ
 ମିଳିଲେ ପୁନଶ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଲଭିବା ସକାଶେ
 ହୁଅନ୍ତେ ବାହୁତ ଲାଭ ପୁଣି ଉପସ୍ଥିତ,
 ମନେ ମନେ ପ୍ରକାଶନ ହୋଇ ଅନନ୍ତ
 ବୋଲିଲେ ସେ ପ୍ରକାଶନ ଅହେ ମଦବାନ
 ତୁମ୍ଭ ତହିଁ ଶୁଦ୍ଧ ଅଳ୍ପ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜାଣ,
 ଆଉ ଥୋକେ ଦିନ ଯେବେ କର ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ
 ତେବେତ ବୁଝିବ ବ୍ରହ୍ମ ବିଷୟ ଅସ୍ପର୍ଯ୍ୟ ।
 ଲାଭ ପୁଣି କିଛିଦିନ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ କର
 ମିଳିଲେ ସେ ପ୍ରକାଶନ ଅଦେଶ ସୁମର
 ବୋଲିଲେ ସେ ପ୍ରକାଶନ ଅହେ ମଦବାନ
 ଅମ୍ଭାର ବିନାଶ ନାହିଁ ନିଶ୍ଚୟ ଏହା ଜାଣ ।
 ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଧର୍ମଶୀଳ ଅଟେ ଏ ଶରୀର,
 ଜନ୍ମିଲେ ଅବଶ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ନୁହେଁ ଏହା ଚର ।
 କେବଳ ଶରୀର ନୁହେଁ ଲାଭସ୍ୱ ସହିତ
 ଅନ୍ତଃକରଣ ଯେ ହେବ ଜାଳ କବଳତ,
 ଅମ୍ଭା ନୁହେଁ—ଦେହ ମନ ଲାଭସ୍ୱ ସମାନ,
 ସମସ୍ତେ ଗଲେହେଁ ଅମ୍ଭା ଥାନ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ ।
 ଅମ୍ଭାର—ଶରୀର ମନ ଲାଭସ୍ୱ ସହିତ
 ଭୋଗ ଅଧିଷ୍ଠାନରୂପେ ଥାନ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ,

ଏ ଅମ୍ଭାର ଭୋଗ ପାଇଁ—ଜାଣିବ ନିଶ୍ଚିତ ।
 ତେଜ, ଅପ, ଅନ୍ଧ ଯୋଗେ ଶରୀର ରଚିତ ।
 ଅମ୍ଭ ଚୈତନ୍ୟ ଯେ ଏହି ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ
 ଜୀବରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ ଥାନ୍ତି, ନିରନ୍ତରେ
 ଅମ୍ଭା ଯେ ନିରବସୂବ ପୁଣି ଅଶରୀର,
 ଅଜ୍ଞାନତା ହେତୁ ବୋଲୁଁ ଅମ୍ଭାକୁ ଶରୀର ।
 ବେଷ୍ଟ ସଂଯୋଗେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ତାହା ଜାତ,
 ଅମ୍ଭାଟି ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ନ ଭୁଞ୍ଜେ କିନ୍ତୁ ।
 ଅମ୍ଭା ସୁଖୀ ଦୁଃଖୀ ବୋଲି ଯାଏ ଏହା ଜଣା,
 ନା ବଳ ଜାଣିବ ଏହା ଅବୋଧ କଲ୍ପନା ।
 ଅମ୍ଭେମାନେ ଯାହା ବୋଲୁଁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ପାଦ
 ମାତ୍ର ତାହା ଧର୍ମାଧର୍ମ ଫଳାଫଳ ମାତ୍ର,
 ଅମ୍ଭାର ବିଶେଷ କିଛି ଧର୍ମାଧର୍ମ ନାହିଁ
 ସୁଖ ଦୁଃଖଭୋଗେ ଅମ୍ଭା ବୋଲିବୁଁ କପାଳ,
 ନିର୍ମଳ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଅନନ୍ତକୁ ଜାଣ
 ଅମ୍ଭାର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ବୋଲି କର ଜ୍ଞାନ ।
 ଚୈତନ୍ୟ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସ୍ୱର୍ଗ ଯେ ବୋଧ
 ଅମ୍ଭାର ପ୍ରକୃତ ରୂପ ନୁହେଁ କର ବୋଧ,
 ବେଷ୍ଟ ସହିତ ହେଲେ ସଂଯୋଗ ବିଯୋଗ
 ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁଖ ଦୁଃଖ କରେ ଭୋଗ ।
 ସଂଯୋଗ ବିଯୋଗ ନାହିଁ ଅମ୍ଭଚୈତନ୍ୟର
 ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାରେ ଥାନ୍ତି ଏହା ଜ୍ଞାନ କର
 ଯେ ସମୟେ ପ୍ରକୃତରେ ଜନ୍ମେ ଅମ୍ଭଜ୍ଞାନ
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନନ୍ତର ଥାଏ ନାହିଁ ଜାଣ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥେ ଜାଣ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ
 ବେଳେ ଧନିତ ଅନୁରବ ହୋଇପାରେ
 ଶରୀର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯେତେକାଳ ବିଦ୍ୟମାନ
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭୂତି ତେତେକାଳ ଜାଣ ।
 ସୁଳ ସୃଷ୍ଟ ଦେହ ନାଶ ଶରୀର ବିନାଶେ
 ଅସ୍ଥାବ ସ୍ବରୂପ ସେହି ସମୟେ ବିକାଶେ
 ସେ କାଳରେ ବୈଷୟିକ ବିଶେଷ ବିଶେଷ,
 ପ୍ରକାରର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଥାଏ ନାହିଁ ଲେଶ ।
 ନ ଥିଲେହେଁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଜ୍ଞାନ ସେ କାଳରେ
 ଅସ୍ଥାବ ସେ ଧ୍ୟାୟ ହୁଏ ନ ବୁଝି ମନରେ ।
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଥାଏ ନାହିଁ ଏହା ବୋଲିବାର
 ବୁଝି ଦେବ ନାହିଁ ଏ କଥାର ଅର୍ଥ ସାର ।
 ହେ ଇନ୍ଦ୍ର ! ମାନବଗଣ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଯୋଗରେ
 କରନ୍ତି ଯେ କ୍ରିୟା ସମାପନ ସେ କାଳରେ
 ସେଥି ଫଳସ୍ବରୂପରେ ବିଶେଷ ବିଶେଷ
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅନୁଭୂତି ଥାଏ ନାହିଁ ଲେଶ ।
 ଏହି କଥା ମନ ମଧ୍ୟେ କରିବ ବିଚାର
 ବିଶେଷ ବୁଝନ୍ତି ଶୁଣ ବୋଲୁଁ ପ୍ରମଦାର,
 ଏପ୍ରକାର ସୁଖ ଦୁଃଖ ବୁଝିବ ମନରେ
 ପରିବର୍ତ୍ତନ ସେ ଘଟିଥାଏ ନିରନ୍ତରେ ।
 ସୁଖ ଦୁଃଖ ହୋଇଥାଏ ଉତ୍ପତ୍ତି ବିନାଶ
 ପୁଣି ଜାଣ ରୂପାନ୍ତର ସ୍ବରୂପେ ପ୍ରକାଶ
 ନୁହନ୍ତି ଏମାନେ ଅସ୍ଥାସ୍ବରୂପ ସମାନେ
 ଅସ୍ଥାବ ସ୍ବରୂପ ନିତ୍ୟ ଧର୍ମ୍ୟ ବୁଝି ଜ୍ଞାନେ ।

ସୁଖ ଦୁଃଖ ଯାହା କିଛି ଅଟେ ବୈଷୟିକ-
 ଜାଣ ସେହି ଅମ୍ଭଟିର ଅନ୍ତର ଆଶିଷ
 ଦୂର୍ଯ୍ୟର ସ୍ବରୂପ ବସ୍ତୁ କରିବା ପ୍ରମାଣ,
 ପ୍ରକାଶିତ ବ୍ରହ୍ମ ନୁହେଁ ସୂର୍ଯ୍ୟର ବିକାଶ,
 ଅମ୍ଭର ସ୍ବରୂପ ତେଣୁ ଅନ୍ତରକୁ ଜାଣ
 ମାତ୍ର ଅନ୍ତରରୁ ହୁଏ ନାହିଁ ଅମ୍ଭଜ୍ଞାନ ।
 ବିଷୟକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଦେଖିବା ଯାବନ୍ତ
 ଅମ୍ଭାନନ୍ଦ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ — ଜାଣିବ ଏମନ୍ତ ।
 ବୈଷୟିକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ପେବା ଅମ୍ଭଜ୍ଞାନ
 କରଥାଏ ସେ ଲୋକକୁ ଅନ୍ଧ — ବୋଲି ଜାଣ ।
 ବୈଷୟିକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଅଂଶ
 ବୋଲି ଜାଣେ — ତାକୁ ଜ୍ଞାନୀ ବୋଲିବ ଅବଶ୍ୟ
 ବୈଷୟିକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ସ୍ବାଧୀନ,
 ଏପ୍ରକାର ବୁଝିବାର ଅକ୍ଳିତାର ଚିତ୍ତ ।
 ପଟ୍ଟାଦି ଅସ୍ତିତ୍ବ ନାହିଁ ମୁଦ୍ରିକା ବ୍ୟତୀତ
 ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ବିନା ନାହିଁ ସୁଖର ଅସ୍ତିତ୍ବ,
 ବୈଷୟିକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସମାନରେ ଜାଣ
 ଶବ୍ଦ ସ୍ପର୍ଶ ରୂପ ରସ ବିଷୟ ବିଜ୍ଞାନ
 ସମ୍ବନ୍ଧ ସକଳ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ସହିତ
 କିଛି ବସ୍ତୁ ନାହିଁ ପରଂବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ।
 ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ ଅଛି ଯେତେକ ପ୍ରମାଣ
 ସେ ଅବଶ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ତାହାର,
 ଶବ୍ଦ ସ୍ପର୍ଶ ରସ ଗନ୍ଧ ସ୍ବାଧୀନ ପୃଥକ
 ଏ କଥା ଯେ ବୋଲେ ତାକୁ ମତ ଅକ୍ଳିତେକ ।

ଏଥୁଁ ରୁଝ ଶବ୍ଦ ପର୍ଗ ବସ୍ତୁ ଯାହା କିନ୍ତୁ
 ତାର ପରବ୍ରହ୍ମ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି,
 ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରିୟାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି,
 ଏ କଥା ଯେ ଜାଣେ ସେହି ସ୍ବରୂପେ ସୁମତ ।
 ସେ ଅଗ୍ର ନିତ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ
 ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରିୟାରେ ପରିଚୟ ଦିଏ ଜାଣ ।
 ସମସ୍ତ ବିଷୟ ସଂସ୍ପର୍ଶନ ସୁଖ ଦୁଃଖ
 ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ଥାନ୍ତି—ମଣେ ଅଜ୍ଞଲୋକ ।
 ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନର ନେତ୍ରେ ବିଷୟର ଚିତ୍ତି
 ପ୍ରତିଭା—ନିତ୍ୟ, ଶୁଦ୍ଧ, ପରମ ପବିତ୍ର
 ବିଷୟ ସ୍ବାଧୀନ ସତ୍ତା ଜ୍ଞାନ ଅସ୍ବୀକାର
 କରିଥାନ୍ତି,—ଯେଣୁ ବ୍ରହ୍ମ ସବମୂଳାଧାର ।
 ବିଷୟ ମୂଳରେ ସବକାଳେ ସବସ୍ଥାନେ
 ବ୍ରହ୍ମସତ୍ତା ଅନୁଭବ ଥାନ୍ତି ଜ୍ଞାନମାନେ,
 ଏବୁଝ ଜ୍ଞାନର ଜାଣ ସମସ୍ତ କାମନା
 ଅଳଗ୍ନ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହେ ନାହିଁ ଅଛି ଜଣା ।
 ଯେଣୁ ବ୍ରହ୍ମଠାରୁ ଭିନ୍ନଭାବେ ବିଷୟର
 କାମନା କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେହି ଜ୍ଞାନ ନର
 ସେହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ସମସ୍ତ କାମନା
 ବ୍ରହ୍ମକାମନାର ଅନ୍ତରୂପ ଅଛି ଜଣା ।
 କେବଳ କଲେକ ବ୍ରହ୍ମପ୍ରାପ୍ତିର କାମନା
 ସୁଲଭ ତାଠାରେ ସବ ବସ୍ତୁ ଅଛି ଜଣା ।
 ଏପରି ସ୍ବରୂପ ବ୍ରହ୍ମଠାରୁ ଭିନ୍ନଭାବେ
 ବିଷୟ ଲୋଭନ୍ତି ନାହିଁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରସାବେ

ନ ହେଲେକ ବେବେ ଅନ୍ତଃକରଣ ନିର୍ମଳ
 ନ ହେଲେକ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ବିଶେଷେ ପ୍ରବଳ
 ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନଯନ୍ତ୍ର ନ ହେଲେ ମାନବ
 କାମନା କରିବା ବ୍ରହ୍ମ ଶକ୍ତି ଅସମ୍ଭବ ।
 ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ନିତାନ୍ତ ନିର୍ମଳ,
 ସେମାନେ କରନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ କାମନା ବେଦଳ ।
 ବ୍ରହ୍ମବସ୍ତୁ ନିରପେକ୍ଷ ପୃଥକ ଅସ୍ତିତ୍ୱ
 ବସ୍ୟୁ ନାହିଁ — ଏହା ଜାଣନ୍ତି ନିଶ୍ଚିତ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ୟାପ୍ତ ଚରାଚର ଅଛି ତାଙ୍କୁ ଜଣା
 ବିପାଇଁ କରିବେ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ କାମନା
 ସବୁ ସ୍ଥାନେ ହେବା ଯୋଗୁଁ ବ୍ରହ୍ମ ଅନୁଭୂତ
 ହୁଏ ତାଙ୍କ ସବୁ କାମନାର ପରିତୃପ୍ତି ।
 ଜାଗ୍ରତ ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱପ୍ନ ସମସ୍ତ କାଳରେ
 ଅମ୍ଭା ଅବସ୍ଥିତ ଥାନ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ ।
 ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାରେ ବାହ୍ୟ ବସ୍ୟୁ ଯେ ସବୁ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯୋଗରେ ଶବ୍ଦ ସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ
 ହୋଇଥାଏ । ଜାଣ ପୁଣି ସ୍ୱପ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ
 ବାହ୍ୟଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ଥାନ୍ତି ପ୍ରତୀତି ଅକାରେ ।
 ମାତ୍ରକ ବାସନାଯନ୍ତ୍ର ଯେ ଅନ୍ତଃକରଣ
 ଜାଗ୍ରତାବସ୍ଥାରେ କରୁଥାଏ ସମ୍ପର୍କ,
 ଏଥକୁ ବାସନାମୟ ବିଧି ବସ୍ୟୁ
 ଅନୁଭବ ହୋଇଥାଏ ଏ କଥା ନିଶ୍ଚୟ ।
 ଅହେ ଦେବରାଜ ଶୁଣ ସୁଷ୍ପି କାଳରେ
 ଅନ୍ତଃକରଣ ଯେ ଥାଏ ପ୍ରତୀତି ଭବରେ,

ମାତ୍ରକ ଥାଏଟି ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତିର ବିନାଶ
 ଏକାକେ ହୁଏଟି ନାହିଁ ଅମ୍ଭାର ବିନାଶ ।
 ଉପଚାନ୍ତ ଥାନ୍ତେ ଅନ୍ୟଃକରଣ କେବଳ
 ଜ୍ଞାନ ଅନୁଭୂତି ନୁହେଁ ବିଷୟ ସକଳ ।
 ରହି ଯାଇ ଥାଏ ମାତ୍ର ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ
 ଏହିପରି ତଳ ଅବସ୍ଥାର କଥା ଜାଣ ।
 ଅମୃତେତନ୍ୟକୁ ଜାଣ ଯାବନ୍ତ ପ୍ରକାର
 ଜ୍ଞାନ, ଚିନ୍ତା, ସ୍ମରଣ, ଦୁଃଖ, ସକଳ ଅଧାର
 ଶତ୍ରୁଜ୍ଞାନ ଚିନ୍ତା ସ୍ମରଣ ଦୁଃଖାଦି ବିଷୟ
 ସେ ଅନନ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଦେଇଥାଏ ପରଚୟ ।
 ସାଧାରଣ ଅଧାର ସେ ସ୍ମରଣ କାଳରେ,
 ମାତ୍ର ଅବସ୍ଥିତ ରହିଥାନ୍ତି ଶରୀରରେ ।
 ଶେଷତଃ ଅନୁଭୂତି ତାହା ଅନୁବୃତ୍ତି
 ରହିଯାଇଥାଏ ଜାଣ ଏ କଥା ନିଶ୍ଚିତ ।
 ତେଣୁ ଯେତେ ଦିନ ଦେହ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ସବୁ
 ରହିଥାଏ—ସ୍ମରଣ ଦୁଃଖ ହୁଏ ଅନୁଭବ ।
 ଶରୀର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗାଢ଼ ସ୍ମରଣ କାଳରେ
 ସ୍ତ୍ରୀର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ଲୋକ ଶରୀରରେ
 ତେଣୁ ସ୍ମରଣ ଦୁଃଖ କିଛି ଯାଏ ନାହିଁ ଜଣା,
 ଯେଣୁ ସେ କାଳରେ ଥାଏ ବଲ୍ଲୁପ୍ତ ଚେତନା ।
 ଶରୀର ସ୍ତରୋତ୍ତର ତଳ ଅବସ୍ଥା ସହିତ
 ଅମ୍ଭାପୁରୁଷ ଯେ ରହିଥାନ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ
 ଅଜ୍ଞାନତା ଦେଖି ବୋଲୁଁ ଅମ୍ଭାକୁ ସଂସାର
 ଫଳୁତ ପକ୍ଷରେ ସେହି ଥାନ୍ତି ନିରାହାର ।

ରହୁରେ ସର୍ପର ଜ୍ଞାନ ଶୁକ୍ତରେ ରଜତ
 ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ—ରୁକ ଭ୍ରମୁ ଘଟଇ ଏମନ୍ତ ।
 ଇନ୍ଦ୍ରପୁ କଲ୍ପିତ ଦେ ସର୍ଗ ସ୍ବର୍ଗ ଦୁଃଖ
 ଅନୁଭବ କରିଥାଏ ରୁଦ୍ଧିଦାସେ ଲୋକ ।
 ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ବମାନଙ୍କ ଜାଣ ସ୍ବଭବ ଅଭୁତ,
 ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ବରୂପକୁ କରି ରଖନ୍ତି ଅଭୁତ ।
 ବ୍ରହ୍ମସ୍ବରୂପକୁ ଦେ ସର୍ଗରୁ ପୃଥକ
 ଅଜ୍ଞାନପଣରେ ବୋଧ କରିଥାଏ ଲୋକ,
 ପ୍ରକୃତ ପର୍ବରେ ଶବ୍ଦ ସର୍ଗାଦି ବିଷୟ
 ଅଟନ୍ତି ପଦାର୍ଥ ସବୁ ଜାଣ ବ୍ରହ୍ମମୟ ।
 ଅକାଶ ସ୍ବରୂପ ଅତିରକ୍ତ ଅବସ୍ଥା
 ପବନର ନାହିଁ କରି ପାର ଅନୁଭବ,
 ମେଘ ବିଦ୍ୟୁତର ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ଅକାର
 ନାହିଁ ଅନୁଭବ କରି ପାର ଏପ୍ରକାର;
 ବର୍ଷଣାଦି ପ୍ରୟୋଜନ ହେଲେ ସମାପତ
 ଅକାଶେ ବିଲୀନ ହୋଇଯାନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତ ।
 ବର୍ଷଣାଦି ପ୍ରୟୋଜନ ସାଧନ ସକାଶେ
 ସେମାନେ ସେ ଅବସ୍ଥୁତ ହୁଅନ୍ତି ଅକାଶେ,
 ଶୀତଳକୁ ଅବସାନେ ତପନ ଉତ୍ତାପେ
 ପ୍ରକଳ ପବନ ବହେ ଝଟିକା ପ୍ରତାପେ,
 ମେଘ ରୂପ ଧରେ ହସ୍ତି ପଦ୍ମ ଅକାର,
 ପେଲା ତମକ ଯାଉଥାଏ ବାରମ୍ବାର
 ଏପ୍ରକାର ଯାଏ ଦେଶା ବରଷା କାଳରେ
 କରଷାନ୍ତେ ସବେ ମିଶି ଯାନ୍ତି ଅକାଶରେ ।

ଜୀବ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସଂସାର ଦଶାରେ
 ବୋଲେ ମୁଁ ଅମୃତ, ମୋର ଅଳସ୍ତ ସେଠାରେ,
 ଅମୃତର ପୁତ୍ର ମୁହିଁ, ମୋ ବନ୍ଧୁ ଏତେ,
 ଏପ୍ରକାର କଥା କହୁହେଉଥାଏ କେତେ ।
 ମାତ୍ରକ ଜାଣିବ ଏହା ଅବଦ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ,
 ଅଜ୍ଞାନତା-ଫଳ ବୋଲି ତର ମନେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ।
 ପ୍ରକୃତ ଅଦ୍ୱୈତ ଜ୍ଞାନ ହେଲେ ମନେ ଜାତ
 ଅମ୍ଭା ଦେହଧର୍ମୀ ନ, ଦେ ବୁଝେ ସେ ନିତାନ୍ତ ।
 ମେଘ ଯଥା ଲୁପ୍ତ ହୁଏ ବର୍ଷା ଅବସାନେ,
 ମରଣାନ୍ତେ ଜୀବ ତଥା ଯାଏ ବ୍ରହ୍ମସ୍ଥାନେ ।
 ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ବୋଲି ତାହାଙ୍କୁଟି ଜାଣ,
 ଜଡ଼ାତ୍ମକ ଗୁଣାତ୍ମକ ବୋଲି କର ଜ୍ଞାନ ।
 ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଲକ୍ଷି ପୁରୁଷ ବା ସ୍ୱପ୍ନ ପୁରୁଷ
 ମଧ୍ୟ ସେ ନୁହନ୍ତି ଜାଣ ସ୍ୱପ୍ନ ପୁରୁଷ,
 ଉତ୍ତମ ପୁରୁଷ ଜାଣ ଅଟନ୍ତି ପୃଥକ,
 ତାହାଙ୍କୁ ଯେ ଜାଣେ ସେହି ବଶେଷଜ୍ଞ ଲୋକ ।
 ପ୍ରକୃତରେ ଜ୍ଞାନଲବ୍ଧ କରେ ଯେ ମାନବ,
 ତାହା ପକ୍ଷେ ରହେ ନାହିଁ ଅବଦ୍ୟାସ୍ତବ ।
 ଶରୀର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତର ସମ୍ପର୍କ
 ନ ରହେ—ସେ କାଳେ ଜୀବ—ମୁକ୍ତି ଲଭେ ଲୋକ ।
 ସେତାଳେ ଜୀବର ଅନ୍ତଃକରଣ ବିଶୁଦ୍ଧ
 ଦେହାବସେ ରହିପାରେ ନାହିଁ ଅମୃତବୋଧ,
 ବିଷୟେ ପାର୍ଥକ୍ୟବୋଧ ହୁଏ ତିରୋହିତ,
 ଏକାବେଳେ ହୋଇଯାଏ ପରଶୁକ ଚିତ୍ତ

ମଦ୍ୟପ ମାନବ ଯଥା ଉନ୍ନତ କାଳରେ
 ବୋଲିଥାଏ—କରିଥାଏ ସେତେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ,
 ନିଶା ଛାଡ଼ିଗଲେ ପୁଣି ପୂର୍ବର ବିଷୟ
 ସମସ୍ତ ତାହାର ମନେ ନ ହୁଏ ଉଦୟ ।
 ଅବଦ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଜୀବଗଣର ତେସନେ
 ବିଷୟ ସମ୍ପର୍କ ଅନୁରବ ଥିଲା ମନେ,
 ଛାଡ଼ିପାଏ ସେ ସମସ୍ତ ମୁକ୍ତଅବସ୍ଥାରେ,
 ପରଂବ୍ରହ୍ମ ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖେ ସବଂଠାରେ ।

ବ୍ରହ୍ମ ଅନୁଭୂତ ବନା ଅନୁଭୂତ ଅନ
 ଥାଏ ନାହିଁ ଅନୁଭୂତ ସେ କାଳରେ ଜାଣ,
 ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ତର ବୋଧ—ଦର୍ଶନ ଶ୍ରବଣ
 କାମନା ପଦାର୍ଥାନ୍ତର—ଲୋକେ ନାହିଁ ମନ,
 ସେକାଳେ କାମନା ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧିବିଷୟିନୀ,
 ସେହି କାମନାହିଁ ଜୀବ-ଅନନ୍ତଦାୟିନୀ,
 ସେ କାଳରେ ହୁଏ ହୈତବୋଧ ଅନୁହିତ,
 ଅହୈତବୋଧ ଯେ ଏକାବେଳେ ପ୍ରଦୟିତ ।
 ବିବିଧ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ତେବେ ବିବିଧ ଲୋକରେ—
 ବ୍ରହ୍ମର ବିଭୂତିରୂପେ ଉପଲବ୍ଧି କରେ,
 କରବା ନିମନ୍ତେ ଯଥା ରଥ ଅକର୍ଷଣ
 ସମୁଦ୍ର ନୟତ୍ର ରହିଥାନ୍ତି ଅଶ୍ରବଣ ।
 ତେସନେ ଶରୀର ରଥେ—ଜୀବ କର୍ମଫଳ
 ଭୋଗ ପାଇଁ—ଯୁକ୍ତ ମନ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଚଳ,
 ରାଜା ଯଥା ମନ୍ତ୍ରିଗଣେ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାରେ
 ନୟତ୍ର କରନ୍ତି—ଏହା ଅସେ ଦେଖିବାରେ,

କରନ୍ତି ଶୁଣିବ ତେଣୁ ଜାଣିବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
 ଦର୍ଶନ ଶ୍ରବଣ ଅଦି ବ୍ୟାପାରେ ନୟନ୍ତୁ ।
 ଜୀବର ଦ୍ଵାନଶକ୍ତି (ମନ) ଶ୍ଵେତପାଇଁ,
 ତ୍ରିୟା ଶକ୍ତି (ପ୍ରାଣ) ଦୁଇ ଗୋଟି ଦେଖ ହେଉଁ ।
 ଅମ୍ଭା ବା ଜୀବର ଏହି ଦୁଇ ଶକ୍ତି ଜାଣ,
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଅଂଶ କର ଜ୍ଞାନ ।
 ବନ୍ଧୁବେଦନ୍ୟ ଯେ ଚକ୍ଷୁରନ୍ଦ୍ରିୟପୋଗରେ
 ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ତୁ ଦେଖ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ।
 ତାହାଙ୍କ ଉପାଧି ତୁତ ନୟନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—
 ତୁତ ଉପଲବ୍ଧି ହାରରୂପେ କଥାମୟ,
 ଏହିରୂପେ ଅନ ଅନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଜଳ
 ବିଷୟର ଉପଲବ୍ଧି ପାଥନ୍ତି କେବଳ,
 ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ତେବେ ଥାଇ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପୋଗରେ
 ବିଷୟର ଜ୍ଞାନ ଲଭିଥାନ୍ତି ନିରନ୍ତରେ —
 ତାହାଙ୍କୁ ଜାଣିବ ଜୀବ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଜଳ
 ତାହାଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନ ପାଥନ୍ତି କେବଳ ।
 ଗଜବିଜ୍ଞାନର ପାଇଁ ଥାନ୍ତି ଦ୍ଵାଶେନିୟ,
 ବାକ୍ୟ ତ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ ପାଇ ବାଗିନିୟ,
 ଶ୍ରବଣ ପାଥନ ପାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଶ୍ରବଣ,
 ଚନ୍ଦ୍ରାବିଦ୍ୟା ପାଇଁ ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ମନ,
 ଅମ୍ଭାର ସ୍ଵରୂପ ଜ୍ଞାନ ରୂପ କଥା ପାଇ —
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଜଳ ଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧି ହାର,
 ଅନ୍ତଃକରଣର ବୃତ୍ତି ବିଶେଷରୂପେ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଜଳ ରହିଅଛନ୍ତି ଦେହରେ ।

ଅନ୍ତଃକରଣକୁ ଦେବେ ହେଉଛି ଗୋରୁ
 ସଜାଣି ନିଦାସୀନ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟର,
 ସକଳ ବିଷୟ ବୋଧ — ଅଟନ୍ତି କାରଣ,
 କାର୍ଯ୍ୟ ନିବାହାର୍ଥେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ପ୍ରୟୋଗ ।
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯଥା କରଥାନ୍ତି ବଳାଶ୍ଚ ଅଲୋକ
 ତରୁଦିନ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ, ଅଧୋବ୍ୟାପୀ ସବଲୋକ
 ଅଲୋକିତ ହୋଇଥାନ୍ତି; ଅଲୋକ ସେ ଦାନ—
 କରଥାନ୍ତି ତାହାକୁଟି ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ଏ ବିଷୟ ଯାଏ ଜଣ ଏହି ତରୁସାର
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ଅଲୋକ ଦେବାଇ,
 ତେସନେ ଜାଣଇ ଯେବା ଅନ୍ତଃକରଣରେ
 ଯାବତସ୍ତୁ ମନନାଦି ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରେ,
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଷୟ ବୋଧ କରେ ସେ କଲ୍ପନା
 ଜ୍ଞାନ ସ୍ବରୂପ ସେ ଅମ୍ବା — ତାକୁ ଯାଏ ଜଣ ।
 ଦର୍ଶନ, ଶ୍ରବଣ ଆଦି କ୍ରିୟାର ସାଧନ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସକଳେ କରଥାନ୍ତି ସମ୍ପାଦନ,
 କେବଳ ଅମ୍ବରେ ସର୍ବ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୁଳିତ
 ଜ୍ଞାନରୂପ — ଶକ୍ତିରୂପ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ମୁଖ ।
 ଅନ୍ତଃକରଣ ଅମ୍ବର ଦୈବ ଚକ୍ଷୁରୂପେ
 କଥାକ ହୁଅନ୍ତି — କଥା ଜାଣ ଏହିରୂପେ,
 ଯେଣୁ ମୁକ୍ତ ପୁରୁଷର ସେ ଅନ୍ତଃକରଣ
 ଶୁଦ୍ଧସଦ୍‌ଗୁଣ ଏହା କର ନିରୂପଣ,
 ରାଗ, ଦ୍ବେଷ ଆଦି ମଳିନତା ବିରହେ
 ପୁଣି ସେ ବିଚାର ବ୍ୟାପ୍ତ ସ୍ବରୂପେ କଥାକ,

ଶୁଦ୍ଧ ଅନ୍ତଃକରଣର ସମସ୍ତ କାମନା
 ବ୍ରହ୍ମ ପଦାର୍ଥରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଯାଏ ଜଣା,
 ବ୍ରହ୍ମବ୍ୟତିରକ୍ତ ଜାଣ ଅନ୍ୟତ୍ର ବିଷୟ
 ସେ ଅନ୍ତଃକରଣ ମଧ୍ୟେ ନ ହୁଏ ଉଦୟ ।
 ସେ ମୁକ୍ତ ପୁରୁଷ ଲଭିଛନ୍ତି ଏହି ଭାବ
 କରନ୍ତି ସେ ସର୍ବଲୋକେ ସର୍ବ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭାର ।
 ସେ ଲୋକ ସର୍ବଭୂତାତ୍ମା ହୋଇଯାନ୍ତି ଜାଣ,
 ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅମୃତରୁ କଥାମାନ ।
 ଅହେ ଇନ୍ଦ୍ର ! ହେଉ ତୁମ୍ଭ ମଙ୍ଗଳ ଅଶେଷ,
 ଦେବଲୋକେ ଫେରିଯାଅ କରୁଛି ଆଦେଶ ।
 ଏଥୁ ଅନ୍ତେ ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଜାପତି ଆଦେଶରେ
 ବାହୁଡ଼ିଲେ ଦେବଲୋକେ ମନ ଅନନ୍ତରେ ।
 ପ୍ରଜାପତି ପାଶେ ଅସିଥିଲେ ଦୁଇ ଜଣ
 ସୁରପତି ଇନ୍ଦ୍ର, ଦୈତ୍ୟପତି ବିଶ୍ଵେଦନ ।
 ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ଵ ଜ୍ଞାନ ହେଲେ ଇନ୍ଦ୍ର, କଳ୍ପପାଣି,
 ଦୈତ୍ୟପତି ବିଶ୍ଵେଦନ ନ ପାରିଲେ ଜାଣି ।
 ଅସୁରସ୍ଵଭାବଯୁକ୍ତ ଯେଉଁ ଲୋକଗଣ
 ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ଵ ବିବରଣ ।
 ମାନବର ଆତ୍ମା ପରବ୍ରହ୍ମ ଆଶ ଭାବ
 ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ନ ଜାଣିଲେ ମୁକ୍ତି ନାହିଁ ଲାଭ ।
 ବ୍ରହ୍ମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଆତ୍ମା ବିଲୀନ ବ୍ରହ୍ମରେ,
 ଅଜୀବ କାମନା ଦେଇ ବୁଝେ ଜଗତରେ,
 କାମନାକୁ ତେଜ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡିତ ହେଲେ ଜାଣ,
 ସେକାଳରେ ଜୀବଗୋଟି ହୁଏ ସଦାଶିବ

ଚନ୍ଦ୍ର ପରବ୍ରହ୍ମ ପଦ ହେ ଭୂତା ସଜଳ ,
(ବୋଲ ସବେ) ଓ ତତ୍ପଦ୍ମବ୍ରହ୍ମଣା ହି ଛେବଳ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଜାନଶ୍ରୁତି ସମ୍ବାଦ ।

ଜାନଶ୍ରୁତି ନାମେ ଏକ ଥିଲେ ନରପତି,
ସତ୍ୟବାଦୀ ଦାନଶୀଳ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଯତି ।
ତାହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ସବୁ ସ୍ଥାନେ ମାର୍ଗ ପାଶେ
ପାତ୍ରଶାଳା ଥାପିଥିଲେ ପଥକ ସଜାଣେ ।
ପାତ୍ରଶାଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ ଲୋକନ ଦୃଶ୍ୟରେ,
ପଥକେ ସେ ସବୁ ପାଉଥିଲେ ସହକରେ ।
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନେ ପେଟାଳରେ ପ୍ରବେଶେ ପଥକ,
ପାଏ ଲୋକ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟମାନ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅଧର ।
ରାଜାଙ୍କ ସୁଖାଦି ବ୍ୟାପିଗଲା ଭରତରେ,
ଶୁଣାଯାଏ ଶ୍ୟାମ ପ୍ରତିଲୋକର ମୁଖରେ ।
କୁସମ ସୁଗନ୍ଧେ ଚତୁର୍ଦିଗ ସୁବାସିତ,
ତପନ ତାପରେ ଯଥା ପୃଥ୍ବୀ ଅଲୋକିତ,
ପୃଥ୍ବୀ ପରବ୍ୟାପ୍ତ ହେଲା ରାଜା କାର୍ତ୍ତିରାଶି-
ଗାୟନ କରନ୍ତି ସବୁ ଭୁବରତବାସୀ ।
ଜାନଶ୍ରୁତି ଏକଦିନ ରଜନୀ ଯୋଗରେ
ଦେଖିଲେ ଅଭୂତ ସ୍ବପ୍ନ ଶୟନ କାଳରେ—

ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଜଳପୁଷ୍ପ ସରୋବର
 ତାହା କୂଳେ ବ୍ରହ୍ମହନୁ ଶୁକା ଏକେଶ୍ଵର,
 ପ୍ରବାହତ ହେଉଅଛି ବାୟୁ ସୁଶୀତଳ,
 ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ହଂସ ଏକ ଦଳ
 କାହିଁ ଉଡ଼ି ଆସି ପଡ଼ିଗଲେ ସରୋବରେ,
 ସନ୍ତରଣ କରୁଥାନ୍ତି ମନ ଅନନ୍ଦରେ ।
 ସେଥୁ ମଧ୍ୟେ ଦୁଇ ଗୋଟି ହଂସ ପରସ୍ପରେ
 କଥୋପକଥନ ହେଉଥାନ୍ତି ଏରୂପରେ—
 ଜାନଶ୍ରୁତି ଏହିପରି କଲେ ଅନୁମାନ
 ବୋଲୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ଯେ ଏହି କଥାମାନ—
 ଗୋଟିଏ ବୋଲୁଛି— ଜାନଶ୍ରୁତି ନରପତି
 ପାଦୁଶାଳା ଅଦ କେତେ ଖାଉଁ କରୁଛନ୍ତି,
 ମାତ୍ରକ ଦରଦୁ ଶୈଳୁ ଖାଉଁ ମହମାରେ
 ରଜାକର ଖାଉଁ ସବୁ ତାଙ୍କି ଯାଇପାରେ ।
 ଆଉ ଆଉ ଯେତେ ହଂସ ଥିଲେକ ସେ ଜଳେ
 କଲେ ସେହି କଥା ଅନୁମୋଦନ ସକଳେ ।
 ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳେ ବିଜା ଜାନଶ୍ରୁତି
 ବଢ଼ିଛନ୍ତି—ବେଢ଼ିଛନ୍ତି ଅମାତ୍ୟ ଦୁହେଁ ।
 ବୋଲିଲେ ନୃପତି ଶୁଣି ସଭସଦଗଣେ,
 ଯେ ଶେଷ କଥାମାନ ଦେଖିଲେ ସ୍ଵପନେ ।
 ଶୈଳୁ ନାମେ ଲୋକ ଦିବ୍ୟ ଅଛି କବା ନାହିଁ—
 ଧନାନ ଲୋଡ଼ିଲେ ଏହା ଜାଣିବାର ପାଇଁ ।
 ବରଗିଲେ ଶୂର ତହିଁ ରାଜ୍ୟ ଚଉପାଶେ,
 ଶୈଳୁ ନାମେ ଲୋକଟିକୁ ସନ୍ତାନ ସକାଶେ

ଦୂରମାନେ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲେ ଗୋଳ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ,
ବାହିଁ ନ ପାଇଲେ ମାତ୍ର ରୈକ୍ତର ସମ୍ମାନ ।

ଦେଖିଲୁ ସହସା ଏକ ଦୂର ଦିନକରେ,
ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜନ ଗ୍ରାମ ପଶ୍ଚିମଭାଗରେ,
ଥୋକାଏ ବିକାଶୀ ଦେନ ବାରସି ନିହାଣ
ଶବ୍ଦଟି ଗୋଟିଏ କରୁଅଛନ୍ତି ନିର୍ମାଣ ।

ନିତାନ୍ତ କୁସିଦ ତହିଁ ଥିଲା ପୂରୁଷେକ,
ପରିଚୟ ଦେଲା ତାହା ନାମ ଅଟେ ରୈକ୍ତ ।
ବାହୁଡ଼ ସେ ଦୂର—ରୈକ୍ତ ଆକାର ପ୍ରକାର
ବୁଝନ୍ତି—ରଜାଙ୍କୁ ସବୁ ଦେଲା ସମାଗର ।
ରଜା ନାନା ଉପହାର ସମ୍ପତ୍ତି ସହଜ

ସେ ରୈକ୍ତ ପାଗରେ ପାଇଁ ହେଲେ ଉପସ୍ଥାପନ
ପ୍ରଥମରେ କରି ତାଙ୍କୁ ବିନୟ ଅନେକ
ପୁଣି କଲେ—ଅପଣଙ୍କ ନାମ କି ହେ ରୈକ୍ତ ?
ଅପଣଙ୍କ ପାଇଁ ଉପହାର ନାନା ଧନ

ଅଶ୍ୱିଅଛୁ, କୃପା କରି କରନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ ।
ବୋଲନ୍ତୁ କଥାଏ ମୋତେ ଅଦୈବ ମହାମନା !
ଅପଣ କରନ୍ତି କେଉଁ ଦେବ ଉପାସନା ?
ମାତ୍ର ରୈକ୍ତ କଲେ ମନ ମଧ୍ୟେ ଅନୁରବ,
ରଜା କରୁଛନ୍ତି ଧନ ସବାଣେ ଗୌରବ ।

ବୋଲଲେ ସେ ଫେଡ଼ି—ଅଦୈବ ଶୁଣନ୍ତୁ ଭଜନ !
ଉପହାର ଦ୍ରବ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ,
ଇଚ୍ଛା କଲେ ଏହା ସବୁ ନିଅ ବାହୁଡ଼ାଇ
ନ ହେବ ସମ୍ଭବ ଏହି ଉପହାର ପାଇ ।

ରଜା ଜାନଶ୍ରୁତି ତହିଁ ବିଷୟବସ୍ତୁରେ
 ବାହୁଡ଼ିଲେ ଉପହାର ଦ୍ରବ୍ୟ ସହିତରେ ।
 ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମନ ମଧ୍ୟେ ହେଲେ ଧାରଣା—
 ଅଟନ୍ତି ଧାର୍ମିକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରୈକ୍ତ ମହାମନା ।
 ସେ କାଳରେ ମଣ୍ଡପରେ ଭାରତୀୟ ଲୋକ,
 ବ୍ରହ୍ମବିଷୟକ ଚିନ୍ତା ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
 ଏଥକୁ ସତଲେ ଧାର୍ଯ୍ୟଥାନ୍ତି ଗୁରୁଠାକୁ,
 ବ୍ରହ୍ମବିଷୟକ ଉପଦେଶ ପାଇବାକୁ ।
 ଜାନଶ୍ରୁତି ରୈକ୍ତ କଥା ନ ଗଲେ ପାସୋର,
 ସ୍ଥିର କଲେ ସ୍ବପ୍ନ କଥା ଅଲୋଚନା କର ।
 ବିଶେଷରେ ରୈକ୍ତ ଜଣେ ପରମ ଧାର୍ମିକ,
 ସ୍ବପନ ବୁଝାନ୍ତୁ କେତେ ନୃହେଟି ଅଳୀକ ।
 ବିଚାରରେ ରୈକ୍ତ ଦୈବକୃତ ଉପଦେଷ୍ଟା,
 ଯିବେ ତାଙ୍କ ପାଶେ କଲେ ପୁନର୍ବାର ଚେଷ୍ଟା ।
 ଆଜ ଦିନେ ଉପହାର ଘେନ ଅଧିକରେ
 ଗଲେ ରୈକ୍ତ ପାଶେ—ନେଲେ ଜନ୍ମାକୁ ସଙ୍ଗରେ ।
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିନୀତଭାବେ ରଜା ଜାନଶ୍ରୁତି
 କଲେ ରୈକ୍ତକୁ ପାଇ ନାନାରୂପ ପ୍ରଭୁ ।
 ବିରା ଦେବେ ଜନ୍ମାଟିକୁ ରୈକ୍ତ ସହିତରେ,
 ଏରୂପ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୋଟି କଲେ ବିନୟରେ ।
 ଦେଖିଲେ ସେ ରୈକ୍ତ ଚାହିଁ ରଜାଙ୍କ ନନ୍ଦନା,
 ପରମାତ୍ମଦତ୍ତ ଯଥା ପୁଣି କମଳନା,
 କମଳାୟ ବାନ୍ଧୁ ଲବାଣୀଳତା ସହିତ
 ଅଙ୍ଗନାର ଅଙ୍ଗୁଳରୁଅଛି ଅଲୋଚିତ ।

ବିଶେଷ ଅଟନ୍ତି ରୈକୁ ଦୂରଦୂ କୁଣ୍ଡିତ,
 ଗୃହସ୍ଥାନ ପୁଣି ଜାତି କୁଟୁମ୍ବରହୀନ,
 ଏ ସମସ୍ତ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଜାନଶ୍ରୁତିସୁତା
 ଜନକ ଅଦେଶେ ହେଲେ ବବାହେ ପ୍ରସୂତା ।
 ଏପ୍ରକାର ପୁଣି ଅମୃତ୍ୟାଗର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
 ପୃଥିବୀରେ ଦେଖିବାର ବରଳ ନିତାନ୍ତ ।
 ଦେଖି ରୈକୁ ରାଜପୁତ୍ରୀ ନରଂଘରମାନ,
 ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ନାହିଁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ।
 ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଥିଲା ଯାହା ତାଙ୍କୁ ଜଣା,
 ଆରମ୍ଭିଲେ ନରପତି ପାଶେ ତା ବର୍ଣ୍ଣନା;
 ବୋଲି ଆରମ୍ଭିଲେ ରୈକୁ — ଅହେ ନରପତି !
 ଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖୁଛନ୍ତି —
 ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟର ପରିଣାମ ନିଶ୍ଚେ ଜାଣ,
 ଏକମାତ୍ର ପବନାନ ତରୋଧାନ ସ୍ଥାନ ।
 ସେହି ପବନକୁ ତେଣୁ ବୋଲିବ ସଂବର୍ଗ,
 ଯେଣୁ କି କରନ୍ତି ଗ୍ରାସ ବାୟୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ବର୍ଗ ।
 ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନି ଯେବେ ହୁଏ ନିବୀଡ଼ିତ,
 ଅବଶେଷେ ହୁଏ ସେହି ବାୟୁରେ ନିଲିତ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦୁହେଁ ଯେବେ ହେବେ ଅସ୍ତମିତ,
 ପବନ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଯିବେ ଅନ୍ତର୍ହିତ ।
 ଅଗ୍ନିର ଉତ୍ତ୍ରାପେ ଜଳ ହେଲେ ବାଷ୍ପାକାର
 ପବନରେ ଯରଣତ ଆସେ ଦେଖିବାର ।
 ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ଅଗ୍ନି, ଜଳ ତରୋଧାନ
 ସମସ୍ତ ତଳନାମୁକ କ୍ରିୟା ବୋଲି ଜାଣ ।

ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଗ୍ରହ, ତାରା, ପ୍ରଳୟ କାଳରେ,
 ପରିଣତ ହୋଇ ଯିବେ ତେଜୋସ୍ବରୂପରେ ।
 ସେହି ତେଜୋ ବାୟୁରୂପେ ହେବ ପରିଣତ,
 ବାୟୁ ସେ ସ୍ବପନାମୂଳ ଜାଣିବ ଏମନ୍ତ ।
 ସ୍ବପନ-ଅବସ୍ଥାନୁର ତେଜୋକୁ ସେ ଜାଣି,
 ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଗ୍ରହ, ତାରା, ପଶୁ, ଜଳମାନ
 ସମସ୍ତ ସ୍ବପନାମୂଳ ବାୟୁ ପରିଣାମ,
 ସ୍ବପନରୁ ଅବର୍ତ୍ତବ ତେଜୋ ଜଳ ଗ୍ରାମ ।
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଶକ୍ତିର ମାତ୍ର ଶ୍ରେୟାନ ପ୍ଳାବ,
 ଏକମାତ୍ର ପ୍ରାଣଶକ୍ତି — ନିଶ୍ଚୟ ଏହା ଜାଣ ।
 ଦେହର ସମସ୍ତ କ୍ରିୟା ଗ୍ରାସ କରେ ପ୍ରାଣ,
 ଦୃଶ୍ୟାନ୍ତ ସ୍ବରୂପ ଦେଖ ଏଥର ପ୍ରମାଣ ।
 ମାନବ ଯେକାଳେ ହୁଏ ନଦୀର ଅଧୀନ,
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟର କ୍ରିୟା ହୁଏ ପ୍ରାଣରେ ଗଲୀନ ।
 ଦେହର ସମସ୍ତ କ୍ରିୟା ମୂଳ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି,
 ତାହା ସେ ସ୍ବପନାମୂଳ ବୁଝ ନପାଉ ।
 ସ୍ବପନର ଚାରତମେବ ଚକ୍ଷୁରାଦି କ୍ରିୟା,
 ପ୍ରାଦୁର୍ଭବ ହୋଇଥାଏ କଥା ଚନ୍ଦ୍ରମୟା ।
 ହେ ସଜନ ! ଚକ୍ଷୁରାଦି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସକଳ
 ପ୍ରାଣର ଅବସ୍ଥାନୁର ଜାଣିବ କେବଳ ।
 ଅଧିଦେବିକ ସେ ବାୟୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରାଣ,
 ଦୁଇଟି ସଂବର୍ଗ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ବୋଲି ଜାଣ ।
 ସ୍ବରୂପ ଶରୀରେ ଅଧିଦେବିକ ପଦାର୍ଥ,
 ସ୍ବପନ କ୍ରିୟାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସେ ଯଥାର୍ଥ ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଐନ୍ଦ୍ରିୟିକ କ୍ରିୟା ଯେ ସମସ୍ତ
 ସ୍ଥାନର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଜାଣିବ ଏମନ୍ତ ।
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଯେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବସ୍ତୁ ସବୁ
 ସ୍ଥାନର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କର ଅନୁରବ ।
 ଅତେ ନରପତି ! ଜାଣ ସବୁ ବସ୍ତୁ କଥା
 କ୍ରିୟାତ୍ମକ ସ୍ଥାନର ସମ୍ପର୍କଦାବସ୍ଥା,
 ସ୍ଥାନ ଶକ୍ତିରୁ ତେଣୁ ବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ବ
 ଅମ୍ଭର କରୁଛନ୍ତି ଏ କଥା ନିଶ୍ଚୟ ।
 ଶୈଶବି ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭ ସ୍ଥାନକୁ ପୃଥକ
 କରନେବା ତେଣୁ ସବୁ ଜାଣ ନିରର୍ଥକ ।
 ସ୍ଥାନରୁ ବ୍ୟତିଷ୍ଠ ଭବକୁ ଗ୍ରହଣ
 କରବା ଯମତା ନାହିଁ ଜାଣିବେ ରଜନ ।
 ଘଟଟି ମୃତ୍ତିକାମୟ ଜାଣ ମୃଦାନ୍ତକ,
 ମୃତ୍ତିକାରୁ କରବ କି ଘଟକୁ ପୃଥକ ?
 କାରଣ ପୃଥକ କର ନ ପାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ,
 କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁସର ଯେଣୁ ଥାଏ କାରଣକୁ ।
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଯେ ବାସ୍ତୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରାଣ
 ଉଭୟେ ସ୍ଥାନାତ୍ମକ ଉଭୟେ ସମାନ,
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପୁଣି ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପଦାର୍ଥ
 ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଜାତ ଜାଣିବ ଯଥାର୍ଥ ।
 ସ୍ଥାନରୁ ନାନାଭାବେ ବିବିଧପ୍ରକାରେ
 ଯାବନ୍ତ ପଦାର୍ଥମାନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରେ,
 ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି ବୋଲି ଜାଣ,
 ବ୍ରହ୍ମାସ୍ବଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କର ଜ୍ଞାନ ।

ନରୁବା ଅନ୍ତର ବାହ୍ୟ ପୃଥକ ପୃଥକ
 ଅବଦ୍ୟାର କାର୍ଯ୍ୟବଶେ ମଣିଥାନ୍ତି ଲୋକ ।
 ସବଦ୍ବ୍ୟବେ ଦେଖ ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟହ୍ନି କେବଳ,
 ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କରିବା ଜ୍ଞାନ ଅଜ୍ଞାନତା ଫଳ ।
 ଏରୂପ ଏକାମ୍ରବୋଧ ଲଭି କଲେ ଲୋକ
 ଲଭି କରେ ସତ୍ତ୍ବରେ ବିଜ୍ଞାନ ଅଲୋକ ।
 ବିଷୟ ବୈରାଗ୍ୟବଳେ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଦର୍ଶନ
 ସବସ୍ଥାନେ ସବକାଳେ କରେ ସେହି ଜନ ।
 ହେ ରାଜନ ! ବୈଷୟିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସମସ୍ତ
 ବିଷୟପ୍ରାପ୍ତିର ପାଇଁ କାମନା ଯାବନ୍ତ
 ଏ ସମସ୍ତ ଏକାବେଳେ କର ପରିହାର
 ବ୍ରହ୍ମବିଷୟିନୀ କାମନାକୁ କର ସାଧ ।
 ନରୁବା ନ ହେବ ଦୂର ଅବଦ୍ୟା କାମନା,
 ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିବେ ଏହା ଅହେ ମହାମନା !
 ମାତ୍ରକ ଯାବନ୍ତ ବାହ୍ୟ ଅନ୍ତର ବିଷୟ
 ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତିସ୍ବରୂପରେ ପ୍ରକାଶ ନିଶ୍ଚୟ ।
 ଏହି ସାରତତ୍ତ୍ବ ମନେ ନ କଲେ ଧାରଣା
 ଜାତ ହେବ ନାହିଁ ବ୍ରହ୍ମ ସେଷ କାମନା ।
 ଏଥକୁ ସବଦା ପ୍ରତି ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ବିଚାର ଯେ ଜାଣିବ ମନରେ ।
 ଏପ୍ରକାର କର ଯେବେ ଭାବନା ନିଶ୍ଚିତ
 ଭେଦଦୃଷ୍ଟି ଏକାବେଳେ ହେବ ଅପଗତ ।
 ସତ୍ତ୍ବରେ ଅଭେଦଦୃଷ୍ଟି ହେବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
 ଯେଣୁ କି ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ ବ୍ରହ୍ମ ବିରହତ ।

ବ୍ରହ୍ମ ଉପଲବ୍ଧି ହାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସକଳ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟରେ ସବୁ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମଇ କେବଳ ।
 ସକଳ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯୋଗେ ବାହ୍ୟବସ୍ତୁ ସବୁ
 ଦର୍ଶନ ଏକହସ୍ତରେ କରବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
 ପ୍ରକାଶ ନିର୍ମଳ ଯେଉଁ ସବୁ ବିବରଣ
 ଏହାହିଁ ସବୁଗ ବିଦ୍ୟା ଜାଣିବେ ଗୁଜନ ।
 ହେ ରଜନ ଶୁଣ ବୋଲୁଁ ଅଶ୍ୟାୟିତ୍ତ ଏବଂ
 ଥିଲେ ଦୁଇ ଯୁଗେ ଅଭିପ୍ରାୟ, ଶୌନବ;
 ଏକଦା ଅଭିପ୍ର ଏକ ମିଳ ତାଙ୍କ ପାଶେ
 ପ୍ରଶ୍ନ କଲ ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବା ସକାଶେ ।
 କେ ଦେବତା ହୁଁ ସବୁ ଭୁବନ ପାଳକ
 ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନିୟାମକ ?
 ତନ୍ମୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନି, ଜଳ, ବାୟୁ, ଚନ୍ଦ୍ର, ମନ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ଦେବତା କରନ୍ତି ରକ୍ଷଣ,
 ସେ ଦେବତା ଅବସ୍ଥିତ ବିବିଧ ଅକାରେ
 ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଜାଣିବାକୁ ନବୋପ ନ ପାରେ ।
 ଅଭିପ୍ର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦେଲେ ଶୌନବ ଉତ୍ତର—
 ଅଭିପ୍ର ଦେବତା ଏକ ବିଶ୍ୱପ୍ରଭୁର ।
 ତନ୍ମୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଳ, ଅଗ୍ନି, ଚନ୍ଦ୍ର ଦେବତାଙ୍କୁ
 କରନ୍ତି ସେ ଗ୍ରାସ ପୁଣି ସୃଜନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ।
 ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେବତା ପୁଣି ପ୍ରାଣସ୍ୱରୂପରେ
 ଅବସ୍ଥିତ ରହୁଛନ୍ତି ମାନବ ଦେହରେ ।
 ଦେହର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି କରନ୍ତି ସେ ଗ୍ରାସ,
 ସେମାନଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର କରନ୍ତି ପ୍ରକାଶ ।

ସେହି ମହାଦେବତାଙ୍କୁ ଚିତ୍ତଦର୍ଶିଣ
 ମହାପରାକ୍ରମୀରୂପେ କରନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନା ।
 ସେ ଦେବତା ମହିମା ସେ ଅସୀମ ଅନନ୍ତ,
 ରକ୍ଷଣ କରନ୍ତି ବିଶ୍ୱ ପଦାର୍ଥ ଯାବନ୍ତ,
 କରନ୍ତି ସକଳ ସେହି ରକ୍ଷଣ ସୁଜନ
 କେହି କର ନ ପାରଇ ତାହାଙ୍କୁ ରକ୍ଷଣ ।
 ସେ ଦେବତା ପ୍ରକାଶିତ ଅଗ୍ନୀଦି ଅନ୍ତରେ
 ଯାହା ବ୍ୟାପ୍ତ ଭୂତଭୂତି ଏ ବିଶ୍ୱସ୍ତରେ,
 ଏକମାତ୍ର ଜାଣିବ ସେ ବିଶ୍ୱତ୍ସରୁଷ
 ମୁକ୍ତି ନାଶିବ ସେହି ବିଶ୍ୱର ଅମୁଷ ।
 ବୋଇଲେ ସେ ଶୈଳ୍ପ—ଅହେ ଶୁଣ ନରପତି
 ଯେଉଁ ଅଗ୍ନିଧିନୀ ଅମ୍ଭେ ବୋଇଲୁଁ ସମ୍ପତି,
 ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କ କଥା କଲୁଁ କ ବର୍ଣ୍ଣନା,
 ସେ ବିଶ୍ୱତ୍ସ ପୁରୁଷଙ୍କୁ କରୁଁ ଉପାସନା ।
 ଶୁକା ଜାନଶ୍ରୁତି ଶୁଣି ଏହି ଉପଦେଶ
 ଅପଣାକୁ ମଣିଲେ ସେ କୃତାର୍ଥ ବିଶେଷ,
 ଅପଣା କନ୍ୟାକୁ କଲେ ଶୈଳ୍ପଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ,
 ଏକ ଜନପଦେ ନିବେଶିଲେ ବାସସ୍ଥାନ ।
 ସେହି ଜନପଦ ଗୋଟି ଉତ୍ତରକାଳରେ
 ଶୈଳ୍ପପତ୍ନୀ କାମେ ବ୍ୟାତ ହେଲା ଜଗତରେ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ବୈଶ୍ଵାନର ବିଦ୍ୟା ।

ଏକଦା ପ୍ରାଚୀନଶାଳ, ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ, ଜନ,
 ବୃତ୍ତଲ ଓ ସତ୍ୟଯଜ୍ଞ ଗୃହ୍ୟ ପାଞ୍ଚଜଣ ।
 ବିଶ୍ଵବ୍ୟାପୀ ଅମ୍ଭାରୂପ ଜାଣିବା ସକାଶେ
 ମିଳିଲେ ଅରୁଣ ସ୍ତବ ଉଦାଳତ ପାଶେ ।
 ବିଶ୍ଵବ୍ୟାପୀ ଅମ୍ଭା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଲୋଚନା
 କରୁଥିଲେ, ମାତ୍ର ଉଦାଳକ ମହାମନା
 ସେ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜ୍ଞାନ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମିଥିଲା ନାହିଁ,
 ବୋଲି ନ ପାରିଲେ କିଛି କଥା ସେଥିପାଇଁ;
 ମାତ୍ର ପରମ୍ପରା ଶୁଣିଥିଲେ ଉଦାଳକ
 ଜନପଦ ଅଛି ଏକ କେକସ୍ ନାମକ,
 ଯିହୁ କୁଳରୁ ଜାତ ରଜା ଅୟମନ୍
 ଥିଲେ ସେହି ସୁବିଶାଳ ଦେଶେ ଅଧ୍ୟପତି ।
 ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ଭଲରୂପେ ଥିଲା ତାଙ୍କୁ ଜଣା,
 ଏତ୍ରକାର ଲେଖମାନେ କରନ୍ତି କଲ୍ୟାଣ ।
 ଉଦାଳକ—ଗୃହ୍ୟ ପାଞ୍ଚ ଜଣେ ସହିତ
 ଅଧ୍ୟପତି ପାଶେ ଯାଇ ଦେଲେ ଉପସ୍ଥିତ ।
 ରଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟେ
 ଯଥାବଧି କଲେ ଅଭିବାଦନ ବିନୟେ,

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜଣଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବାସସ୍ଥାନ
 ଦେଇଥିଲେ ନାନାରୂପ ଶାନ୍ତ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ।
 ସେକାଳରେ ଦେଶ ମଧ୍ୟେ ରାଜା ଅଭ୍ୟୁପତି
 ଶ୍ୟାନ୍ତ ଲଭିଥିଲେ ବୋଲି ସୁଶାସକ ଅଛି ।
 ତାହାଙ୍କ ଶାସନେ ରାଜ୍ୟବାସୀ ପ୍ରଜାଗଣ
 କରୁଥିଲେ ମହାନନ୍ଦେ ଜୀବନ ଯାପନ,
 ରାଜ୍ୟରେ ଅଧର୍ମାଗୁରୁ ଥିଲା ନାହିଁ ଜଣେ,
 ଉପଦ୍ରବ କରୁଥିଲେ ନାହିଁ ଦୟାଗଣେ,
 ବ୍ୟବସାୟେ ପ୍ରଜାମାନେ ଥିଲେ ଧନବନ୍ତୁ,
 ଥିଲେ ବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁରୂପ ଅଙ୍ଗରେ ନିରତ । ,
 ପରଦିନ ଅଭ୍ୟୁପତି ପରମ ଉତ୍ତୀଷ୍ଠେ
 ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଅଖି ନିଜ ପାଶେ,
 ଶନାତଭାବରେ ପୂଜା କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ,
 କି ସକାଶେ “ଅଗମନ ହେଲା ଏ ସ୍ଥାନକୁ ।”
 ଅତିଥି ସକଳେ ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କ ବଚନ
 ଜଣାଇଲେ ତାଙ୍କ ଅଗମନର କାରଣ ।
 ତେଣୁ ଅଭ୍ୟୁପତି କର ବହୁତ ସମ୍ମାନ,
 ପୂଜା କଲେ ଜଣ ଜଣ କର କଥାମାନ ।
 “ହେ ପ୍ରାଚୀନଶାଳ କର ଅପଣ ବର୍ଣ୍ଣନା,
 କି ଭବରେ ବ୍ରହ୍ମେ କରିଥାନ୍ତି ଉପାସନା ?
 ବିସ୍ତାରି ବୋଲନ୍ତୁ ସବୁ ଅହେ ମହାମନା,
 ବୋଲିବି ପଶ୍ଚାତେ ଥିବି ଯାହା ମୋତେ ଜଣା ।”
 ବୋଲିଲେ ପ୍ରାଚୀନଶାଳ—“ହେ ନରପାଳକ,
 ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ଯାହା ଦେଖୁଛୁ ଦୁଃଲୋକ,

ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନେ ତାଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ କରେ ମୁଁ ଭବନା,
 ସେହି ବୈଶ୍ଵାନର ଆତ୍ମା ଆଦିତ୍ୟ ମହାମନା ।
 ଏହା ଶୁଣି ଅଶ୍ଵତ୍ଥ କଲେକ ବରୁର,
 ଏହାଙ୍କୁ ଅଜଣା ବୈଶ୍ଵାନର ସମାବୁର ।
 ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଯେବା ବିଶ୍ଵ ପ୍ରତି ପଦାର୍ଥରେ
 ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ ବିଶ୍ଵ ସ୍ଵରୂପରେ
 ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ କରୁଛି ଅଜ୍ଞାତ
 ଯଦି ବ୍ରହ୍ମ ବୈଶ୍ଵାନର ନାମେ ଅଭିହତ ।
 ଏହି ସ୍ଫୁଲ ବିଶ୍ଵ ବ୍ରହ୍ମ ବିଚିତ ସ୍ଵରୂପ,
 ମନରେ ବିରୁର ମଧ୍ୟ କରବ ଏରୂପ ।
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶକ୍ତି ବିଶ୍ଵର ତାବତ
 ସ୍ଫୁଲ ପଦାର୍ଥାକାରରେ ଅଛି ପରିଣତ,
 ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରରୂପରୂପେ କଲେକ କଲ୍ପନା
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଶେଷ ଦେହରୂପେ ଯିବ ଜଣା ।
 ଏହି ବିଶ୍ଵବ୍ୟାପ୍ତ ପ୍ରରୂପଙ୍କ କର ଜ୍ଞାନ,
 ମହାଦେବ ବୈଶ୍ଵାନର ବ୍ରହ୍ମ ରଗବାନ ।
 ମାତ୍ରକ ପ୍ରାଚୀନଶାଳ ଏକ ଅଂଶ ଧର
 ବୈଶ୍ଵାନର ବ୍ରହ୍ମରୂପ ଛନ୍ତି ଜ୍ଞାନ କର,
 ବାସ୍ତବ ପକ୍ଷରେ ବିଶ୍ଵ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ବିରୁଚରୂପ ଜାଣିବ ଯଥାର୍ଥ ।
 ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷ ବ୍ରହ୍ମ ନୁହନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ,
 ମାତ୍ରକ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ଅଟେ ବ୍ରହ୍ମମୟ ।
 ପଦବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଫୁଲରୂପ ଅଟେ ଏହି ବିଶ୍ଵ,
 ବୈଶ୍ଵାନର ପଦବ୍ରହ୍ମ ଯେହୁ ଜଗଦୀଶ ।

ବୋଇଲେ ସେ ଫୁଲପତ୍ର ଦେ ପ୍ରାଚୀନଶାଳ !
 ଏହି ଯେ ଦେଖୁଛୁ ବସ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବିଶାଳ .
 ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଏକ ଅଂଶ ଜାଣନ୍ତୁ ଦୁଃଲେକ,
 ନିରନ୍ତର ବିଦ୍ୟମାନ ସେ ସ୍ଥାନେ ଅଲେକ,
 ସନ୍ତତ ତେଜରେ ଥିବା ସକାଶେ ପ୍ରଦୀପ୍ତ
 ଦୁଃଲେକ ସତେଜା ନାମେ ତେଣୁ ଅଭିହତ ।
 ବ୍ରହ୍ମକୁ ପୁରୁଷ ରୂପେ କଲେକ କଲ୍ପନା
 ଦୁଃଲେକ ମସ୍ତକ ସ୍ବରୂପରେ ଯିବ ଜଣା ।
 ଏଥିକୁ ଦୁଃଲେକ ପରବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଅଂଶ,
 ଏରୂପ ବିଶ୍ବର ମନେ କରବ ଅବଶ୍ୟ ।
 ଅଂଶିକ ସ୍ବରୂପ ଯାହା ଅଟେ ଅଭବ୍ୟକ୍ତି,
 ତାହାକୁ ବୋଲୁଛୁ ତୁମ୍ଭେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତି ।
 ବୈଶ୍ଵାନର ପୁରୁଷଙ୍କ ଏକ ଅବୟବ
 ଦୁଃଲେକ, ଏପରି ମନେ କର ଅନୁରବ ।
 ଏପରି ଯେ ଲେକ କରେ ଦୁଃଲେକ ଭବନା,
 ଅନ୍ଧାରୁ ତାହା ଘରେ ପାଏ ନାହିଁ ଜଣା ।
 ଅସ୍ତିତ୍ବ ଘଟନା ତାହା ପକ୍ଷେ ଘଟେ ନାହିଁ,
 ନିରତେ କରବ ବ୍ରହ୍ମ ଧ୍ୟାନ ସେଥିପାଇଁ ।
 ସତ୍ୟଯଜ୍ଞେ ପୁଣି କଲେ ପୁଣି ଅସ୍ପଷ୍ଟ,
 ପରବ୍ରହ୍ମ ଉପାସନା କି ଭାବେ କରନ୍ତି ?
 ସେ କଥା ଅପଣ ମୋତେ ବୋଲନ୍ତୁ ବିସ୍ତାର,
 ବୋଇଲେ ସେ ପଦ୍ୟଯଜ୍ଞ ଅଦ୍ବେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ !
 ପରିତ୍ରାଣ୍ୟମାନ ଏହି ତପନ ଦେବକୁ
 ବୈଶ୍ଵାନରରୂପେ ଧ୍ୟାନ କରଇଁ ବ୍ରହ୍ମକୁ ।

ବୋଇଲେ ନୃପତି ଶୁଣି ଅତେ ଜ୍ଞାନବାନ,
 ଅବସ୍ତ୍ର ବିଶେଷକୁ କର ବ୍ରହ୍ମ ଜ୍ଞାନ ।
 ଏ ପୂର୍ବ୍ୟକୁ ବହୁରୂପ ବୋଲିଥାନ୍ତି ଲୋକେ,
 ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଦିଶେ ଯେଣୁ ଏହାର ଅଲୋକେ,
 ବହୁରୂପାମ୍ବୁଳ ପୁରୋ୍ୟ ମଣନ୍ତି ଏରୂପ,
 ବୈଶ୍ଵାନର ପୁରୁଷଙ୍କ ନପୁନ ସ୍ଵରୂପ ।
 ପୁଲରୂପେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମ ଅବସ୍ତ୍ରବ,
 ମୂର୍ତ୍ତି ଯେ ଗୋଡ଼ାଙ୍କ ଲେଖି କର ଅନୁରବ ।

* * * *

ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦେଲେ ରଜା ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟ,
 ପବନଙ୍କୁ କରେ ଜ୍ଞାନ ବ୍ରହ୍ମ ବୈଶ୍ଵାନର ।
 ବୋଇଲେ ନୃପତି, ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଶୁଣି ଅତି
 ନାନାଦିଗ ପକ୍ଷରଣଶୀଳ ଅଟେ ବାୟୁ ।
 ବୈଶ୍ଵାନର ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରାଚୁର୍ୟେ ଜଣା
 ଏପରି ମନରେ କର ପରିବ କଲ୍ପନା,
 ଏହା ମଧ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମସ୍ଥୁଳ ବତାଣ ଅଶିଳ
 ପୃଷ୍ଠ ବ୍ରହ୍ମ ନୁହେଁ ବାୟୁବଥା ପ୍ରାମାଣିକ ।

* * * *

- ବୋଇଲେ ବାୟୁକୀ, ଜନ କର ଅବଧାନ,
 ଅକାଶକୁ ବୈଦ୍ୟନ ରୂପେ କରେ ଧ୍ୟାନ ।
 - ବୋଇଲେ ନୃପତି ତୁମ୍ଭ ଦ୍ରୁମ ହେବେଳ
 - ବ୍ୟାପ୍ତି ଶୁଣାମ୍ବୁଳ ଏହି ଅକାଶମଣ୍ଡଳ,
 - ବୈଶ୍ଵାନର ପୁରୁଷଙ୍କ ଶରୀର କଲ୍ପନା
 - କେ ପାର—ଭଲରୂପେ ଅଛି ଏହା ଜଣା,

ଅଂଶକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କରିବା ବିଚାର,
ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିବ ଏହା ବୁଦ୍ଧିର ବିକାର ।

✽ ✽ ✽ ✽

ବୋଇଲେ ବୁଢ଼ଲ, ଅହେ ଶୁଣ ନରବର,
ଜଳକୁ ମୁଁ ଜ୍ଞାନ କରେ ବ୍ରହ୍ମବୈଶାନର ।
ବୋଇଲେ ନୃପତି — ଜଡ଼ ହୁଏ ଅଳ୍ପ ଜାତ,
ଅଳ୍ପରୁ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଜାତ ଜାଣିବ ନିତାନ୍ତ,
ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଜଳ ଶୁଣ ବୁଝ ଅନୁମାନେ,
ଅବଗତ ହୁଏ ଏହା ତତ୍ତ୍ଵଦର୍ଶିମାନେ,
ଯାବତ୍ତତ୍ତ୍ଵ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟର ଦେହୁତୁଳ ଜଳ
ତଥାପି ନୁହେଁ ସେ ବ୍ରହ୍ମସ୍ଵରୂପ କେବଳ ।
ବ୍ରହ୍ମକୁ ପ୍ରଭୁସ୍ଵରୂପେ କଲେବ କଲ୍ୟାଣା
ଜଳକୁ ଯେ ମୂଢ଼ାଶୟରୂପେ ଯିବ ଜଣା ।
ଆଶିକ ବିକାଶ ମାତ୍ର ଅଟେ ଏହି ଜଳ
ଧ୍ୟାନ କରିପାର ତୁମ୍ଭେ ସ୍ଵରୂପ କେବଳ ।

✽ ✽ ✽ ✽

ବୋଇଲେ ଅବୁଣ ପୁତ୍ର ଅବୁଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ,
ବ୍ରହ୍ମକୁ ଯେରୂପ ଭାବେ ଶୁଣୁ ରଜନ ।
ପୃଥ୍ଵୀ ଅଟନ୍ତି ପରବ୍ରହ୍ମ ବୈଶାନର,
ଅଶ୍ଵପତି ଶୁଣି ଦେଲେ ସେଥିର ଉତ୍ତର ।
ଅପଣଙ୍କ ଜନ୍ମି ନାହିଁ ବିଶେଷରେ ଜ୍ଞାନ,
ପୃଥ୍ଵୀ ଅଟନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ,
ସମସ୍ତ ଅଶ୍ଵତ୍ଥୁତ ଅଛି ଏହା ଜଣା,
ବୈଶାନର ପ୍ରଭୁସ୍ତଙ୍କ ପାଦରେ କଲ୍ୟାଣା,

ବରଷ ପୁରୁଷଙ୍କର ଏକ ଅବସ୍ଥାବ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ନୁହେଁ କି କର ଅନୁରକ,
 ଏଥକୁ ବରଷ କରୁଅଛି ଅନୁମାନେ,
 ବରଷ ପୁରୁଷେ ଜାଣିନାହିଁ ନୁହେଁମାନେ ।
 ବରଷ ପୁରୁଷ ଏକ ଏକ ଅବସ୍ଥାବେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ବୁଝିଅଛି ନୁହେଁମାନେ ସବେ,
 ଏ ବରଷ, ଶ୍ରୀ ଚାନ୍ଦ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି,
 ପୃଥ୍ବୀବ୍ୟାଦି ତାଙ୍କ ଏକ ଏକ ଅଙ୍ଗଗତ୍ତି,
 ଏକ ଏକ ଅଙ୍ଗ ଧରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲ୍ପନା
 କରବାର ନୁହେଁ କି ଯୁକ୍ତି ବଚେଚନା ।
 ତତ୍ତ୍ୱଦର୍ଶିମାନେ ବୁଝିଥାନ୍ତି ଏହିରୂପ—
 ଅନନ୍ତ ଶକ୍ତି ଯେ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ
 ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଅଛି ସ୍ଥୂଳ ବିଶ୍ୱାକାରେ
 ତାହାଙ୍କୁ କଲ୍ପନା ଯେବେ କର ଦେହାକାରେ,
 ତାହାଙ୍କର ଅଂଶ ବିଶ୍ୱ ଯାବନ୍ତ ପଦାର୍ଥ
 ତାଙ୍କ ରୂପ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଜାଣିବ ଯଥାର୍ଥ ।
 ତାହାଙ୍କ ଶକ୍ତିରେ ଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ ସକଳେ
 ହେଉଛନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳିତ ତାହାଙ୍କର ବଳେ,
 ସ୍ଥୂଳ ବିଶ୍ୱାକାରେ ଶକ୍ତିରୂପେ ପରଶତ
 ଚୈତନ୍ୟସ୍ୱରୂପେ ଅନୁପ୍ରବିଷ୍ଟ ତେଜନ୍ତୁ ।
 ହୋଇପାରେ ସ୍ଥୂଳବିଶ୍ୱ ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ସହସ୍ର
 ଚୈତନ୍ୟର ଅବସ୍ଥାବ ସ୍ୱରୂପ କଲ୍ପିତ,
 ଜୀବ ଚୈତନ୍ୟର ଯେହ୍ନେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାନ,
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେପରି କର ପାଇ ଅନୁମାନ ।

ଅତଏବ ଏହିବିଷୟ ଚାହାଙ୍କର ଗାନ୍ଧି,
 ବିଷୟ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ବହୁରଙ୍ଗ ମାନ୍ଧି,
 ମାନ୍ଧି ବିଷୟ ନୁହେଁ ତାଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି
 କେବଳ ଜାଣିବ ତାଙ୍କ ଏକ ମାନ୍ଧି ଶକ୍ତି ।
 ବିଷୟକୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କର ତୁମ୍ଭେ ଜ୍ଞାନ,
 ପରପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମାନ୍ଧି ବ୍ରହ୍ମଶକ୍ତିମାନ ।
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ତନ୍ତ୍ର ଏକ ଏକ ଅଙ୍ଗରେ କଲ୍ପନା
 କର ଯେତେ ବିଷୟ ସେହି ରୂପ ଯିବ ଜଣା,
 ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ସହିତ ପରବ୍ରହ୍ମମାନ ବିଷୟ
 ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ ବୈଦିକ୍ୟଙ୍କ ଜାଣ ଏକ ଅଂଶ ।
 ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଏ ବିଷୟ ଦେଖୁ ଜାଣିବ ମନରେ
 ବ୍ରହ୍ମ ବୈଦିକ୍ୟଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେ ।
 ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ଅବା ଜାଣ ସମସ୍ତେ ଧ୍ୟାନରେ
 ବିଷୟ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ସ୍ଥିର ନ କର ମନରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମକୁ କପାଳି କର ପ୍ରବୃତ୍ତ କଲ୍ପନା,
 ବୈଦିକତା କଲେ ଏଥି ହେତୁ ଯିବ ଜଣା ।
 ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀଠାରେ ନାହିଁ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ,
 ସେମାନେ କେବଳ ପାନ ଭୋଜନର ଦାସ ।
 ପ୍ରବୃତ୍ତ ବା ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ୟ ରୂପ ଜ୍ଞାନ
 ପାଇନ୍ତି ଯେ କର ବ୍ରହ୍ମ ଅନୁଭବ ଧ୍ୟାନ ।
 ପ୍ରବୃତ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅନ୍ତଃକରଣର ଶକ୍ତି
 କର ପାରେ ଅନୁଭବ ବ୍ରହ୍ମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି,
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଔଷ୍ଣର୍ଯ୍ୟ
 ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଯେତେ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅସ୍ପର୍ଯ୍ୟ,

ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣିଙ୍କ ମଧ୍ୟେ କେବଳ ମାନବ
 ଜ୍ଞାନବଳେ ଯେହୁ ସର୍ବ କରେ ଅନୁଭବ ।
 ପୁରୁଷ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏଥିପାଇଁ ଯାଏ ଜଣା
 ବ୍ରହ୍ମକୁ କରନ୍ତି ଯେଣୁ ପୁରୁଷେ କଲୁନା,
 ଏହି କଲୁନାର ଅଛି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅରେକ
 ବଶ୍ୟତଃ ଜ୍ଞାନକୃତି ସଙ୍କଳ୍ପମୂଳକ ।
 ବ୍ରହ୍ମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଅତି ଜ୍ଞାତା ସ୍ଵରୂପରେ
 ବିରାଜିତ ଥିଲେ ଜାଣ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଥମରେ ।
 ବିରାଟ ହରଣ୍ୟଗର୍ଭ ତାହାଙ୍କୁହିଁ ଜାଣ;
 ଅଦୂର ବୋଲୁଛୁ ଶୁଣ ସେଥିର ପ୍ରମାଣ ।
 ପୁରୁଷର ସେ ସଙ୍କଳ୍ପ ପ୍ରାଣ ବାକ୍ୟ ରୂପେ
 ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଅନୁକଲ୍ପନ ସ୍ଵରୂପେ ।
 ବିବିଧ ନାମରେ ପୁଣି ବିବିଧ ରୂପରେ
 ଏ ବିଶ୍ଵ ଗଠନ କଲୁ ଜାଣ ସ୍ଵରୂପରେ ।
 ସେହି ପ୍ରାଣ ଚକ୍ତି—ପ୍ରାଣରୂପେ ଉଦ୍ଭବରେ
 ପ୍ରାଣୀ ରାଜ୍ୟେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଜ୍ଞାନ ସ୍ଵରୂପେ । *
 ଅଦିଜ୍ଞାତା ସେ ପୁରୁଷ—ତାହାଙ୍କ ଜ୍ଞାନରେ
 ଏହି ବିଶ୍ଵ ଉଦ୍ଭବିତ ଜ୍ଞେୟ ସ୍ଵରୂପରେ,
 ଏଥକୁ ଜାଣିବ ଏହି ଜ୍ଞାତା ଜ୍ଞେୟ ଭବ
 ପ୍ରଭୃତି ପୁରୁଷ ଭବ ବ୍ରହ୍ମ ନିତ୍ୟ ଭବ ।
 ବ୍ରହ୍ମକୁ ପରୁଷରୂପେ କରବା କଲୁନା
 ଅରେକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ଯାଏ ଜଣା ।

* ଜ୍ଞାନ—ପ୍ରାଣର ଶେଷ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ବାସନା ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ମାନବ ଦେହ
 ଲଭିପ୍ରାଣର ଗୁଣର ନିର୍ମଳ ବସି ନ ହେଲେ ଜ୍ଞାନ କାତ ସ୍ଵପ ନାହିଁ ।

ଲୋକରେ ସୁବିଧା ହେବ ବ୍ରହ୍ମ ଉପାସନା
 ଏହାକୁ ବୋଲନ୍ତି ଲୋକେ ସମ୍ପଦୁପାସନା । (୧)
 ବିଶ୍ୱାସୀ ପୁରୁଷଙ୍କର ଦୌଃ ମସ୍ତକ (ଅ ୧),
 ଚନ୍ଦ୍ର ମୂର୍ତ୍ତ୍ୟ ବେଳେ ନେତ୍ର ଦିଗ ସବୁ ଶ୍ରୋତୃ,
 ପୃଥ୍ୱୀ ତାହାଙ୍କ ପଦ, ପବନ ପେ ପ୍ରାଣ
 ଏରୂପ କଲ୍ପନା ଯୋଗେ କର ବ୍ରହ୍ମେ ଧ୍ୟାନ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ମୂର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅଙ୍ଗରୁଁ କଲେକ କଲ୍ପନା
 ସହଜେ ଅମୃତ ହୁଏ ବ୍ରହ୍ମ ଉପାସନା ।
 ଅବଶେଷେ ବ୍ୟସ୍ତି ଅଙ୍ଗ ହୁଏ ତିରୋହତ
 ହୁଏ ସେ ବିଶ୍ୱମୂର୍ତ୍ତି ହୃଦେ ଉଦ୍ଭବିତ ।
 ଏରୂପ ଉପନା କରଥାଏ ପେଡ଼ି ଲୋକ
 ତାହା ହୃଦେ ବ୍ରହ୍ମରୂପ ହୁଏ ଜାଗରୁକ ,
 ବିଶ୍ୱାସୀ ଉପନା କଲେ ଏରୂପଭାବରେ
 ଟିଣିପାଏ ନିଜ ଆତ୍ମା ବିଶ୍ୱ ସହଚରେ,
 ସହଜେ ଅସ୍ତ୍ରୋତ୍ତମ ହୁଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
 ପୁରୁଷ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ରହ୍ମ ଏଥକୁ କଲ୍ପିତ ।
 ତଳେ ନିତ୍ୟ ବୈଶ୍ୱାନ୍ର ପୁରୁଷେ ଉପନା
 ଜୀବର ସକଳ ଦୂର ହୁଏ ଦୂର୍ଭବନା ।

(୧) ନବ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଉପବ୍ୟକ୍ତି ପଦାର୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ବଳେ ସେ ସ୍ଥଳରେ
 ଅବଲମ୍ବନ ବସ୍ତୁ ଓ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ବସ୍ତୁର ପ୍ରାଧିକାର ଥାଏ, ତାହାକୁ
 ସମ୍ପଦୁପାସନା ବୋଲିଥାଏ ।

କ୍ଷୟ ପରାଧେୟ ।

ଇନ୍ଦ୍ରସୂରୀ କଳହ ।

ପୁରୀକାଳେ ପଦ୍ୟହାମ ଜବାଳାନନ୍ଦନ
 ଗୋଶୁଣ ଭବିଷ୍ୟ ବୋଲିଥିଲେ ବଚରଣ—
 ଦେହସ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରସୂରୀ ବବାଦର କଥା
 ସମସ୍ତ ବେସୁ—ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ।
 ତମୁ କଣ୍ଠ ନାସିକାଦ ଇନ୍ଦ୍ରସୂ ସକଳେ
 ପରସ୍ପର ହୃଦ କଳେ ରହି ଦେହସ୍ଥଳେ,
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଆପଣା ଗୌରବ,
 ବୋଇଲେ ବିପ୍ରୀତ ନିଜ ମହିମା ବୈରବ ।
 ବୋଇଲା ନୟନ—ମୁହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସବୁଠାରୁ,
 ଶରୀର ତଳର ମୁହିଁ ସେନା ରହିବାରୁ,
 ତୁମ୍ଭ କଣ୍ଠ ନାସିକାଦ ଇନ୍ଦ୍ରସୂ ସମସ୍ତ
 ପ୍ରକାଶିଲେ ନିଜ ନିଜ ମହିମା ଏମନ୍ତ ।
 ଏରୂପ କଳହ କରି ସେ ଇନ୍ଦ୍ରସୂରୀ
 ଗଲେ ପ୍ରଜାପତି ପାଶେ ମୀମାଂସା କାରଣେ ।
 ବୋଇଲେ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣି ପ୍ରଜାପତି,
 ଜଣାଯିବ କାହା ଦେହେ ଅଛି କେତେ ଶକ୍ତି ।
 ଏକ ଏକ କରି ଛାଡ଼ି ଯାଉନୁ ଶରୀର
 ଜାଣାଯିବ କାହା ରହି ପାରେ କି ନା ପ୍ରିୟ ।

ଦେହ ହେ ନ ପାରିବ ଯାହା ଅଭାବରେ,
 ତାହାକୁ ଜାଣିବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟରେ ।
 ପ୍ରଜାପତି ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ସେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣେ
 କଲେ ଯତ୍ନ ଅମୃତକ ପରୀକ୍ଷା କାରଣେ ।
 ପ୍ରଥମରେ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଗଲେ ଦେହ ଛାଡ଼ି,
 ବସୁଭାନ୍ତେ ପୁଣି ତହିଁ ଅଭିଳେ ବାହୁଡ଼ି,
 ପୁଣି କଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ, ମୋହ ଅଭାବରେ
 ବୋଲି ବୋଲି ତୁମ୍ଭେମାନେ ଥିଲ କରୁପରେ ?
 ଜଣାଯାଏ ଏହିପରି ମୋ ଅବଦ୍ୟମାନେ
 ମୃତକଲ୍ପ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲ ତୁମ୍ଭେମାନେ ।
 ବୋଇଲେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗଣେ ଶୁଣି ଏ ଦାରଦା,
 ନାହିଁ, ଦେହର ତ ହୋଇ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କ୍ଷତି ।
 ଶରୀରଟି ଥିଲା ସତ୍ୟ ମୂଳ ସ୍ବରୂପରେ
 ବସୁ ଘଟି ନାହିଁ ଅମୃତମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ।
 ଦର୍ଶନ ଶ୍ରବଣ ଆଦି ଯେତେ କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ
 ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଚଳୁଥିଲା ନ ମଣ ଅସ୍ବର୍ଯ୍ୟ ।
 ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଏତେ କଥା ଶୁଣି ସେ କାଳରେ
 ପୁନର୍ବାର ପ୍ରବେଶିଲା ଯାଇଣ ଦେହରେ ।
 ଏଥୁଅନ୍ତେ ଏକ ଏକ ନେତ୍ର ଶ୍ରୋତ୍ରଗଣ
 ଦେହ ଛାଡ଼ି ଗଲେ ଏକ ବରଷ କାଳଣ ।
 ବାହୁଡ଼ି ଶୁଣିଲେ ସବେ ତାଙ୍କ ଅଭାବରେ
 ଦେହ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ ।
 ସକଳ ଶେଷରେ ପ୍ରାଣଚକ୍ତି କଲେ ସ୍ଥିର
 ପରୀକ୍ଷା ନମନ୍ତେ ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ଶରୀର,

ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଯିବାପାଇଁ କରନ୍ତେ ଉଦ୍ୟୋଗ
 ବୋଲିଲେ ଗୀତକାର କର ସେ ଇନ୍ଦ୍ରସୁବର୍ଣ୍ଣ,
 ନାହିଁ ନାହିଁ ଛଡ଼ିଯାଅ ନାହିଁ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି,
 ତୁମ୍ଭ ଅଭବରେ ଦେଖୁଁ ଦୃଷ୍ଟି ଦୁର୍ଗତ,
 ଶିବଯିବାପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ ହୁଅନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
 ଅମ୍ଭେମାନେ ସବେ ହୋଇ ପଡ଼ୁଅଛୁଁ ମୃତ ।
 ଗଲା ଜଣା ସବୁଶେଷୁ ଅଟେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି,
 ତାହା ଅଭବରୁ ଦୂରେ ଦେହର ଦୁର୍ଗତ ।
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ସଦାୟାରେ ଇନ୍ଦ୍ରସୁ ସକଳେ
 ନିଜକାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ରହି ଦେହସ୍ଥଳେ ।
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ବିନା ହେବ ଶରୀର ବିନାଶ,
 ଇନ୍ଦ୍ରସୁ ସକଳେ କରେ ଏ କଥା ବିଶ୍ୱାସ ।
 ବୋଲିଲେ ସେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରସୁ ସକଳେ
 ଦେହରେ ରହିବୁଁ ଅମ୍ଭେ ବୋଲି ତାହା ବଳେ ?
 ବୋଲିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରସୁ—ଜଗତର ପ୍ରାଣିଗଣ
 ଯେଉଁ ଅନ୍ତ ପାନ ନିତ୍ୟ କରନ୍ତି ଗ୍ରହଣ,
 ପୃଷ୍ଠିଲର କର ତୁମ୍ଭେ ସେହି ଅନ୍ତ ପାନେ,
 ତୁମ୍ଭର ଅସ୍ତମ୍ଭେ ରହିଥିବୁଁ ଅମ୍ଭେମାନେ ।
 ଜଣାଗଲା ପାଠ କର ଏହି ଉପାଖ୍ୟାନ
 ଦେହ ରକ୍ଷାକାର ଏକମାତ୍ର ଅଟେ ପ୍ରାଣ ।
 ସ୍ତ୍ରୀଗର୍ଭ ଗୋଷ୍ଠିତ ସଙ୍ଗେ ଶୁଦ୍ଧ ମିଳିତ
 ହେବା ମାତ୍ର ପ୍ରାଣ ତହିଁ ହୁଏ ଅବସ୍ଥିତ,
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ବିନା ଶୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ କାର୍ଯ୍ୟକର,
 ବିନା ପ୍ରାଣ ନ ହୁଏ ସେ ଗଠନ ଦେହର

ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁ ଉତ୍ତପତ୍ତି ପୂର୍ବେ ଦେହ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରାଣ
 ପଞ୍ଚାକ୍ଷ କରଇ ଏହା ନିଶ୍ଚୟରେ ଜାଣ ।
 ଯେଉଁ କାଳେ ଗର୍ଭେ ହୁଏ ଶୁଦ୍ଧର ପତନ,
 ସେହିକାଳୁ କରେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିକୁ ପୋଷଣ,
 ଏହେତୁରୁ ବୟଃକ୍ରମେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ,
 ସକଳ ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ପର୍ଶଶାଠାରୁ ପୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ,
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି କର ରସ ରକ୍ତର ଚାଳନା
 ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁ ପ୍ରାଣର କରେ ଗଠନ ପୂରଣ,
 ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁ ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେବ ସମ୍ପାଦ
 କରନ୍ତି ନେତ୍ରୀବ ସ୍ବସ୍ତ୍ର କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ ।
 ଏ ସମସ୍ତ କାରଣରୁ କର ମନେ ଜ୍ଞାନ
 ସବ୍‌ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଟଇ ଯେ ପ୍ରାଣ ।
 ଯେତେ କିଛି ଦେଖୁଅଛୁ କ୍ରିୟା ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ପର
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଉପରେ ଯେ କରୁଛୁ ନିର୍ଭର,
 ମନ ଅନ୍ତଃକରଣକୁ ଜାଣିବ ନିଶ୍ଚୟ
 ଅଟନ୍ତି ଯେ ଏହି ସବ୍ ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁ ଅଶ୍ରୟ ।
 ମନର ଉପରେ ତେଣୁ ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁ ବର୍ଗର
 କରେବି ବିଷୟ ବର୍ଗ ଅସ୍ତିତ୍ବ ନିର୍ଭର ।
 ଏହି ଅନ୍ତଃକରଣର ସଙ୍କଳ୍ପାନୁସାରେ
 ନିୟନ୍ତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ପର୍ଶ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ,
 ମାତ୍ର ଜାଣ ମନ—ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଅଶ୍ରୟେ
 କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରେ ସକଳ ବିଷୟେ,
 ସବ୍‌ରୂପ ସାଧାରଣ କ୍ରିୟାର ଅଶ୍ରୟ
 ଏହି ପ୍ରାଣଶକ୍ତିକୁ ଯେ ଜାଣିବ ନିଶ୍ଚୟ

ଅଳ୍ପ ପୁଣି ଅପ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଯୋଷନ
 ଅଳ୍ପ ପାନେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ପୃଷ୍ଠର ସାଧକ,
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଅଳ୍ପପାନ କରେନ୍ତେ ଗ୍ରହଣ
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ତରେ ଦେଖୁ ଗଠନ ଯୋଷଣ ।
 ଏଥିପାଇଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶାସ୍ତ୍ର ରହିଛି କଥା
 ଅଳ୍ପ ପାନେ ହୁଏ ଦେହ ରକ୍ଷିତ ବର୍ଦ୍ଧିତ ।
 ଅଳ୍ପ ପାନେ ଲରେ ପ୍ରାଣପୁଷ୍ଟି ପୁଣି ତୁଷ୍ଟି,
 ଇନ୍ଦ୍ରଯୁ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଜାତ ସୁଦୃଢ଼ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ।
 ବୃହତ୍ତୁ ଦେଖି ଏହି ସମସ୍ତ କାରଣ
 ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଗୋଟି କରେ ଦେହର ଗଠନ ।
 ସମସ୍ତ ଇନ୍ଦ୍ରଯୁ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର ଅଧୀନ,
 ସେମାନଙ୍କ କ୍ରିୟା ନୁହେଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନ ।
 ଦୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଯାହା କିଛି ଦେଖୁଛି ଅକାରେ
 ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହେଲେ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିର କ୍ରିୟାରେ
 ଏହି ଶ୍ରୀ ଶକ୍ତିଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରକାରେ
 ଅଗ୍ନି ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିର କ୍ରିୟା ଦେବାକୁ ନ ପାରେ ।
 ବ୍ରହ୍ମର ସ୍ୱରୂପହୃତ ଏହି ପ୍ରାଣଶକ୍ତି
 ତହିଁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସର୍ବଦ୍ରବ୍ୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ।
 ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟର ଶକ୍ତି ରୂପାନ୍ତର ପ୍ରାଣ
 ବ୍ରହ୍ମେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ପ୍ରାଣ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣ ।
 ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଦେଖୁ ପଦାର୍ଥ ଯେତେକ
 ସମସ୍ତର ମୂଳ ବ୍ରହ୍ମ ଚୈତନ୍ୟହିଁ ଏକ ।
 ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟରୁ ଜାତ ଏ ବିଶ୍ୱସଂସାର,
 ଯେ ବ୍ରହ୍ମଚୈତନ୍ୟ ଲୀନ ହେବ ପୁନର୍ବାର ।

ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ

ହରି ଓଁ ।

Printed by V. Kar.
THE UTKAL SAHITYA PRESS;
CUTTACK.
1916.
